Dr. LUBOR NIEDERLE.

O PŮVODU SLOVANŮ.

STUDIE K SLOVANSKÝM STAROŽITNOSTEM.

V PRAZE.
1896.
BURSÍK & KOHOUT
TISKL ALOIS WIESNER.

ÚVOD.

O tom, jak povstali Slované, nebylo dosud psáno a přemýšleno tolik, jako o jiných evropských národech. Teprve v době nejnovější studuje se původ Slovanů vědečtěji. Historikové se dříve dlouho spokojovali v otázce té s pouhým chronologickým sestavením národů a Slované jim prostě povstávali z těch, kteří je dle historických tradic v daném území předcházeli, jiní opět soudili ze zvukových podobností v názvech kmenů více méně vzdálených a tak různými kombinacemi sestavovaly se rodokmeny Slovanstva, sahající počátky svými třebas až do dávných dob biblických.[1]

Souvislost vnitřní, hlubší dlouho nebyla stopována.

Teprve v letech třicátých nastal obrat aspoň na poli jazykozpytném, od té doby co Fr. Bopp stanovil a vědecky vysvětlil jazykovou příbuznost národů árijských. Linguistický poměr Slovanů k jiným národům počal se zkoumati

---

[1] Srv. výčet starých theorií, který sestavil P. Šafařík o úvodu svého spisu »Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki.« (Ofen 1828) p. 8—14. Tato práce Šafaříkova obírala se ale, jak známo, především průkazem starobylosti Slovanů v Evropě, ne jejich původem. Jistou výminku v tom směru učinil V. Surowiecki ve spisu »Sledzenie początku narodów Słowiańskich« (Varšava 1824).

vědečtěji, hledalo se jak a odkud povstala řeč slovanská, a tím ovšem se počal osvětlovati i původ národa samého.

Ještě dále se proniklo v letech padesátých a následujících. V době té byl dán studiím historickým a ethnologickým podklad nově rozkvetlou naukou anthropologickou a předhistorickou archaeologií. Dříve se obyčejně vývoji jazykovému podkládal i vývoj tělesný. Nyní se však různými pracemi jasněji osvětlil poměr pojmu národa a plemena, oba pojmy počaly se určitěji rozlišovat, původ řeči odlišovat od původu tělesného, a z tohoto nového hlediska počli se znovu studovati prvotní národové evropští. Že se při tom nepomíjeli i Slované je samozřejmo a přirozeno.

Nicméně dotýkalo se toto studium Slovanů stále jen podružně a více méně povrchně; různé náhledy o původu Slovanů se sice množily ale zůstávaly beze shody.

Do dnes ještě nejvíce jazykozpytci shodli se ve svých výsledcích a vyjasnili nám aspoň jednu stránku vývoje národa slovanského, historii jeho jazyka. Ale vývoj skutečný, tělesný, genetický původ tím ovšem vysvětlen není a v otázce té do dnes historikové, jazykozpytci, archaeologové a anthropologové neshodli se na výkladu jednotném.

Jedni soudí, že Slované přišli z Asie, druzí je mají za autochthony Evropy, jedni vidí v Slovanech větev plemene árijského, druzí spojují je s různými plemeny neárijskými, ponejvíce s Finy, Mongoly nebo Tatary, kteréžto mínění udržuje se od dob Šafaříkových až po dnešní den.[2]

[2] Toto mínění a s tím spojené snižování Slovanů bylo jednou z příčin, pro něž se Šafařík obrátil k studiu slovanských starožitností. (Srv. Č. Čas. Historický 1895. I. p. 155). Řadu sem spadajících německých spisovatelů viz v Šafaříkových Starožitnostech I. 91 a spise Vl. Lamanského Объ историческомъ изученіи греко-славянскаго міра въ Европѣ (Петербургъ 1871) p. 62, 200 nsl.

Jen že to, co se dříve ze stranických ohledů a se zřejmým účelem potupy vykládalo o Slovanech, počíná se v poslední době opírati o půdu více méně vědeckou. To platí zejména o theorii původu finského a mongolského. Dnes, jak známo, z politických důvodů hlavně Velkorusové se prohlašují za kmen neslovanský vůči Čechům, Polákům, Rusínům atd. Tak na př. činí K. Abel,[3] J. Popówski,[4] F. Löher[5] atd. Ale i jiní kmenové slovanští a Slované vůbec stejně bývají označováni. K. Penka ještě nedávno prohlašoval Slovany za kmen původu ugrofinského,[6] Thurnam soudil z lebky slovanské na původ turanský,[7] Lombard Slovany prohlásil za produkt křížení Keltů s plemenem finským,[8] r. 1879 E. Handtmann-Seedorf ve feuiletonu novin »National Zeitung« (14. září) odbýval »naivní« tvrzení Thomsenovo, že Slované jsou původu árijského, neboť prý je pracemi berlínské anthropologické společnosti dokázán jejich původ »dravidsko-turanský«[9] a ještě r. 1889 vynikající zeměpisec francouzský Em. Petitot píše o Če-

[3] Dr. C. Abel. Slavic and Latin (London 1883). Přístupno mně bylo v něm. překladu R. Dielitze pod titulem »Gross- und Kleinrussisch.« Leipzig und Berlin 1885 p. 3 nsl, 20.

[4] J. Popówski. Narodowość – rasa. (Kraków 1893) p. 12.

[5] Löher Fr. Stämmebildung im europ. Osten zur Völkerwanderungszeit. (Ausland 1891 p. 770.)

[6] K. Penka. Origines ariacae. Linguist. ethnol. Untersuchungen zur ältesten Geschichte der arischen Völker und Sprachen. (Wien und Teschen 1883) p. 125 nsl. Die Herkunft der Arier. Neue Beiträge zur historischen Anthropologie der europäischen Völker (Wien und Teschen 1886) p. 27. Ale poslední dobu, vidno, že by se i proti jinému výkladu příkře nestavěl. Srv. Wiener Mittheilungen XXIII. p. 56.

[7] Thurnam (Memoirs read before the Anthrop. Society of London III. p. 79. dle K. Penky Herkunft. p. 28.)

[8] Lombard. »Description ethnographique sommaire de l'Europe.« (Bulletins de la societé d'anthropologie. Paris. 1889, p. 475.)

[9] Srv. Archiv f. slav. Phil. IV. p. 656.

ších jako kmenu uralofinském, pravě: »il est à remarquer, que c'est le nom même des peuples de la Bohême de race ouralofinoise, les Tchékkes.«[10] Konečně v době nejnovější Issak C. Taylor sbližuje Slovany s kmenem ugrofinským[11] a přední francouzský anthropolog P. Topinard sbližuje je s Mongoly na základě známek kraniologických.[12]

A i v řadě těch badatelů, kteří je čítají k Arijům, mnohé jsou a hluboké rozdíly v odpovědi na otázku, jak povstali Slované, jaký je jejich genetický poměr k sousedům.[13]

Něco určitějšího a fakty doloženého však dosud o původu Slovanů pověděno nebylo. Z té příčiny odhodlal jsem se snésti to, co moderní nauky poskytly, — z hlediska jedné vědy otázku tu rozřešiti vůbec nelze — a sestaviti z toho obraz, ovšem jen rysů hrubých, jednoduchých a více méně pravděpodobných. Již jednou psal jsem článek thematu z části podobného. Byl ale jen krátký, po-

---

[10] V cestopisu »Quinze ans sous le cercle polaire.« Paris 1889 str. 101. Srv. Český Lid. I. p. 428.

[11] Taylor C. I. L'origine des Aryens et l'homme préhistorique. Traduction de l'anglais par H. de Varigny (Paris 1895) p. 218, 227 nsl., 294 nsl

[12] P. Topinard. Documents sur l'indice nasal du vivant. (L'Anthropologie II. p. 279.)

[13] A jaké bizarní theorie a výmysly se stále ještě opakují! W. Obermüller hledá původ slovanských Čechů nejen v Troadě, v Teukrech, ale dále ještě v národě Kechiů na Oxu, kam přišli tito z Altaje, kde je Číňané zvali Tingling atd. Srv. Urgeschichte der Wenden. Berlin 1874 p. 13, kde dodává: »denn anders lässt sich ihre Urgeschichte sammt ihren heutigen nationalen Eigenthümlichkeiten nicht erklären«. Hlavně srv. jeho přednášku na sjezdu archeologů v Lublani r. 1879 (Wiener Mittheil. X. p. 95). A nejnověji J. Topolovšek ve spise »Die baskoslavische Spracheinheit« I. (Wien 1894) nalezá tolik shody v řeči a tělesném zjevu Slovanů a Basků, že praví: »diese zwei Völker müssen einmal einen gemeinsamen Grundstock gebildet haben.« (p. XL).

vrchní a náhodou na rychlo vyvolán.[14] Dnes soudím klidněji a určitěji, a doufám, že nejen ti, kteří se zabývají pravěkou ethnologií Evropy, ale i slavisté vůbec najdou v práci této leccos nového a zajímavého.

Přímý popud k ní dala mi však slova Fedora Volkova, která vůči mému stanovisku v otázce o původu Slovanů uveřejnil v recensi spisu mého »Lidstvo v době předhistorické« v pařížském žurnále *L'Anthropologie* 1894 T. V. str. 197.

Bystrému tomuto ethnologu a neunavnému sprostředkovateli mezi vědeckým světem francouzským a slovanským zdálo se býti mínění mé — tam ovšem jen stručně vyložené — nedostatečně prokázáno. To mne pohnulo, abych sebral znovu vše, co pro ně mám, a jemu také a vůbec kollegům francouzským tuto práci předem předkládám. Bude mi velkou radostí, zavdá-li aspoň podnět k novým úvahám o původu národa slovanského.

[14] »K otázce o původním typu slovanském.« Odpověď Památkám archeolog. XI. 188 uveřejněná v Atheneu (Praha 1890).

I.

O počátcích národnosti slovanské. — Trojí základ národnosti. — O původu prařeči slovanské. — Systemy vzájemné příbuznosti řečí árijských. — Jazykový poměr Slovanů ku Germanům, Iranům a Baltům.

Není zde ovšem místa k tomu, abychom se rozhovořili o tom, co všechno tvoří podstatu národnosti slovanské, ač otázce té zúplna se vyhnouti nelze. Jako ona tvoří dnes podklad mnohým bádáním v oboru nauk theoretických i praktických, tak nelze bez ní obírati se i otázkou o původu Slovanů vůbec.

Jest málo pojmů, jež byly z tak různých hledisk vykládány a kritisovány jako pojem národnosti. Hlavně politika zavedla tu výklady chybné a zároveň tak pružné, že každý politik dle své potřeby slova národnosti užívá. Věda teprve v poslední době počala pojem ten hlouběji osvětlovat. Teprve demografie, anthropologie, věda národohospodářská, věda právní, historie a filologie — musily snésti dohromady svoje data, aby jej osvětlily a analysovaly. A ve světle těchto nauk ovšem pojem národnosti vyrostl před očima našima jako pojem velice složitý, jejž nelze několika málo slovy vyložit a definovat. Nejen řeč zděděná nebo přejatá, nejen politická práva, politické hranice a interessy, nejen vědomí společného politického celku

ale i celý vnitřní život, byt, půda a ovzduší, v němž národ žil, má na pojmu národnosti účastenství.

Jak se na př. vyvinula z řady těch různých prvků národnost francouzská, ukázal J. Laumonier ve své knize »La nationalité française« (Paris. 1889—92). Takové práce však o Slovanstvu dosud nemáme. Není analysy, jež by nám dnešní slovanství v plném a jasném ukázala světle, není dosud přesně vymezen onen souhrn znaků, které tvoří definici »slovanskosti«!

Nicméně tu analysu prováděti nebudeme a pro otázku svou jí také nepotřebujem. Pro rozbor náš, hledání počátků a původu národa slovanského, všestrané a hluboké analysy podobné potřeba není. Pojem slovanskosti nepodmiňuje všechny ty znaky, které by nám analysa dnešního stavu předvedla.

Národnost určitého kmene tvoří dnes souhrn různých znaků, které tu však neexistovaly všechny od počátku, nýbrž z valné části vyvinuly se teprve během jeho historie. Vše, co tvoří dnes pojem národnosti, řekněme slovanské, netvořilo ji dříve po celý čas jejího vývoje. Již pojem vývoje sám to nese s sebou. Mnoho přistoupilo teprve tímto vývojem, mnoho v dobách historických ba i nedávných. A přece Slované jako Germané a jiní vystupovali na světlo historie již co národové zvláštní, samostatní!

Vidíme tedy, že pojem Slovana nemohou tvořiti výlučně jen ty znaky, jež ho dnes charakterisují. Stopujeme-li historii kteréhokoliv národa zpět do minulosti, tu vidíme, jak začíná jeden znak po druhém ubývati, dělidla od jiných národů sousedních a příbuzných řidnou, temní, až zůstávají jen jeden dva význačné znaky základní. A když na konec i ty se ztratí na dobro, přestává pro nás národnost ta historicky existovat — obráceně řečeno: jakmile v dějinách lidstva vyvinou se u některé jeho části v dostatečné míře znaky, jež uznáváme za význačná charakte-

ristika zvláštní národnosti na př. slovanské, pravíme, že nová národnost počala existovat.

Tyto znaky, jimiž národ počal svoji samostatnou existenci, jsou tedy jeho základem, jsou znaky prvotné. K nim pak během historického vývoje přistupují další znaky druhotné.

Kdo by chtěl dnešní stav slovanství analysovat, musil by celý vývoj jeho studovat a stanovit znaky jeho primární i sekundární. Kdo však hledá jen původ Slovanstva, zkoumaje, v čem spočívalo jeho prvotní odlišení od jiných větví stromu člověčenstva, tomu stačí najíti znaky, resp. znak prvotní, východisko a základ jeho, který počal existovati, jakmile jeden z nynějších podstatných znaků národnosti slovanské od jiných jasně se odlišil, osamostatnil a stal se tak krystallisačním centrem nového útvaru a dalších znaků.

V tom krystallisačním prvku leží původ národa, s ním národ povstal!

Tak úlohou toho, kdo chce vyložit původ národa slovanského, jest ukázati, který že z hlavních znaků tvořících pojem národnosti slovanské, byl tímto znakem prvotným, prvkem krystallisačním. Ten musíme hledat a vyjasnit: vystopovat, jakým způsobem, kdy asi a kde vytvořil se tento základ Slovanstva. To jest tedy naším úkolem.

Podstatu národnosti vůbec můžeme, tuším, uvésti na tři hlavní skupiny znaků:

1. znaky rázu tělesného (anthropologické),
2. znaky kulturní [1] a

[1] Pod slovo to shrnuji zde celý svod národnostních znaků, pokud se na něm účastní na př. náboženství a poměry socialní, byt hmotný, interessy a vědomí politických celků, jednota území a konečně i vlivy prostředí, na nichž je kultura z velké části založena.

3. na řeč, založenou i v děděném útvaru ústrojí tělesného (mluvidel) i ve výchově kulturní.

Jsou mnohé spory o to, které z těchto podstatných znaků největší mají význam pro moderní pojem národnosti, — ale nás se spory ty netýkají; nám, opětuji, nejde vystihnouti to, co dnes v první řadě tvoří pojem slovanství, ale co jej prvně utvořilo. A je-li pro dnes sporná důležitost jedné z těch skupin znaků, — pro otázku původu národnosti má každá jako prvek krystallisační, jako znak prvotný význam stejně veliký, a počátek národnosti musíme datovati do té doby, kdy se tento prvek objevil a ustavil.

Proto myslím, že přenášeti tento spor i do thematu našeho bylo by nemístné a zbytečné. Neboť i v tom případě, kdybychom přijali stanovisko, dle něhož jmenované tři skupiny znaků nejsou pro moderní pojem národnosti stejné důležitosti, dle něhož by na př. řeč více vážila než ostatní, — přece mohl původ národu dáti znak, který později ve významu svém zatlačen byl jiným. Proč bychom nemohli původ národa datovati již od té doby, co vešel v život znak dnes třeba méně důležitý, ku př. odlišení tělesné? Otázka statického významu určitého znaku rozdílna je otázky významu historického. My tedy nepotřebujeme hledat ten moment, kdy a jak u národa slovanského nastoupil znak nyní nejvýznačnější, nyní jej nejvíce charakterisující, nýbrž hledati chceme prostě, který že z jmenovaných podstatných znaků časově první dal podnět k odloučení národu slovanského, zda národ slovanský počal odlišením jazykovým, nebo tělesným, nebo kulturním od většího celku, s nímž dříve souvisel, či snad i dvěma nebo všemi třemi současně, najednou.

Pro každý z těchto případů bylo však nutnou podmínkou k udržení a dalšímu vývoji zárodku — místní oddělení, isolace.

Dnes nelze více říci, že jednota a samostatnost území je nutným znakem a podmínkou samostatné národnosti, — jinak by Židé nemohli býti zvláštním národem. Ale při původu národa jest místní soustředěnost nově povstávajícího útvaru nezbytnou podmínkou vývoje a další existence. Nemyslím ovšem na oddělení naprosté, s úplným přerváním všech styků, ale aspoň na takové, při němž by zárodek nové národnosti žíti mohl v jisté míře samostatně, beze stálých rušivých vlivů jiných. Dvě národnosti na jednom území promísené žijící se vyvinouti nemohly. Silnější by brzy assimiloval slabšího. Uzavřená půda, vlastní, samostatný domov nebo oddělení jiného způsobu, jedním slovem isolace je proto nezbytnou podmínkou pro vytvoření nového národa právě tak, jako je nutna v přírodě pro vyvinutí nové specie. Jinak se křížením všechno vyrovná. V tom M. Wagner a Romanes správně doplnili Darwina.

To předpokládati musíme vždy aspoň v jistém stupni při vývoji národů, tedy i pro národ slovanský. Toto isolování nemusilo ovšem předcházeti nově se tvořícímu rozrůznění ale musilo nastoupiti v čas, mělo-li se rozrůzňování dokonati.

Bude nyní našim úkolem, ptáti se jednotlivých nauk, co nám mohou dnes sděliti o původu Slovanstva: jazykozpyt o původu řeči, anthropologie o tělesném stavu, a archaeologie o počátcích kultury slovanské.

* * *

O povstání prařeči slovanské.

Není sporu o to, že nynější slovanské řeči rozrůznily se z jedné původní prařeči a nynější slovanští národové že vyšli z jednoho národa, jenž po jistou dobu touto společnou řečí hovořil. Také theorie, dle níž i slo-

vanská prařeč differencovala se z řeči společné kdysi větvím t. zv. kmene árijského, poskytuje, myslím, dosud nejpravděpodobnější výklad různých posavadních zjevů, dat a výsledků jazykozpytných. Dle všeho i tyto nyní od sebe tak oddělené větve žily kdysi pohromadě jeden život, vyjadřovaly se jednou řečí, — ovšem si ji nesmíme představiti zcela jednolitou — které se běžně dává název řeči »árijské«, také indoevropské, indogermanské a pod. Tedy dle hypothesy nejpravděpodobnější existovala po jistou dobu, jejíž trvání dnes určiti nelze, společná prařeč árijská, z níž se během doby vyvinula a rozrůznila řada jednotlivých řečí a jedna z nich — prařeč slovanská po jisté době samostatného žití rozčlenila se opět jazykově na nynější odlišené řeči slovanské. A není pochybnosti, že s differencováním řečí šlo zároveň i tvoření místně oddělených skupin jazykových, jinnými slovy: differencování řečí provázeno bylo i místním oddělením kmenových větví od původního pranároda.

Jakým způsobem se z předpokládané prařeči slovanské vyvinuly jednotlivé nynější řeči slovanské, není na jisto postaveno, právě tak jako způsob, jakým se rozčlenily řeči árijské. A také postup není na jisto určen. Stále ještě různé theorie mají své zastance, již je celé nebo z části přijímají, na vzájem kombinují a podobně.

Naší úlohou není kritický výklad této věci, spadající v obor čistě linguistický. Omezíme se jen na stručný referát o tom, co bylo dosud jazykozpytci pověděno, pokud to pro naše thema má význam.[2] —

Zajisté, že hlavně tři následující faktorové byly základem povstání nového jazyku:

1. differenciace dialektu vnitřním vývojem řeči,

---

[2] Děkuji tu zároveň p. prof. Dru J. Zubatému za některé rady a pokyny.

2. oddělení místní, které podporujíc jednak předešlého činitele, poskytuje zároveň možnost povstání řady nového pokladu slovního,
3. assimilace cizích elementů, jak ji asi Hirt vyložil.[3]

Prvním činitelem jest prostá differenciace dialektů. V jednom celku jazykovém vidíme, že následkem různých příčin lokálních (fysiologických i jiných vnějších) počly se tvořiti dialektické zvláštnosti a odchylky. Rozšířilo se to v určitých omezených místech a takovým způsobem utvořily se během doby i v společné prařeči árijské okrsky odchylek dialektických. Tento prostý vývoj byl pak často podporován a prohlubován dvěma dalšími činitely: místní isolací a assimilací cizích prvků.

Dokud se differencovaly různé dialekty v jedné oblasti jazykové, zůstávajíce na mnohých stranách v neustálém styku mezi sebou, nemohlo jíti differencování tak rychle vpřed a do hloubi, poněvadž bylo přece stálým dotykem vyrovnáváno.

Jakmile se však dotyk zmenšil nebo docela přerušil místním oddělením, — když se na př. odstěhovala část mluvící nově se tvořícím dialektem od skupiny původní — tu se přirozeně differenciaci dříve tlumené otevřela

---

[3] H. Hirt důrazně proti starším theoriím poukazuje na assimilaci jinorodých, neárijských elementů, jako na hlavní příčinu rozlišení řečí, jež se vyvinuly asi podobně jako jazyky romanské z různých starších elementů vniknutím a ovládnutím latiny. These jeho zní doslova »Die grossen Dialektgruppen der indogerm. Sprache erklären sich in der Hauptsache aus dem Übertragen der Sprache der indogerm. Eroberer auf die fremdsprächige unterworfene Bevölkerung und dem Einfluss dieser Sprache auf die Kinder.« (Die Verwadtschaftsverhältnisse der Indogermanen. Indogerm Forschungen. IV Bd. Strassburg 1894. p. 43.) Před Hirtem už jiní na př. G. Ascoli kladli důraz na tento moment (Sprachwiss Briefe. Übersetzt von B. Gütterbock. Leipzig 1887).

pouta, a tato se nerušeně počala ustalovat a vyvíjet dále. Pro nové poznatky tvořila se nová slova, jež zůstávala jen v majetku této skupiny[4] a i gramatické odchylky se množily a sílily.

A kde dále, jako se to asi na mnohých místech rozsazení árijského pranároda stalo, — narazila šířící se nebo odcházející větev árijská na jinorodé elementy starších obyvatel s řečmi zcela cizími, na jiných základech zbudovanými, tu úzkým stykem, který nastal, ať byly vzájemné poměry společenské jakékoliv, byly zbytky tyto, kdekoliv byly slabší, absorbovány, ale při tom mnoho přejato z řeči jejich do nové řeči árijské; cizí prvky se assimilovaly a řeč původní tím opět pozměněna.

A tak na tomto trojím základě z jedné původní prařeči árijské vyvinuly se během zajisté dlouhé doby následující řeči (mimo vyhynulé) dle výčtu Brugmannova:

1. jazyk árijský (v užším slova smyslu),
2. armenský,
3. řecký,
4. albanský,
5. italský,
6. keltský,
7. germanský,
8. baltoslovanský.

Který z uvedených činitelů největší měl vliv na jich utvoření, jest sporno, a různé theorie dosud mají své zastance. Pro nás stačí uznati, že všechny asi byly súčastněny; ukázati však, pokud který z nich u vývoje jednotlivé řeči ku př. slovanské přišel k platnosti, je věcí a úlohou odborných jazykozpytců, a sice teprve *úlohou budoucí*.

[4] Na př. tam, kde se oddělená skupina octla u moře, povstala delším stykem s novou přírodou jistě řada nových pojmů, neznámých té části, která žila dále v kraji hor a lesů, nebo těm, kteří měli osídlenu travnatou step.

Co může jazykozpyt pověděti k otázce, jak povstali Slované?

Jazykozpyt vysvětlí nám příbuznost Slovanů po stránce jazykové, a to nejen stav dnešní ale i stav příbuznosti původní.

O stanovení stupně příbuznosti jednotlivých řečí árijských pokoušeli se mnozí vynikající jazykozpytci a stanovili různá schémata poměru jednotlivých řečí árijských, poměru jejich mezi sebou i k společné původní prařeči. Nechtějíce podceňovati výsledky ty pro hledisko statické, pro osvětlení poměrů dnešního stavu, kde, tuším, dosti určitě stanoveno, která řeč je k druhé v bližším nebo vzdálenějším poměru po stránce slovné i grammatické, musíme přece uznati, že pro stanovení příbuznosti původní, primární, dosavadní výsledky nemají daleko ceny podobné. Jazykozpyt nedospěl dosud tam, aby si jasně mohl představiti u jednotlivých řečí árijských celý průběh jejich historického vývoje, z jakých forem prvotních, jakým způsobem došly stavu dnešního. A dokud to nebude dostatečně vyjasněno, nemůžeme si získati jasnou představu o vzájemném jich poměru prvotném.

Rozeznávejme přesně pojem příbuznosti původní, skutečné, od příbuznosti dnešní, více méně získané. Mezi nimi může býti — ale ovšem i nemusí — v jednotlivých případech velký rozdíl. Dnes jsou si řeči nejbližší, nejpříbuznější — sit venia verbo — ty, které fondem slovným i formací grammatikalní nejvíce ukazují shod, prvotně skutečně příbuzny byly ty, které nejdéle žily pohromadě jeden život, tvořily jednu řeč, zatím co jiné se byly již dříve odlišily.

Máme-li na mysli rozvíjející se jednotu řeči, v níž se část po části odlišuje, třebas i odděluje a dále samostatně vyvíjí, tu přirozeně zbytek — jádro řeči — obsahující zárodky budoucích řečí dosud nerozdělených, déle žije život společný a ty řeči, ve které se později rozpadne, jsou si

z tohoto historického hlediska na vzájem bližší, příbuznější těch, které se dříve oddělily.

A kdybychom neměli na mysli postupné časové oddělování, ale rozvoj řeči, založený v pouhém místním šíření a současném povstávání center dialektických, jež se pak čím dále tím více vymíráním přechodů individualisují, tu můžeme říci, že opět pravidlem ty řeči, které vedle sebe žily a se dotýkaly, přirozeně si více společného zachovaly nebo nově utvořily než řeči, které jinými centry od sebe byly odděleny a vzdáleny.

To bych rozuměl tou původní příbuzností, tou skutečnou příbuzností, která se může krýti s dnešní ale také nemusí, neboť stav dnešní není jen výsledkem tohoto rozvoje primárního. Během doby pozdější přistupovala i řada činitelů jiných, sekundárních, více méně náhodných, které způsobily, že se leckdy původní blízký poměr značně pozměnil. Část později oddělená a v momentu tom příbuznější s pozůstalým jádrem než jiné dříve oddělené větve, — nastoupil-li u ní z různých podnětů vývoj zrychlený zatím, co starší družky konservativněji zacházely s materialem zděděným, — předstihla je vývojem a oddálila se od původního jádra více nežli ony. A zase naopak: stejné podmínky životní, stejné prostředí mohly znovu sblížit dvě původně vzdálenější větve, jako zase různé podmínky rozlišit původně blízké, jež před tím dlouho spolu souvisely. Dále ukázal Delbrück, jak vyhynutím pojítek povstati mohlo ostřejší oddělení a zdánlivé oddálení v stavu nynějším,[5] Brugmann vedle toho položil i důraz na to, jak povstati může sekundární příbuznost náhodným přenesením materialu slovného i grammatikálného.[6] A jak

---

[5] Delbrück B. Einleitung in das Sprach-Studium (Leipzig 1880) p. 135.

[6] Brugmann K. v Techmers Internat. Zeitschrift f. allgem. Sprachwiss. I. p. 231, 250.

opět vliv cizích elementů, s nimiž se jedna z dvou prvotně třeba nejbližších řečí setkala, tuto původní blízkost může pozměnit a oslabit, — zde není třeba blíže vykládat.

Z toho tuším dosti jasně vysvítá poměr příbuznosti prvotné a příbuznosti stavu dnešního, a zároveň vidno, že bez důkladné znalosti celé historie jednotlivých jazyků není dnes možno vymeziti a stanoviti určitěji onu příbuznost původní, — jinými slovy — skutečný postup odvětvení a rozvětvení původní jednotné prařeči árijské. A poněvadž zde jazykozpytci ještě mnoho práce zbývá, nebylo by možno s návrhy a theoriemi, které podnes byly učiněny, positivněji pracovati, kdyby aspoň moment zeměpisný nepřicházel jim s pomocí vydatnou.

Známe, jak jsou jednotliví národové dnes zeměpisně umístěni, známe po většině i celou jejich historickou lokalisaci až do dob velmi dávných, a kde historie nestačí, víme z dat předhistorie a z různých tradic dosti o její změnách, abychom mohli pomocí tohoto momentu souditi na směr a tím i často na pořadí, postup odvětvování hlavních národů. Tento zeměpisný moment doplňuje a podporuje vítaně aspoň hlavní údaje a výsledky jazykovědného bádání v otázce rozvoje řečí árijských.

Ovšem i zde, dokud nebude stanovena kolébka Praárijů — tedy východisko stavu historického, — na pevnější basi státi nebudeme. Jiný výklad místního rozvoje řečí podá se nám, byla-li kolébkou střední Asie, jiný, byla-li jí Armenie, jiný, byla-li v nížině ruské. To jest na prvý pohled zjevno. —

Předeslav tyto všeobecné poznámky, ukážu nyní v stručném přehledu na to, jak se dosud nejhlavnější theorie jazykozpytné vyslovily o postavení řeči a národa slovan-

ského v poměru k jiným Arijům, hlavně se zřetelem k rozvolnění původního svazku.

Rozvoj pranároda a prařeči árijské v jednotlivé její části mohl se udáti dvojím způsobem, buď rychleji oddělením a odstěhováním jednotlivých větví od kmene původního, nebo pomaleji šířením se okrsku prařeči a decentralisací v obvodu jeho hranic. Tento způsob je přirozeně pomalejší. Při prvém se styk řečí rušil, při druhém delší dobu zůstával.

Dle toho, jak jednotliví jazykozpytci volili mezi těmito způsoby svoji představu rozvoje árijštiny, můžeme theorie do dnes vyslovené rozděliti si pro snazší přehled a porozumění na následující skupiny:

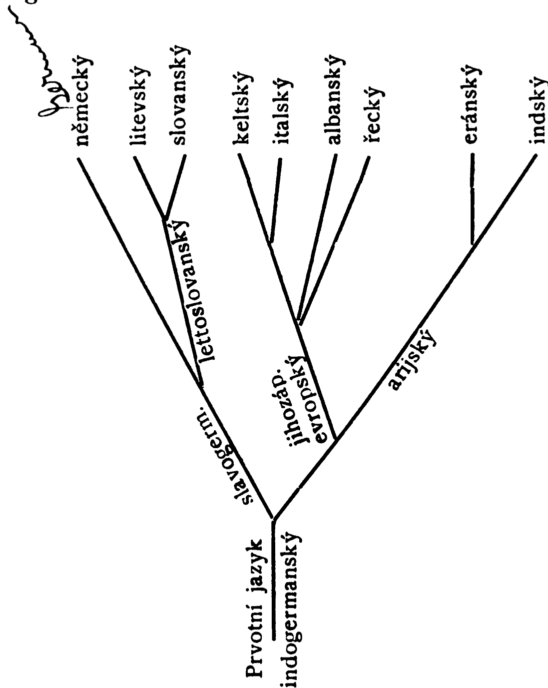
A. theorie odvětvovací (rodokmenové), při nichž se větší menší příbuznost jazyků árijských zakládá na časovém poměru postupného oddělování jich z prajazyka,

B. theorie periferního šíření (Übergangs-Wellentheorie), při nichž příbuznost založena hlavně na styku místním, neboť větve, které déle vedle sebe žily ve styku, zachovaly si více společného než ty, jež byly od sebe jinými oddáleny; konečně

C. na theorie, které obě předešlé spojují.

A. Typickým a hlavním zastancem theorie odvětvovací byl známý, vynikající jazykozpytec A. Schleicher. Schleicher soudil, že se nejdříve společná prařeč rozdělila na dvě: na slavogermanský kmen severoevropský a kmen

asijskojihoevropský. Severoevropský rozpoltil se později na větev germanskou a lettoslovanskou.[7]

Rodokmen Schleicherův.

Zcela opačně soudil Fr. Bopp. Z počátku se domníval, že z původní prařeči oddělili se nejdříve evropští jazykové mimo skupinu germano-letto-slovanskou; pak se oddělila tato skupina a zbytek rozpadl se na indštinu a jazyk médoperský. Později však soudil, že oddělení letto-

[7] Dle jeho theorie vyslovené r. 1860 v díle »Die deutsche Sprache str. 81« a líšící se poněkud od starší z r. 1853. Srv. též »Краткій очеркъ доисторической жизни сѣверовосточнаго отдѣла индогерманскихъ языковъ. Приложеніе къ VIII. Т. Записокъ имп академій наукъ N. 2. (Petrohrad 1865) p. 59.

slovanštiny událo se od asijské skupiny později než odloučení řečí evropských.[8]

W. Sonne představoval si, že oddělování neudálo se náhle ale pozvolna během doby takto: ze střední Asie, kde seděl pranárod na širokém prostranství, oddělila se nátlakem Turanců nejprve jeho severní polovina přes Ural a Volhu do Evropy, kdežto druhá zůstala na jihu Oxu seděti a šířila se do Pandžabu, Persie, Medie a přes Malou Asii do Řecka. V severní Evropu přešlá polovina rozdělila se na Kelty s Italiky a Slavogermany, ale zde již bez místního dělení a stěhování, pouhým individualisováním na společném okrsku půdy.[9]

Z novějších na př. Friedrich Müller představuje si rozdělení následovně:[10]

Z pranároda na Volze oddělili se nejdříve Thrako-Illyrové; pak se zbylý kmen rozvětvil na větev kelto-italořeckou a větev, v níž ještě pohromadě žili pozdější Ger-

---

[8] Über die Sprache der alten Preussen. Abh. Akad. Wiss. Berlin 1853. p. 80. Boppovi se právem přičítá prvenství ve vědeckém stanovení příbuznosti řečí árijských, při čemž se podotýká, že již před ním William Jones r. 1786 prohlásil se pro společný původ sanskrtu, řečtiny a latiny. Podobně K. G. Anton ve své knize »Die ersten Linien eines Versuches über der alten Slawen Ursprung, Sitten etc.« (Lipsko 1783) na str. 3. píše, že řeči germanská, latinská, řecká a slovanská pocházejí z jedné pařeči: »dass diese vier Sprachen und ihre noch lebenden Zweige von einer anderen gemeinschaftlich abstammen müssen, zeigt der Augenschein, den uns auch nur die flüchtigste Vergleichung lehret. Man machte schon in den vorigen Jahrhunderten diese Bemerkung, wusste sich aber die Erscheinung nicht zu erklären (s. z. B. S. Gelenii Lexicon symphonum. Basil. 1537).«

[9] W. Sonne. Zur ethnol. Stellung der Griechen. Programm. Wismar 1869.

[10] Allgemeine Ethnographie. Wien 1879. II. vyd. p. 88. U příležitosti sporu svého se Schmidtem r. 1891 se o své theorii více nevyslovil. (Ausland 1891, p. 441, 617.)

mani, Slovani a Arijové asijští. Z této se potom první oddělili Germané, pak Slované; zbytek se na konec rozrůznil v Indy a Iránce. Prof. Alfred Ludwig hlásá postupné oddělování indoevropských kmenů v tom způsobu, že se od společného pranároda oddělovali jednotliví kmenové posloupně, nejdříve Hellénové, pak Italové, Keltové, Germané a Litvoslované; posledními zůstali Iráno-Indové.[11]

Mezi jazykozpytci hlásícími se k této odvětvovací theorii vyvinula se skupina, která hájí prvotní bipartici, rozpoltění se prařeči na část evropskou a asijskou před dalším detailním dělením. Sem patří na př. Max Müller, K. Lottner, A. Fick, G. Curtius, K. Müllenhoff, O. Schrader a j. Také Ř. Krek se k tomu hlásí.[12]

Za původce má se Max Müller. Dle něho prařeč árijská rozdělila se zprvu na severozápadní skupinu nynějších řečí evropských, a na jižní skupinu asijskou.[13] O postupu dalšího oddělování nechce mluviti. Do jisté míry spojuje jen Slovany s Germany v bližší příbuzenství.

K. Lottner převzav ideu bipartice, soudil, že se od evropské části Arijů oddělili nejprvé Hellénové a zbytek rozpoltil na větev keltoitalskou a slavogermanskou,[14] A. Fick, rozděliv pranárod na větev asijskou a evropskou, rozlišil zde skupinu germanolitvoslovanskou a keltořeckoitalskou,

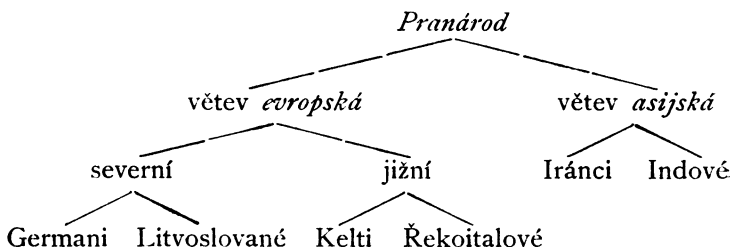
[11] »O posloupnosti postupného odvětvování indoevropských kmenů od pranároda.« (Krok 1893, p. 193, 245.)

[12] G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. (Graz 1887.) p. 86. Cituji vždy jen II. vydání.

[13] Srv. na př. Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache. Übers. von Dr. C. Böttger. Leipzig 1863. I p. 176.

[14] C. Lottner. Über die Stellung der Italer innerhalb des indoeurop. Stammes. *Kuhns* Zeitschrift. VII. p. 18—49, 160—193. Srv. hlavně stránku poslední.

jež se pak dále dělily na nynější národy.[15] Staré schéma Fickovo jest známé:

Nověji Fick pozměnil poněkud své mínění. Nyní soudí, že po bipartici nejdříve nastala tripartice ve 3 skupiny: 1. árijskou (Indové, Iránci, Skythové), 2. střední (Slované, Balti, Albanci, Frygové, Arméni), 3. západní (Řekové, Italové, Keltové, Germani). Zprvu se od společného lůna mateřského odtrhli Asiaté, po nich západní Indoevropané.[16]

Z novějších O. Schrader rozděluje pranárod árijský zprvu na dvě skupiny. evropskou, sedící kdesi mezi Dunajem, Karpaty a Dněprem, a asijskou, sedící ve východním Iránu. Obě přišly od střední Volhy a Uralu. V jakém postupu se pak oddělovali jednotliví kmenové, nepraví.[17]

---

[15] A. Fick. Vergleich. Wörterbuch der indogerm. Sprachen II. vyd. p. 1051.

[16] Vergleich. Wörterbuch. IV. vyd. (Göttingen 1890) I. p. XXIII. nsl.

[17] Sprachvergleichung und Urgeschichte² str. 633 nsl. Protivník Schraderův P. von Bradke hájí následovní rozštěpení árijského pranároda. Nejdříve se odtrhli západní Arijci: Řekové, Italové, Kelti a Germani a to spíše postupně než najednou. Po delší pak době odtrhli se od celku žijícího v uralokaspijské a černomořské nížině Illyroarménové, naposledy rozdělili se Slované a kmeny íránské. (P. von Bradke Über Methode und Ergebnisse der arischen Alterthumswissenschaft. (Giessen 1890) str. 51 nsl. a 70, 215.

B. Rozhodným odpůrcem nejen bipartice ale vůbec theorie odvětvovací stal se Jan Schmidt. Dle něho okrsek původní árijské prařeči šířil se na hranicích kolem na všechny strany, a zároveň v něm počalo na různých místech differencování dialektické. Tím se během času utvořila v okrsku společné prařeči zvláštní centra a zárodky pozdějších jednotlivých řečí, která však místně zůstávala pohromadě ve vzájemném styku. Dle Schmidta se řeči ty místně neoddělily ale představovaly jen »řetěz kontinujících variet«, mezi nimiž styk vymizel teprve později vyhynutím dialektů přechodných. Příbuznost větší menší založena je zde předem na místním styku. V Schmidtově schématu umístěni byli Baltoslované mezi Germany na jedné, a Irány na druhé straně, a Schmidt hájil bližší příbuznost slovanštiny k řečem obou uvedených národů.[18]

Nejnověji Jan Schmidt si představuje šíření Arijů z kolébky asijské (odkudsi poblíže Babylonie) takto: Již v Asii žili árijští kmenové v takové situaci, v jaké se objevují v pozdější historii; odtud se tlačili na západ do Evropy všichni jako klín, v čele jich Keltové a po stranách ostatní.[19] Obraz by byl tento:

	Litevci, Slované		
	Germani	Arméni	
Kelti			Iránci
Itali, Hellénové			Indové

Proti Schmidtově theorii zdvihla se řada badatelů jako W. Whitney, L. Havet, J. Jolly, V. Hehn,

[18] Srv. hlavně jeho spis: »Die Verwandtschaftsverhältnisse der indogerm. Sprachen. Weimar 1872.

[19] Die Urheimat der Indogermanen und das europ. Zahlsystem. Berlin. Akad. 1890. Srv. k tomu polemiku *Fr. Müllera* v Auslandě 1891 p. 441, 617 a odpověd Schmidtovu tamže 1891 p. 529. (»Noch einmal die Urheimat der Indogermanen.«)

L. Meyer, A. Bezzenberger, G. Curtius a hlavně August Fick, který také, možno říci, obhájil přípustnost oddělování.

Ale Schmidtovy myšlénky našly aspoň z části i řadu zastanců,[20] a tak se stalo, že novější badatelé buď oba směry dle možnosti kombinují anebo se skepticky chovají na obě strany.

Kombinuje na př. obě theorie hlavně A. Leskien,[21] a také při všem svém skepticismu i B. Delbrück blízko stojí.[22] K. Brugmann přijímá existenci jednotné árijské prařeči, která ovšem již v celku svém objevovala na jisto dialektické variace. »Die Sprache eines einigermassen zahlreichen Volksstammes, die eine längere Entwickelung hinter sich hat, ohne mundartliche Differenzen nicht denkbar ist.«[23] Dle Brugmanna tato dialektická differenciace na počátku II. tisíciletí př. Kr. byla již tak daleko, že utvořila vlastně skupinu řečí vedle sebe stojících, jež si navzájem jen ztěží nebo vůbec nerozuměly.

Kdy a jak se tyto jednotlivé řeči pak oddělily, Brugmann nepovídá. Ale rozdělení místní nastalo a sice na řadu řečí, z nichž některé již zanikly, jiné se zachovaly. A tyto lze seřaditi v následujících osm větví pra-

---

[20] Schmidtově theorii se také blíží nová »Ausbreitungstheorie« H. Vodskova ve spise »Sjaeledyrkelse og Naturdyrkelse I. Kodaň 1890,« kterou znám jen z referatu v Indogerm. Forschungen III. Anzeiger p. 111.

[21] Leskien A. Die Declination im Slavisch-litauischen und Germanischen. Leipzig 1876. V úvodu.

[22] Delbrück B. Einleitung p. 135.

[23] K. Brugmann. Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen. I. (Strassburg 1886) str. 2. nsl. Srovnej též článek jeho v Techmerově Internat. Zeitschrift für allgem. Sprachwissenschaft. I. p. 226. »Zur Frage nach der Verwandschaftsverhältnissen der indogerm. Sprachen.«

řeči árijské, charakterisovaných zvláštnostmi zvukoslovnými, flexivními, syntaktickými a lexikalnými:

větev 1. árijskou (indštinu a íránštinu), 2. arménskou, 3. řeckou, 4. albanskou, 5. italskou (latinskou a umbrosamnitskou), 6. keltskou (gallskou, britannskou a gaelskou), 7. germanskou (gotskou, nordickou a západogermanskou), 8. baltoslovanskou.

Brugmann připouští dále možnost toho, že jednotlivé tyto řeči stojí k sobě na vzájem v užším spojení tak, že tvořily pohromadě vůči ostatním historické jednoty, ale zamítá všechna vyslovená spojení jako neprokázaná, vyjímaje snad spojení italokeltské, ovšem i baltoslovanské a indoíránské. Schází mu dostatečné množství dokladů.[24]

Ze slavistů také Ř. Krek kombinuje obě theorie, rozhodněji jsa pro časné odvětvování (i pro bipartici).[25]

Zato zcela negativně se postavili H. svob. pán Pfordten[26] (nejvíce se ještě kloní k Leskienovi), ze slavistů Baudouin de Courtenay[27] a Ant. Kalina.[28] Také P. Kretschmer soudí skepticky.[29]

---

[24] Brugmann. Grundriss. I. p. 3., Techmers Int. Zeitschrift I. p. 253.

[25] G. Krek. Einleitung in die slav. Literaturgeschichte str. 78, 81, 86.

[26] Die Frage der Verwandschaft der indogerm. Sprachen. Ausland 1883, p. 46.

[27] Подробная программа лекцій. (Казань и Варшава 88 p. 127, dle Kreka 78.)

[28] O ludach aryjskich i o pierwotnej ich ojczyźnie (Lud. Krakov 1895, I. p. 106).

[29] Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache. (Göttingen 1896) p. 93 nsl.

Ať byl jakýkoliv způsob rozdělení jazyků árijských, ať genealogický strom Schleicherův nebo theorie Schmidtova má větší platnost, jedno je jisto: že si skutečně jisté jazyky vůči druhým jsou bližší, byly si bližší od počátku, že zde tedy různé stupně jazykové příbuznosti jsou.

Ovšem si nesmíme představiti vše jen tak jednoduše, jak schéma povídá. V kostře schématu kteréhokoliv proudil život nejednotný, velmi komplikovaný, řada menších proměn, stěhování, kolonisací, mísení, postupů a couvání; že schéma každé představuje nám jen celkovou výslednici drobných proměn, je z nynějšího stanoviska vědy samozřejmo.

V uvedených theoriích o postupu oddělování jednotlivých řečí árijských a tím i o vzájemném poměru jazykové příbuznosti jednotlivých národů, zajímá nás nejvíce, s kým že Slované z linguistického hlediska byli nejblíže příbuzni, s kým byli nejvíce spojováni? Ze všech vyslovených theorií v odpověď k této otázce tři body nejvíce a nejčastěji bijí do očí:

1. poměr Slovanů ku Germanům,
2. poměr Slovanů k asijským Arijům,
3. poměr Slovanů k větvi baltské.

Všechny tyto na jazykozpytu založené poměry podporovány jsou i momentem zeměpisným, všichni tu jmenovaní národové měli ku Slovanům odedávna blíže než k ostatním. Ale od jazykozpytců ze všech tří poměrů jen jeden a sice třetí je všeobecně uznáván za platný, a platnost jeho již užíváním spojky »Baltoslované« dávána na jevo. Prvé dva jsou sporné.

1. Relativně větší příbuznost Baltoslovanů s Germany, tedy mínění, dle něhož Slované odděleni od původní jednoty árijské žili ještě po jistou dobu pohromadě s Balty a Germany hovoříce jednou řečí a tvo-

říce jeden národ, byla v dřívější době od jazykozpytců hojně uznávána. Tak ji uznával K. Zeuss, Jak. Grimm, A. Schleicher, K. Lottner, A. Kuhn, zprvu i Fr. Bopp a A. Fick, W. Sonne, Fr. Müller, R. Hassenkamp, Ř. Krek, W. Arnold, uznával ji z jiného hlediska i J. Schmidt.

Kulturní stav slavogermanské jednoty snažili se osvětliti hlavně E. Foerstemann,[30] R. Hassenkamp[31] a dříve i A. Fick[32] lexiconem společného pokladu slovního.

A jestliže v nové době linguisté upouštějí od uznávání samostatné historické jednoty řeči slovanské a germanské hlavně na základě práce Leskienovy,[33] přece se obě řeči poměrně k jiným neoddalují.[34]

Jak dále uvidíme, anthropologická data nejen neodporují ale spíše podporují sblížení Slovanů s Germany.

2. Otázka příbuznosti slavoíránské dostala se do popředí později. Byli sice již dříve jednotlivci, kteří měli asijské Arijce za bližší Baltoslovanům než jiným větvím

---

[30] Foerstemann E. Geschichte des deutschen Sprachstammes. Nordhausen 1874. I. p. 239 nsl.

[31] Über den Zusammenhang des lettoslaw. und german. Sprachstammes. Leipzig 1876. p. 54 nsl.

[32] A. Fick. Vergleich. Wörterbuch. II.[3] p. 289 - 508.

[33] Jest to již citovaný spis »Die Declination im Slavisch-litauischen und Germanischen.« (Leipzig 1876). Výsledek práce Leskienovy je negativní potud, že: eine eigenthümliche Entwickelung der Declination als Gemeingut des Slavisch-litauischen und Germanischen lässt sich ausser einem längst bekannten Punkte, der Wandlung des *bh* von Casusendungen zu *m*, nicht mit Sicherheit nachweisen, und von dieser Seite her hat sich mir nichts, was für eine besondere nahe Beziehung der Slavisch-litauischen zum Germanischen spräche, ergeben (p. 157).

Podobně skepticky hovoří B. Delbrück (Einleitung p. 137), A. Kalina (Lud. I. p. 105), J. Hanusz (Rozpravy wydzialu filol. akad. um. Krakov XI. p. 250, 265.).

[34] Srv., co praví na př. Paul Kretschmer. Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache (Göttingen 1896) p. 108 nsl.

evropským, na př. A. Pictet,[35] F. Bopp,[36] A. Pott,[37] A. Hilferding,[38] ale teprve J. Schmidtem, který baltoslovanštinu spojil na jedné straně s germanštinou na druhé s íránštinou, dostala se otázka tato do proudu hlubšího bádání.

Ovšem Schmidt nikdy nesoudil, že by byli Slované s Irány tvořili kdysi samostatný celek. Z některých zvláštností jazykových soudil pouze J. Schmidt, že není možno odděliti baltoslovanštinu ani od germanštiny ani od jazyků íránských, ale dle jeho mínění je stejně klamné spojení baltoslovanské řeči s německou v jednu prařeč, jako na druhé straně spojení slovanštiny s íránštinou.

Tím ovšem Schmidt nepopírá blízkost baltoslovanštiny na obě strany. Naopak. Baltoslovanštinu má za organické pojítko mezi jazyky asijskými a německým.

Také Leskien to přijal[39] a představoval si, že byla doba souvislého spojení, v níž Slavoletti s Iránci sdíleli proměnu jistého počtu *k*-zvuků ve spiranty na jedné, a s Germany na druhé straně proměnu pádového *bh* v *m*. Nebo jinak: skupina slavo-letto-germanská mohla míti společný vývoj neodvislý od ostatních árijských řečí a při tom mohla býti slovanština středním tvarem mezi germanštinou a jazyky asijskými.

Podobné více méně užší spojení slovanštiny s íránštinou přijímá více badatelů, na př. Ludwig, C. C. Uhlenbeck, P. Bradke, Fr. Müller. Proti byl již dříve

[35] A. Pictet. Les origines Indo-européenes ou les Aryas primitifs. Paris 1877. II. vyd. I. § 5. p. 65.

[36] Fr. Bopp hájil bližší příbuzenství slovanštiny se sanskrtem. (Sprache der alten Preussen. p. 80 atd.)

[37] Pott. Wurzelwörterbuch der indogerm. Sprachen. Detmold 1867. I. Abth. 1. p. 40. (Etymolog. Forschungen.[2] II. 2. 1.)

[38] А. Гильфердингъ. Древнѣйшій періодъ исторіи Славянъ (Вѣстникъ Европы 1868. T. IV. 285—291). Dle Kreka Einleitung p. 72.

[39] Declination p. XII.

A. Schleicher, později všichni přívrženci bipartice. Negativně chová se Delbrück a Kalina.[40]

Celá otázka zůstává v stavu nejistoty, neboť ani zeměpis ani anthropologie nemohou zde podati dat pomocných v té míře, jako pro otázku předešlou.

3. Za to se všeobecně uznává, že slovanštině nejbližší byl starý jazyk baltský (pruský, lotyšský a litevský), že oba národové jazykově byli si nejpříbuznější. Také se všeobecně doznává, že existovalo po jistou dobu výlučné spojení Baltů a Slovanů v jednom nerozděleném ještě celku.[41] Jen o délce trvání a intensitě styku mínění se rozcházejí.[42]

Poměr slovanštiny k baltštině studovali v poslední době hlavně A. Brückner,[43] J. Hanusz[44] a J. Zubatý. Energicky hájil jednotu slavolitevskou hlavně J. Hanusz, kdežto Brückner ukázal, že část dokladů shod lexikalných dlužno vysvětliti pouhým přejetím ze slovanštiny. Za to grammaticky stojíme si nejblíže. —

To jest vše, co dnes možno stručně povědět z hlediska linguistického o příbuznosti a původu Slovanů.

Slovanština povstala dle toho tím, že z původní prařeči árijské, mluvené zprvu kmenem jednotným, oddělila se část, kterou, nemajíce jiného názvu, zoveme baltoslovanskou, a která před tímto oddělením pravděpodobně

[40] Viz místa již citovaná.

[41] Dle Brücknera (Die slaw. Fremdwörter im Litauischen. Weimar 1877, v úvodu) již v předešlém století tak soudil Thunmann r. 1772, pak Tooke, Hasse, Šafařík, Kraszewsky, a všichni jazykozpytci. Pott nazval Litvíny »eine in irem Kern echt slavische Klasse«. Srv. též Krek Einleitung 90.

[42] Ř. Krek je pro dlouhé spolužití (Einleitung p. 93).

[43] A. Brückner v knize právě uvedené.

[44] J. Hanusz. O dobie litewsko-słowiańskiéj w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego. Tom XI. Rozpraw wydziału filol. akad. Krakov. 1885 p. 249. — Několik slov o jazyku litevském. (Slovanský sborník VI. p. 5.)

byla v styku s potomní germanštinou na jedné a íránštinou na druhé straně, jestli že vůbec netvořila s jednou z nich dříve jednotu oproti ostatní skupině řečí árijských.

Ovšem linguistika nedovede rozhodnouti, jestli zároveň s jazykem oddělila se i část pranároda árijského k životu novému, samostatnému: jestli Slované jsou i kmenově částí pranároda árijského — pranárod taký musíme akceptovat, uznávajíce existenci prařeči árijské, — či jestli jsou jen árisovanými jinorodci, kmenem původu cizího, který jen jazyk árijský přejal a si upravil.

O tom v následující kapitole více povíme.

II.

Poměr jazykové příbuznosti k příbuznosti tělesné. — Staré theorie o typu germanském a typu keltoslovanském. — Tvar lebky a barva komplexe nynějších kmenů slovanských. — Lebky staroslovanské. — Theorie Europaeova. — Komplexe starých Slovanů dle zpráv, tradic a zbytků v hrobech zachovaných. — Tělesný poměr starých Slovanův ku Germanům a celé skupině árijské.

Styky, které má na různých stranách národ slovanský s jinými národy, pak celé naše dosavadní vědění o vývoji lidstva vedou nás právem k soudu, že i slovanský národ je geneticky příbuzen s jinými, že je s nimi původu společného, a že se jen během doby od nich odštěpil a osamostatnil. Co se o tom vykládá z hlediska jazykového, seznali jsme v kapitole předešlé, co lze pověděti o stránce tělesné, v této stati proberem.

Vůči národům, kteří jsou dnes Slovanům nejbližší, — a jen poměr tento chce býti předmětem naší úvahy — mohla býti anthropologická individualisace Slovanů založena na dvojím základě:

1. Buď měli s nimi Slované původ společný, jsou tedy i tělesně příbuzni, a individualisace Slovanů provedla se podobně jako jazyková: tělesným rozrůzněním,
2. nebo byl zde již od počátku rozdíl prvotný, Slované již od pradávna mohli býti anthropologicky

odlišeni, povstavše na př. z jiného centra vývoje lidstva, a spojení, v kterém se nyní nalézají, povstalo jen tím, že se kmen, tělem cizí, duší přizpůsobil, že se árisoval, přijav řeč árijskou a novou kulturu.

V obou těchto případech podmiňuje pojem »anthropologické individualisace«, tedy »slovanskosti« z hlediska anthropologického existenci jednoho nebo více znaků tělesných, s nimiž se u nejbližších sousedů Slovanů vůbec nesetkáváme, nebo je shledáváme v poměru jiném. Avšak tyto nové znaky, resp. nové poměry tělesných znaků povstaly v prvním případě tím, že z větší sourodé a stejné skupiny část odlišila se buď inhaerentní vnitřní silou rozrůzňovací,[1] nebo působením vlivů vnějších (vlivem jiného prostředí a křížením s cizími živly). V druhém případě však tyto odchylné znaky byly zde již od počátku: kmen pozdějších Slovanů již od pradávna byl jiný než již námi uvedené kmeny árijské — a od těchto byl jen árisován.

Z toho, co jsme právě pověděli, zřejmo, že pátrajíce po tělesném příbuzenství a vývoji Slovanů musíme předem stanoviti:

1. jsou-li vůbec nebo byly-li nějaké tělesné znaky slovanskosti, můžeme-li Slovany anthropologicky odlišiti od jiných, a pak

[1] Vnitřní tato síla je však tak temná, rozumu našemu do dnes nepřístupná a existence její — ač v různých theoriích evolučních měla značnou úlohu — tak nejistá, že my ji pro případ náš zcela můžeme pustit ze zřetele. Pojem síly nastavuje se zde (jako jinde často za něco, pro co nemáme jasný rozumový poznatek. Při tom však nechceme popírati, že by skutečně nemohl v pojmu života inhaerovati již pojem neustálé snahy po rozrůznění. Není pouze prokázán. Mnohem více víme o tom, jak na změnu stavu fysického působí oba zmíněné vlivy vnější a ty také předem vezmeme v úvahu v otázce po vývoji typu slovanského.

2. vyzkoumati, jakého jsou znaky tyto původu, jinými slovy, co nám mohou pověděti pro prvotný vývoj a původ Slovanstva.

V této otázce zahrnuta je i 3. nás zajímající otázka, od které doby se samostatným rázem slovanského typu máme počítat, kdy anthropologicky počli Slované?

Specialně řečeno, spadalo toto tělesné odlišení Slovanů v jedno s povstáním jazyka slovanského, či je předcházelo, či bylo pozdější?

O tom, že Slované dnes oproti ostatním národům árijským mají svůj zvláštní tělesný ráz, nemůže býti pochyby. Existenci jeho již předem prostě můžem přijati, — ať je platna prvá právě uvedená these o jejich anthropologickém původu nebo ať je platna druhá. Víme z historie národa slovanského, že Slované již po dlouhou dobu vůči okolním Neslovanům žijí v jiném prostředí, že podléhali často různým křížením s Finy, Tatary, kmeny tureckými, kterých jiní byli ušetřeni, atd. atd. To vše nemohlo po našem vědění zůstati bez vlivu na tělesný ráz Slovanů. Slované musí dnes po prožití nám známé historie býti jiného typu tělesného než Germané, než Italové nebo docela Indové v Pandžabu, kteří vyrostli v jiných životních podmínkách a podléhali vlivům rázu jiného. Jest tedy zřejmo, že pro dnešní Slovanstvo odchylný ráz tělesný již předem můžeme přijati, a kdybychom měli před sebou detailní rozbor dnešního stavu, není pochyby, že bychom našli mnoho odchylných jednotlivostí.

Ale rozbor podobný není dosud nikde podán — jen tu a tam začalo se na lokálně omezených místech v Rusku,

Polsku nebo u nás pracovat, — a my jej také v naší práci nepodniknem. Nejen z příčiny, že síly naše k tomu nestačí, — ale i proto, že přirozeně to, co během historie povstalo, odpadá pro náš úkol, hledající původ Slovanů. Nám nejde o to, jaký je dnes tělesný stav Slovanstva, ale jaký byl na počátku.

Mohlo by se ovšem namítnouti, že jedině správnou cestou, kterou dnes dojdem poznání těchto počátků, jest: analysovat stav dnešní, a vymýtiti vše, co přistoupilo v historii, tak aby nám zbytek předvedl jádro, stav původní. Ale nehledě ani k právě zmíněné nesnadnosti a lépe řečeno nemožnosti podobné analysy stavu nynějšího, ocitoval by se každý při vymyťování těchto historických přídavků v takových nesnázích a při nynějším stavu vědy i v takové nevědomosti,[2] že každý, kdo se trochu ve věci vyzná, dosvědčí mi, že dnes tuto theoreticky oprávněnou dráhu nastoupiti nelze.

A není také třeba. Kdyby bylo i možno se zdarem ji nastoupiti, jeden fakt vždy nám bude vnucovati jiné východisko.

Dnešní anthropologický stav Slovanstva není hlouběji a stejnoměrněji prozkoumán. Jen lokálně se bádalo v omezených směrech. Ale přes to jeden zjev se na určito zjistil: Slované objevují se sice od svých sousedů více méně odlišeni, ale ne jako jednota a celek, nýbrž jen v jednotlivých kmenech anebo místních okrscích. Tím, co bylo prozkoumáno,[3] našlo se, že Slované dnes ne-

[2] Vezměme na př. jeden případ a pokusme se odstraniti z ruské přirozenosti to, co předalo mu křížení s Finy, Tatary atd. — třebas jen v těch několika málo směrech, v nichž se dosud pracovalo: v poměrech lebky a proporcí tělesných, v jevech fysiologických, — a budeme stále bez rady a vědění.

[3] Jsou to hlavně proporce celého těla, poměry komplexe tělesné, síla životní projevující se v délce života, počtu porodů, úmrtí a pod.

tvoří anthropologické jednoty, že není žádný jednotný typ slovanský. Jednotliví kmenové různí se více mezi sebou než od svých sousedů. Anthropologicky je Bulhar něco zcela jiného než Čech, než Rus a podobně.[4]

Dnes tedy jednoty není, ale Slovanstvo bylo zajisté aspoň dříve relativně čistší, před tím, než se dle slov Jordanisových rozprostřelo přes »immensa spatia« Evropy, a než se v nových těchto poměrech pomísilo a pozměnilo. Dnes víme s bezpečností, že části Slovanů tvoří vlastně kmeny jinorodé, jež přijaly pouze jazyk a mrav slovanský: tak se stalo s Bulhary, s částí Illyrů a kmenů finských, s Gothy a s Tatary jihoruskými. A pravděpodobno, že i v krvi české je mnoho krve cizí.

Slovem již apriorní úvaha a rychlý přehled daných dat přesvědčí nás o tom, že anthropologický sklad a ráz nynějšího Slovanstva nemožno přenésti na původ jeho tak, abychom mohli říci: Slované kdysi povstali v tom stavu fysickém, v jakém nyní jsou. S dnešním typem slovanským pro otázku po povstání Slovanů za nynějšího stavu vědy přímo pracovati nelze.

[4] Totéž platí opět i u většiny kmenů slovanských ku př. u Čechů. Tak neexistuje, jdeme-li hlouběji do detailů, typ český, o kterém se na př. při poslední výstavě národopisné tolik hovořilo. Český typ je něco imaginárního, co lze snad skonstruovati ze společných znaků nebo z těch, které se nejčastěji v národě objevují, v myšlénkách nebo na papíře, — co však ve skutečnosti neexistuje, vyjma jednotlivce, který by na sobě tento idealisovaný typ náhodou spojoval. Jeden typ český není, právě jako není typ slovanský, spíše již můžeme mluviti o řadě českých typů lokálně vypěstovaných, dosti význačných ale vědecky ještě nestanovených. My víme na př., že u Chodů převládají jiné rysy tváře než u podřipského sedláka nebo horala krkonošského, my víme, že Hanák liší se v leččems od Slováka moravského, — ale vědecky to nedovedem vyjádřit. Na laika ovšem ponejvíce působí jen vnější úprava těla (úbor, úprava vousů a vlasů).

Tím také nejvíce pochybily starší theorie.

My zjednodušíme si práci svoji tím, že se přeneseme přes celou pozdější historii Slovanstva aspoň do té doby, kdy Slované před rozejitím se v kraje nyní osídlené žili ještě pohromadě v jednom okrsku poměrně čistí a nesmíšení, jsouce však již jazykově vlastním národem, a vezmeme material, který se nám *z této doby čistší* podává, za základ odpovědi na otázky svrchu položené, — neztrácejíce ovšem z očí data nynější, pokud jsou zpracována.

Zkrátka my místo dnešního ohromného, velice složitého a málo známého materialu, vezmeme za základ studia material *předhistorický*, čistší, a tím pro osvětlení otázky povstání Slovanstva i příhodnější. A na místě ohromné spousty znaků, které by nám poskytoval dnešní tělesný stav Slovanů, vezmeme v úvahu jen těch několik, které starý material poskytne.

Jaký jest tento material?

Na materialu předhistorickém nemůžeme ovšem stopovati ani znaky fysiologické, ani typ tváře, pokud na měkkých částech je založen, — a jimi, jak známo, nejsnáze se vyjadřuje výraznost plemenná — ani statistiky demografické v té míře jako na materialu současném, živém. Z doby té zbývá nám téměř jen *kostra*, a nejvýš ještě zachované zbytky vlasů poskytují leckde záblesk ve tmách studia. A z kostry těla opět jen určité části bývají uchovány, hlavně lebka a dlouhé kosti rourovité obou končetin (pánev pravidlem se ničí) a z těch opět v dosavadních pracích přihlíželo se až na malé výjimky jenom k hlavě, *lebce*; ostatní zůstávalo stranou, nestudováno.

K lebce předem přihlédnem.

Tvar lebky lidské poskytuje množství detailů a grafických poměrů, ze kterých různé školy anthropologické počínaje Camperem a Blumenbachem snažily se vypozorovati

znaky, jimiž by se různosti kmenové projevovaly v té míře, aby bylo lze větší sourodé skupiny dle nich přesně rozlišovat.

Přiznati dlužno, že toto odvětví anthropologie daleko nedospělo k cíli, který asi na počátku tanul na mysli prvním kraniologům: nalézti totiž na lebkách různých národů, později i tříd lidské společnosti znaky, podle nichž by se dal material lebečný určitě roztřiďovat v lebky řekněme, české, německé a podobně.

Během několika desetiletí pilné práce, v níž mezníky utvořili ve Francii Pavel Broca se svojí školou, v Německu pak A. Ecker s R. Virchowem a J. Kollmannem, došlo se aspoň k určitému poznání, že tento cíl je kraniologií nedosažitelný, a že jen několik *hrubých* rysů poskytuje nám možnost ve skupinách *omezených* použíti dat kraniologických k věcným vývodům, — vždy *s největší opatrností*. Jen několik málo znaků a poměrů na lebce poskytuje možnost *průměrem* rozlišovati na př. lebky dvou stýkajících se plemen, ale není snad znaku, který by určité rase výhradně náležel, tím ji ode všech ostatních odlišoval a ji charakterisoval. My můžeme vytknout na př. rozdíl mezi *průměrem* lebek ruských a mongolských, ale neznáme specifického znaku na lebce ruské nebo na lebce mongolské, jenž by se jinde nenalézal.

Ještě hůře jsme dnes na tom s lebkou *slovanskou*.

Dosavadními pracemi kraniologickými potvrdilo se totéž, co jsme pravili o typu vůbec: *Nynější Slované jsou kraniologicky mezi sebou více rozdílni než od svých neslovanských sousedů.* O typické lebce slovanské dnes mluviti nelze; také se nenašel žádný specifický znak slovanskosti a nenajde se více. Je proto nutno a možno rozlišovati jen menší skupiny místní a kmenové a s těmi pracovat. Ale i tento material byl dosud

poměrně málo zkoumán, aspoň méně než material německý, francouzský, italský a anglický. Vedle řady amateurů kraniologů pracovali u Rusů hlavně Anatol Bogdanov, Dm. Anučin, N. Malijev, P. Leshaft, T. Landzert, z mladších pak M. Charuzin, Konst. I. Ikov, M. Zograf, A. Tareneckij, V. Emme, Procenko a j.; v Polště Josef Majer, Isidor Kopernicki, Dr. Jul. Talko-Hryncewicz, W. Dudrewicz, Dr. W. Olechnowicz; v Bulharsku J. Bassanovič, u nás Dr. J. Matčjka a Dr. Hellich s autorem této stati. Z Němců všímal si ho již v letech padesátých E. von Baer, později R. Virchow, Ant. Weissbach, Ant. Lissauer a L. Stieda.[5]

Na materialu slovanském byly především zkoumány poměry útvaru mozkovny a korrelativní k nim poměry obličeje. Nechtíce zde analysovat lebky slovanských národů do podrobností, vybereme ze znaků dosud prozkoumaných jen to, co nám může platně posloužiti k objasnění otázky o tělesném původu a vývoji Slovanů. A to nejsou ani poměry kapacity lebečné, ani útvar čelistí, patra, ba ani útvar apertury nosní a očnic, ani výška mozkovny a délka spodiny lebečné, — aspoň dle nynějšího stavu bádání — to jest ze všech znaků především jen poměr délky k šířce lebky.

Jsme si toho dobře vědomi, že takový jediný znak z daleka nevyčerpává charakteristiku hlavy a snadno může vésti k jednostranným úsudkům. U moderního živého materialu znak tento, jako vůbec poměry lebečné, zatlačen jest vůbec do pozadí znaky, které založeny jsouce v měkkých částech dodávají hlavě nejvíce výrazu. Jak na první pohled — o různostech útvaru lebečného nemaje ani po-

[5] Všechny práce důležitější, jichž jsme užili, podáváme souhrnem v přídavku I., již z té příčiny, abychom se nemusili později obšírným citováním zdržovati. Přehled podobný nebyl dosud sestaven a přijde, doufám, i jinak vhod. Práce srovnány jsou abecedně dle jmen autorů a chronologicky.

nětí — vystihne i laik na př. rozdíl mezi tváří čistě ruskou a vogulskou nebo bulharskou!

Ale poměr délky ku šířce lebky vyjadřovaný v kraniologii číslem t. zv. indexem délkovým — nabývá velké váhy tam, kde tyto znaky samy sebou odpadají — tedy na materialu předhistorickém a vůbec tam, kde jiné znaky nejsou v té míře prostudovány. Pro nás pak poměr ten bude východiskem a základem této studie nejen proto, že nejvíce byl zkoumán, že nejvíce ze všech lebečných poměrů povídá, — ale že přímo na něm založeny byly z největší části dosavadní theorie o anthropologickém původu a příbuznosti Slovanů, které jsme si předsevzali oceniti. Proto se jím obíráme, kontrolujíce theorie, na něm založené.

Vedle indexu délkového se theorie tyto opírají ještě o druhý důležitý znak: zbarvení pleti, očí a vlasů — komplexi Slovanů.

Komplexi na moderním živém materialu snadno zjistíme tím, že jej roztřiďujeme dle stanovené stupnice barev a vypočítáváme procentové zastoupení na př. vlasů tmavých nebo plavých v jisté skupině. Stupeň, který převládá, dává skupině ráz. Tak pravíme, že Čechové jsou tmavovlasí, ještě více Jihoslovaně, méně Rusové a pod. V předhistorickém materialu by nás tento důležitý rozlišující znak úplně opustil (až na malé výjimky zbytků vlasů zachovaných na kostrách), kdyby nám tu v náhradu nepřišly zprávy klassických a středověkých autorů o různých národech Evropy, jež v tom směru aspoň orientují. Neboť praví-li věrohodný pozorovatel, že staří Germani byli vlasů a očí světlých, vyjadřuje tím zajisté svůj dojem povšechný, průměrný. Typ tento patrně u Germanů převládal.

Na těchto dvou hlavních znacích, šířce lebky a komplexi, jež dosavadní zkoumání poskytlo, založeny jsou

téměř všechny dosavadní theorie o prvotném typu jednotlivých evropských národů, o původu jejich — mezi nimi i o původu Slovanů.

Theorie tyto povstaly následovně.

Nejstarší anthropologické charakteristiky starých Slovanů opíraly se jen o to, co oko mohlo postřehnout z vnější podoby tělesné, o proporce, komplexi a výšku těla. Tak je vyznačili někteří staří dějepisci, jež dále uvedeme, a po nich to opakovali historikové a etnografové z konce předešlého a počátku nynějšího století na př. Gebhardi,[6] Anton,[7] Schlözer,[8] Surowiecki.[9]

[6] L. A. Gebhardi. Allgemeine Welthistorie. Teil LI. (Halle 1789) p. 221.

[7] K. Anton. Erste Linien eines Versuches. p. 37.

[8] A. L. Schlözer. Allgem. nord. Geschichte. (Halle 1771) p. 351.

[9] Surowiecki, Sledzenie początku narodów słowiańskich. (Varšava 1824) p. 227 nsl. a 351 nsl. Srv. též Šafařík P. Über die Abkunft der Slawen (Ofen 1828) p. 39. 50. Dle Surowieckého Kelti a Germané náleželi jednomu kmenu světlovlasému. Také národové staré Skythie a Sarmatie byli s předešlými příbuzni, a náleželi všichni k světlovlasému kmeni kavkázskému. Naproti tomu Slované byli původu jiného, tmavovlasého.

Původně byla Evropa obývána černovlasou skupinou kmenů, k nimž náleželi Laponci, Iberové, Ligurové, Baskové, Aquitanci a Silurové atd., kteří, soudě dle zbytků zachovalých, původu byli dvojího: iberského na jedné, laponského na druhé straně. Laponský kmen byl nejstarší, autochthoní, černovlasí Jihoevropané přišli o něco později z asijské Iberie.

V téže době, zdá se, přišli i hnědovlasí Slované do Evropy odkudsi z Armenie a rozsadili se ve středu a na severu Evropy. S tímto stavem setkal se později kmen blondinů, když od Kavkázu po stoletích vtrhl do Evropy. Prvním vojem jeho byli Keltové,

Z anthropologického hlediska jediný tuším Surowiecki odvážil se postaviti samostatnou, zajímavou theorii o poměru Slovanů k jiným evropským národům.

Širšího podkladu a většího zájmu dostalo se otázce této rozvojem kraniologie, hlavně od dob Retziových, jehož třídění plemen[10] založené na poměrech lebečných, v němž byli na př. Slované od Germanů, Keltů, starých Římanů a Řeků — úplně odděleni a spojeni s Ugrofiny, Turky,

---

kteří údolím Dunaje tlačili se na západ do Gallie a roztrhli Slovany baltské od adriatických; druhý voj tvořili Germani, táhnoucí podél Sudet a Karpat do severní části pevniny, tříštíce zde usazené Vendy.

Z anthropologického hlediska se mínění mnohých badatelů ještě dnes o mnoho neliší od těchto myšlének Surowieckého.

[10] Dle tohoto systému Retziova celé lidstvo děliti lze na dvě velké skupiny šikmolících a přímolících, a každou z nich opět na krátkolebé a dlouholebé následovně:

A. Přímolící: *a*) dlouholebí: Germani, Keltové, staří Římané a Řekové, Hindu, Peršané, Arabové a Židé.

b) krátkolebí: Ugrové evropští, Turci evropští, Slované, Novořeci, Lotyši, Albanci, Etruskové, Rhaetové a Baskové.

B. Šikmolící: *a*) dlouholebí: Všichni kmenové afričtí, Tungusové, Číňané, Negři australští, Eskimo, a řada kmenů amerických.

b) krátkolebí: Uhři a Turci asijští, Cirkassové, Turkmeni, Afghanci, Tataři, Mandžu, Mongoli, Malajci, Polynésané, Papuové a část kmenů amerických.

Systém tento uveřejněn v pojednání »Blick auf den gegenwärtigen Standpunkt der Ethnologie in Bezug auf die Gestalt des knöchernen Schädelgerüstes« (přel. ze švédského v Müllerově »Archiv für Anatomie« 1858 str. 106.).

Basky atd., setkalo se s neobyčejným úspěchem a bylo všeobecně přijímáno. I u nás Dr. Ed. Grégr, jenž na pokyn Dra. Purkyně zabral se poněkud do české kraniologie, nemeškal ještě r. 1858 správnost jeho plně dosvědčiti.[11] A ačkoliv ony prvotní práce byly povrchní a nesprávné, trvalo to ještě dlouho než se poznala jejich úplná nicotnost.

Hlavní popud ku kritice a hlubšímu studiu evropské kraniologie dán byl v letech šedesátých a sedmdesátých v Německu. Zde si počalo několik badatelů W. His, L. Rütimeyer, H. Hölder, hlavně pak A. Ecker a L. Lindenschmid, kteří měli po ruce hojnost materialu z jihoněmeckých hrobů, určitě rázem inventáře datovaných do druhé poloviny I. tisíciletí po Kr., tedy hrobů německých Burgundů, Alamannů, Franků, Bajuvarů atd., všímati fysického rázu zbytků těl, v hrobech zachovalých. Tu hlavně dvé jim bilo do očí: délka celé kostry na zádech rovně ležící, z níž souditi bylo lze na značnou výšku starého německého obyvatelstva a tvar lebky.

Délka těla měřena byla in situ — totiž délka kostry, jak odkryta ležela;[12] lebky byly odneseny a v ústavech měřeny.[13]

---

[11] Dr. Ed. Grégr. O lebkách člověčích vůbec a slovanských zvláště. (Živa 1858, str. 223.)

[12] To se dalo ovšem jen zřídka provádět. Nověji se rekonstruuje výška z poměrné délky jednotlivých dlouhých kostí. Tak našel nověji Dr. R. Lehmann-Nitsche v jihobavorských hrobech značné procento (39%) velkých mužů s výškou nad 170 cm. (Die Körpergrösse der südbayer. Reihengräberbevölkerung. Praehist. Blätter 1895, p. 72.)

[13] W. His & L. Rütimeyer. Crania Helvetica. (Basel 1864.) A. Ecker. Crania Germaniae meridionalis (Freiburg 1866). H. von Hölder. Zusammenstellung der im Würtemberg vorkommenden Schädelformen (Stuttgart 1876). Srv. též J. Kollmann. Beiträge zu einer Kraniologie der europ. Völker. (Archiv für Anthropologie XIII. p. 79. a XIV. p. 1.)

Lebky tyto ukazovaly pravidlem následující charakteristiku: Šířka mozkovny v poměru k délce její nebyla veliká, tak že typický index lebečný nejčastěji a průměrem kolísal mezi 70—75 a lebky dle přijatého systému patřily ponejvíce mezi dlouhé.[14] Ve spojení s poměrnou úzkostí mozkovny byl i obličej, měřený na rozponu kostí jařmových, úzký, stávaje se tím zároveň dlouhým, s detaily korrelativně utvořenými: otvor nosní a očnice byly užší a vyšší, spodní čelist a tím i brada neširoká, kosti jařmové přilehlé, nos vynikající. Při pohledu ze zadu jeví nám témě lebky podobu střechovitou. Slovem lebka celá byla poměrně k délce užší a tím všechny její poměry šířkové zmenšeny proti délce a výšce. Tento útvar lebky přičetli pak badatelé, hlavně Ecker, typu německých Franků, Alamanů atd. a poněvadž se podle vědomostí historických musilo souditi, že tito kmenové nedávno teprv vyrojení z kolébky Germanstva byli nevalně pomíseni a zachovali si typ poměrně čistý, přičten byl typ tento Germanům vůbec a prohlášena byla za vědeckou thesi theorie o původním úzkolebém typu germanském. Germani původní,

[14] Indexem lebečným zove se číslo, vyjadřující šířku lebky při délce rovné 100. Je-li lebka na př. absolutně dlouhá 180 cm. a široká 140 cm. bude se její index rovnati číslu 77·7 (dle rovnice $180 : 140 = 100 : x$). Dle toho lebky s vyšším indexem jsou širší lebek s indexem menším, neboť se šířka jejich blíží tím více k délce, čím je číslo vyšší. Tento index u lidské lebky vůbec kolísá nejčastěji mezi číslem 70—85, a anthropologové rozeznávají v skupině té lebky poměrně dlouhé s indexem do 75, lebky střední s indexem mezi 75—80 a lebky poměrně krátké s indexem nad 80. Tento systém — 75 — 80 — přes různé návrhy a změny udržel se jako nejlepší po dnes. Proto jsem také v dále uvedených tabulkách převáděl na př. třídění Brocovo, jehož užívali někteří kraniologové slovanští (— 77 — 80 —) dle možnosti na předešlé (není-li jinak udáno), čímž povstaly zdánlivé neshody s daty původními.

čistí měli za tělesný příznak lebku poměrně dlouhou a úzkou, těla byli, jak z měřených koster se souditi dalo vysokého, a připojí-li se k tomu zprávy starých klassiků římských o vnější podobě Germanů, — doplnil se obraz jejich fysického rázu ještě vlastnostmi dalšími: plavostí vlasů, modrostí očí a světlostí pleti s tvářemi růměnnými.

Tak povstala theorie o původním typu Germanů a theorie tato udržela se v platnosti až po dnešní den.[15] Je jak ještě uvidíme, sama v podstatě správna — ale z ní vznikla theorie jiná, výsledná, o níž to více říci nelze. —

Theorie o původním Eckerem stanoveném typu germanském byla přijata nejen od Němců ale i od badatelů cizích, a dala u těchto podnět k tomu, aby se dále hledalo, jaký že byl vůči Germanům starý původní typ různých jejich sousedů, na západě hlavně Francouzů, na východě Slovanů. Studie ty pak ponejvíce se shodly v stanovení theorie o zvláštním keltoslovanském plemeni, odlišeném tělesně od uvedeného právě plemene germanského.

Byli to zejmena badatelé francouzští, kteří tuto výslední theorii postavili a přijímají; tak celá moderní anthropologická škola francouzská: A. Quatrefages, E.

[15] Také v Britannii staří Anglosassové se shodují s Němci hrobů jihoněmeckých. J. Beddoe našel největší počet lebek s indexy 73 a 74 a typem podobným. (Sur l'histoire de l'indice céphalique dans les îles britanniques. L'Anthropologie 1894 p. 513.) Ve Francii merovejské hroby totéž ukazují. E. Hamy našel střední index všech mužských lebek z hrobů tohoto rázu v Bulonsku 73·20, všech ženských 74·21 (Crânes mérovingiens et carolingiens du Boulonais. L'Anthropologie IV. p. 513), L. Manouvrier mezi 23 lebkami z hrobů u Andressy střední index 75·6 a 70% dolichocefalů (Congrès de l'association franç. pour l'avanc. des sciences. à Limogès. Compte rendu. Paris 1891. p. 573.).

Hamy, R. Verneau,[16] P. Broca,[17] A. Hovelacque, G. Hervé,[18] Obédénare,[19] P. Topinard, R. Collignon.[20] I Němci a Slované ji přijali.

Přední francouzský anthropolog Pavel Topinard vysvětluje a odůvodňuje ji takto: Do střední Evropy přišlo s civilisací mladší doby kamenné nové plémě, znalé orby a pevných sídel. Toto plémě vidíme rozloženo z Francie přes jižní Německo a Slovany až do Pamiru střední Asie. Později v době železné přišla rasa nová, kterou nejvýznačněji spatřiti lze v jihoněmeckých hrobech řadových. A tuto rasu zvanou (dle Brocy) kymrickou nebo angloskandinavskou (čítá do ní Anglosasy, Franky, Alamany atd.) staví Topinard vždy proti krátkolebému a brunetnému kmenu starších Keltoslovanů.[21]

Tím zároveň vykládá, že velká část evropských Arijů, ač mluví jazykem příbuzným, z jedné prařeči povstalým, anthropologicky je původu jiného. Část pak o níž zde především jednáme, zahrnující v sobě Germany a Slovany, je původu dvojího, representovaného dvěma odchylnými

[16] A. de Quatrefages v Rochardově »Encyclopédie d'Hygiène et de médecine publique I.« (Introduction anthrop. p. 112, 114) a s ním také Dr. R. Verneau (Les races humaines. Paris p. 488, 604, 611) spojuje Tadžiky, Kelty a Slovany v jednu t. zv. pamirsko-evropskou větev árijské skupiny proti větvi indoevropské. Srv. též Quatrefages et Hamy (Crania ethnica p. 491).

[17] P. Broca dle Crania ethnica p. 491.

[18] A. Hovelacque et G. Hervé. Précis d'anthropologie (Paris 1887) p. 373.

[19] Obédénare. Les Celtes de l'Europe orientale (Revue d'anthropologie Paris 1877 p. 253).

[20] R. Collignon. Recherches sur les proportions du tronc chez les Français (L'Anthropologie 1893 p. 256).

[21] P. Topinard. Élements d'anthropologie p. 349, 400, 411 atd. Byla ostatně doba, kdy i z historického hlediska sbližovali Němci Slovany s Kelty. Srv. o tom výše citovaný spis prof. Lamanského „Объ истор. изученiй грекослав. мiра“ p. 72, 157 nsl.

typy, a zastánci theorie této rozcházejí se jedině v odpovědi na otázku, který že z obou takto stanovených typů je vlastním typem árijským, a který pouze árisován.

Z největší části stotožňuje se typ germanský s árijským.

Tak hlavně Němci soudí: Poesche,[22] Penka,[23] Zuckerkandl,[24] Wilser,[25] z Francouzů de Lapouge;[26] z Angličanů T. Huxley,[27] Sayce,[28] Rendall,[29] Rhys[30] více nebo méně určitě totéž mínění přijímají. Krátkolebý typ »keltoslovanský« Canon Isaac Taylor,[31] A. Hovelacque, G. Hervé,[32] a F. de Villenoisy[33] prohlásili za jádro Arijů.

[22] Poesche Th. Die Arier (Jena 1878). p. 14 nsl. 41.

[23] Penka K. Origines ariacae (Wien 1883) p. 14 nsl., Herkunft der Arier (Wien 1886) p. 32. Srv. Ausland 1891 č. 7—10.

[24] Zuckerkandel E. Wiener Mitth. XV. Sitzungsber. p. 104

[25] Wilser Dr. Die Herkunft der Germanen (Correspondenzblatt 1885 p. 122).

[26] M. de Lapouge. Questions aryennes (Revue d'anthropologie. Paris 1889 p. 181).

[27] Huxley Th. The aryan question and prehistoric man. (The nineteenth Century 1890 November p. 759). Man's place in natur. II. vyd. London 1890 (dle referatu v Revue mensuelle de l'École d'anthropologie II. p. 28).

[28] Sayce. Srv. Ausland 1890 p. 741.

[29] G. Rendall. The cradle of the Aryans. London 1889.

[30] Rhys dle Reinacha (L'Origine des Aryens. Paris 1892 p. 112) a Taylora (L'Origine des Aryens p. 232).

[31] Canon Isaac Taylor. The Origin of the Aryans. London 1889. Cituji jen překlad francouzský H. de Varignyho »L'Origine des Aryens et l'homme préhistorique (Paris 1895) p. 214, 228, 262, 295. Srv. i Taylor. The Origin and Primitive Seat of the Aryans (Journal of Anthr. Institute 1888).

[32] A. Hovelacque et G. Hervé. Précis d'anthropologie (Paris 1887) p. 373.

[33] F. de Villenoisy dle L'Anthropologie 1894 p. 482. Origine des premieres races ariennes d'Europe. Louvain. 1894.

Jiní prostě analysují typy, aniž by se určitěji vyslovovali o jich árijské příslušnosti,[34] nebo oba mají původem za árijské (tak na př. Broca i Virchow,[35] ze slovanských anthropologů Dr. Wł. Olechnowicz[36]), ale všichni ti přijímají uvedené základní rozlišení dvou typů a proti jednotě jazykové Germanů, Keltů a Slovanů staví dvojí původ tělesný, jeden náležející Germanům, druhý Keltům a Slovanům.

Theorie »keltoslovanská« povstala však na základě jedné chybné praemissy, zaviněné ponejvíce nedostatečnou znalostí daného materialu. Chyba, do níž upadli tak mnozí badatelé, spočívala v tom, že se zde uvažovalo a soudilo z dvou skupin materialu bez dostatečného uvážení momentu jejich časové provenience. Na původní německý typ soudilo se předem na základě starého materialu z jihoněmeckých hrobů — na původní typ slovanský však především na základě materialu moderního, a srovnával tak nynější stav jedněch s dávnominulým stavem druhých. Starý material slovanský nebyl dostatečně znám a respektován.

Tím hned z předu celá uvedená these postavena byla na základy pochybné a také postačily jen trochu hojnější objevy starých hrobů slovanských, aby se nahromadila látka, kterou s touto theorií těžko bylo uváděti v soulad.

Že starší badatelé theorii tuto postavili, nedivíme se, neboť slovanský material dlouho nebyl znám a přístupný.

---

[34] Tak na př. L. Krzywicki v pěkné své knize »Ludy. Zarys anthropologii etnicznéj« (Warszawa 1893) p. 271.

[35] Ze slov Virchowových pronesených r. 1893 na sjezdu v Moskvě vidíme však, že se kloní spíše pro mínění Penkovo (Congrès international de Moscou. T. II. Procès verbaux p. 21).

[36] Olechnowicz v článku Charakterystyka antropologiczna ludności gub. lubelskiej (Zbiór wiadomości XVII. (37) a XVIII. (47 71). J. Deniker se postavil proti náhledu Olechnowiczovu v referátu práce jeho (L'Anthropologie VI. p. 704).

Ale theorie tato má ještě obecnou platnost v době, kdy již material slovanský na mnoha stranách ukazuje na výsledky jiné. To mne přimělo, abych již r. 1890, přiveden byv k tomu hlavně úvahou prací Kollmannových a Bogdanových, vyslovil ovšem jen opatrně a s reservou novou theorii, dle níž uvedeného tělesného rozdílu mezi původním typem slovanským a germanským nebylo, dle níž naopak s jazykovou příbuzností soudit můžeme i na příbuznost plemennou.

Mezi tím a před tím i jiní přicházeli k částečně podobným výsledkům. Tak sem sluší uvésti z Němců předem J. Kollmanna,[37] R. Virchowa, který během poslední doby pozměnil názor svůj v ten smysl, že Slované patrně byli původů dvojího a jedna část příbuzna Germanům,[38] a Th. Poescha.[39] Také K. Penka v posledních svých článcích počíná jasněji rozlišovati elementy, které složily dnešní Slovanstvo, a za vlastní slovanský element nemá více tmavé plémě brachycefalů.[40] Virchowův názor o dvou původních typech slovanských přejali později i Schumann,[41] G. Buschan[42] a E. Zucker-

[37] J. Kollmann o poměru Germanů ku Slovanům ze stanoviska tohoto přednášel již na sjezdu ve Frankfurtě nad Mohanem 1882 (srv. Correspondenzblatt XIII. (1882) p. 203 a Pam. arch. XII. p. 333).

[38] Srv. již práci »Beiträge zur physischen Anthropologie der Deutschen mit besond. Berücksichtigung der Friesen« (Abhandl. der k. Akad. der Wiss. Berlin 1876) p. 9., referát o pohřebišti u Slaboszewa (Berl. Verhandl. 1881 p. 372 nsl.), důležitý článek »Die Deutschen und Germanen« (Berl. Verh. 1881 p. 68 a 357) a jeho výroky na sjezdech v Norimberce (Correspondenzblatt 1887 p. 132) a v Moskvě (Congrès international. T. II. Procès verbaux. p. 16, 21).

[39] Die Arier p. 126 nsl.

[40] Srv. na př. Globus 1892 Bd. LXI. p. 76.

[41] Schumann v Berl. Verh. 1894 p. 336.

[42] G. Buschan. Germanen und Slaven (Münster 1890) p. 37, 39

kandl připustil aspoň světlý typus u starých Slovanů.[43] U nás Dr. J. Wankel měl podobné myšlenky o parallelismu útvaru lebky slovanské s jihoněmeckými.[44]

Ve všech těchto míněních je zříti jistý obrat proti staré theorii, ale obrat více méně neurčitý. Problém sám zůstává nevyjasněn.

Nejurčitěji vystoupili v Rusku Anatol P. Bogdanov.[45] Po něm podobně soudí Dm. Anučin,[46] K. Ikov[47]

---

[43] Srv. jeho přednášku na sjezdu ve Vídni »Über die physische Beschaffenheit der innerösterr. Alpenbevölkerung« (Correspondenzblatt 1889 p. 157 nsl.). A již r. 1884 v článku »Craniologische Untersuchungen in Tirol und Inner-Österreich« (Wiener Mitth. XIV. p. 125 nsl.) doznává, že lebky severních Slovanů blíží se i při své brachycefalii germanskému tvaru blíže než lebky jižních Slovanů.

[44] Wankel »Über einen praehist. Schädel mit einer Resection« (Wien. Mitth. XII. p. 127). Srv. Čas. Olom. 1885 p. 157.

[45] První myšlénky, pokud vím, pronesl již ve svém spise „Курганное племя Московской губ. (Moskva 1865) a v spise »Матеріалы для антропологій курганнаго періода въ Московской губ. (Moskva 1867), pak opět pohyboval a rozvíjel svůj názor pomalu v řadě článků publikovaných ve sborníku „Антрополог. Выставка“ na př. II. p. 180 (Курганные черепа области древнихъ Сѣверянъ), II. p. 38 (Описаніе курганныхъ череповъ Смоленской губ.), II. p. 330 (Черепа изъ старыхъ Московскихъ кладбищъ), III 1. p. 305 (Древніе Кіевляне по ихъ черепамъ), III. 1. p. 350 (Курганные жители Сѣверянской земли по разкопкамъ въ Черниговской губ.), III. 1. p. 462 (Древніе Новгородцы), IV. 1. p. 106 (О черепахъ людей каменнаго вѣка, найденныхъ до сего въ Россіи) atd., až konečně jasně a určitě vyložil jej v přednášce, kterou měl na mezinárodním sjezdu v Moskvě r. 1893 (Quelle est la race la plus ancienne de la Russie centrale? Comptes rendus du Congrès international T. I Moscou 1893).

[46] Anučin v článku »Velikorusi« v slovníku Brockhause a Efrona (Petrohrad 1892); srv. i »Quelques donnés pour la craniologie de la population actuelle du gouvernement de Moscou« (Congrès international. Moscou. II. p. 279).

[47] K. N. Ikov. Дневникъ 1890 p. 103.

a M. Zograf.[48] Proti se výslovně postavil A. Tareneckij.[49]

Theorie, již jsem r. 1891 vyslovil, narazila na prudký odpor v řadách českých archaeologů.[50] To mne přimělo, abych si ještě více všímal této otázky, abych sbíral další material, — a se zadostiučiněním konstatuji, že nové nálezy i noví badatelé mnohem spíše potvrzují výsledky moje, než mínění opačná. Stále se schází více a více dokladů pro fakt, že v I. tisíciletí po Kr., v době, kdy ještě počítati můžeme s poměrnou čistotou Slovanů a Germanů, tělesné vlastnosti obou, pokud je můžeme stopovati, jsou podobné ne-li tytéž. Stará Eckerova theorie o původním typu německém stojí sice dosud v jádru nezvrácena, ale zvracuje se výslední theorie o odchylném typu praslovanském, jak v následujícím přehledu pokusím se vyložiti.

Stará theorie o typu slovanském, odchylném od germanského zakládá se na pozorování následujích dvou, ovšem správných zjevů:

1. že staří Germané jihoněmeckých hrobů z doby stěhování národů jsou většinou středo- a dlouholebí[51] a dle zachovaných zpráv komplexe světlé;

---

48 M. Zograf v závěru svého vzadu uvedeného spisu Антропометрическія изслѣдованія (Moskva 1892 str. 176) a v článku »Les types anthropologiques des Grand-Russes des gouvernements du centre de la Russie« (Congrès international à Moscou. 1893 II. p. 11).

49 Tareneckij (Beiträge zur Kraniologie p. 63, 65).

50 Srv. kritiku Dra. J. Píče v Pam. arch. XV. p. 188, a moji odpověď v Athenaeu (Praha 1891 VIII. p. 193).

51 Srv. na př. míry 71 lebek z bavorských hrobů řadových, jež ukazují poměr 44% : 45% : 10% (J. Kollmann v Beiträge

2. naproti tomu, že u Slovanů vidíme nyní pravidlem krátkolebost (jež se i v starých hrobech objevovala) a že vládne u velké části jich komplexe tmavá.

Oba poslední zjevy jsou dostatečně prokázány. Nyní jsou Slované skutečně silně krátkolebí. To vykazují nám již průměrné indexy lebečné jednotlivých kmenů slovanských, a ještě jasněji a správněji percentualní zastoupení krátkých lebek proti dlouhým a středním. Tabulky percentualního zastoupení, které jsem sestavil na základě výsledků různých autorů, jsou v ohledu tom velmi poučné.

Tabulka I. převádí poměry indexů měřených přímo na lebkách, tabulka II. indexy měřené na hlavách živých.

Obě tabulky, jak odborníkům známo, přímo k sobě přirovnávati nelze, neboť index hlavy živé nerovná se indexu lebky téže hlavy. Pracemi Brocy, Stiedy, Weissbacha a jiných ukázalo se, že index hlavy živé je nejméně 1—2 jednotky vyšší a chceme-li tabulky obě srovnávati, nutno od čísel indexů živých odečísti 1—2. Indexy lebečné z tabulky II. jsou tedy ještě o 1—2 jednotky menší uvedených indexů hlav živých.[52]

---

für Anthr. und Urgesch. Bayerns. I. p. 151). Ze 66 lebek starých Bajuvarů měřených J. Rankem a M. Schultheissem bylo 33·3% dlouhých, 48·5% středních a 18·2% krátkých (srv. ref. L'Anthropologie VII. p. 87).

[52] Srv. Niederle Žamberské lebky p. 19 pozn. 27.

I. Tabulka indexu lebečného u národů slovanských.

Počet měřených lebek	Příslušnost kmenová	Procent. zastoupení: dlouhých (—75)	středních (75—80)	krátkých (80—)	Průměrný index	Autor
60	Čechové (kostnice žamberská) . .	—	15	85	84·59	*Dr. Niederle* (Rozpravy české akademie II. třída. č. 31. (1892).
296	Čechové (kostnice v Mělníku, Třebivlicích a v Budyni)	1·0	13·5	85·5	—	*Dr. Matiegka* (Rozpravy české akademie II. tř. 1896).
85	Čechové moravští (z Podhorácka a Hané)	—	9·4	90·6	—	*Dr. Obolenski* (Český Lid. IV. 362).
29	Slováci moravští a uherští	—	10·3	89·7	84·2	*Dr. Niederle* (Český Lid. IV. 357.) a *Dr. Weissbach* (Bemerkungen p. 309.)
72	Chorvati	—	2·7	97·3	84·4	*Dr. Weissbach* (Bemerkungen pag. 309.).
80	Srbové a Chorvaté	1·25	15	83.7	84	*Dr. Weissbach*, Serbokroaten. Berlin 1884.
2116	Bulhaři lomského kraje *)	3	16·8	80·13	85	*Dr. J. Bassanovič* (Сборникъ V. p. 30.).
40	Poláci rakouští . .	5	17·5	77·5	82·9	*Dr. Weissbach* (Bemerkungen p. 309).
30	Rusíni	—	20	80	82·3	*Dr. Weissbach* tamže.
184	Velkorusové ze severních a středních gubernií .	14·7	33·13	52·17	80·65	*A. Tarenetzky.* Beiträge zur Kraniologie p. 41, 58
151	Rusové z okolí Charkova **) . .	?	?	60·2	80·0	*M. A Popov* (Archiv für Anthr. XX. p. 366.).

*) Bassanovič měřil vlastně živé, odečítal 2 a tak výsledky uveřejnil. Musí se proto při úvaze na to pamatovati. Na tabulku druhou zařaditi jsem to nemohl, poněvadž skutečný poměr indexů neudává.

**) Popov třídil dle Brocovy soustavy a nebylo mi lze z referatu převésti to na soustavu zde užitou.

II. Tabulka indexu hlavy živé u národů slovanských.

Počet měřených	Příslušnost kmenová	Procentualní zastoupení: dlouhých (— 75)	středních (75 — 80)	krátkých (80 —)	Průměrný index	Autor
37	Čeští vojáci od Znojma . . .	—	8·1	91·9	83·6	*Weissbach,* Herzegowiner p. 5.
429	Bělorusi západní (gubern. minská, grodenská a vilenská) .	1·9	34·1	64	82·1	*Dr. Talko Hryncewicz,* Zbiór XVII. p. (135).
426	Bělorusi východní (gub. mohylevská, černigovská, vitebská a smolenská)	2	34·2	63·8	82·4	*Dr. Talko Hryncewicz* tamže.
247	Bělorusi polští (Polešuci) mezi Buhem a Dněprem	0·5	17·4	82·1	85·1	*Dr. Talko Hryncewicz* tamže.
133	Bělorusové *) . .	18·8	24	57	—	*N. Jančuk* (Дневникъ 1890. p. 70).
290	Bělorusové *) .	23	20	56·5	—	*K. Ikov* (Дневникъ 1890. p. 99).
188	Horalé rušti v haličských Karpatech (Lemki, Połonińci, Bojki, Tuchołci, Huculi)	2·7	22·8	74·5	83·6	*Dr. J. Majer* a *Dr. Is. Kopernicki* (Zbiór wiadomości IX. p. (53) a XIII. p. (26), (28).
313	Rusíni haličtí . .	2·4	21·6	76	83·4	
1214	Poláci haličtí . .	1·6	26	71·4	84·4	
47	Poláci v Podlesí (v gub. suvalské, lomžské, grodenské a siedlecké)	4	28	68	81·8	*Dr. Talko Hryncewicz* (Zbiór XVII. p. (135).
393	Malorusové poltavské gub. *) . .	18	24	58	80·66	*Emme* dle ref. Ikova (Дневникъ 1890. p. 102).

*) Třídění Brocovo !

Počet měřených	Příslušnost kmenová	Procentualní zastoupení			Průměrný index	Autor
		dlouhých (— 75)	středních (75 — 80)	krátkých (80 —)		
200	Ukrajinci z kijevské gub.	—	14	86	84·6	*Diebold* dle Talka Hryncewicze (Zbiór XIV. p. (38). XVII. pag. (135).
1055	Ukrajinci (nejvíce z kraje zvenigorodského) . . .	0·6	22·6	76·8	83·2	*Dr. Talko Hryncewicz* (tamže).
251	Podolané	0·8	23·9	75·3	82·1	*Dr. Talko Hryncewicz* (Materyaly I. p. (76).
126	Velkorusové . . .	19	17	63	81·09	*K. Ikov* (Дневникъ 1890 p. 102).
220	Velkorusové z moskevské gub. . .	3·2	22·7	74·1	82·16	*Dm. Anučin* (Congrès internat. Moscou. II. p. 283).
190	Velkorusové gub. vladimirské, jaroslavské a kostromské . .	2	19·2	78·8	82 88	*N. Zograf* (Изслѣдованія pag. 122 nsl.).
180	Hercegovci a Bosňáci	—	1·6	98·3	87·2	*Dr. Weissbach.* Die Hercegowiner p. 4.
140	Bosňáci	18·5	52·8	28·5	76·9	*Dr. E. Glück* (Glasnik 1891. p. 273.).
3803	Bosňáci	0·4	6	93·5	85·7	*Dr. Weissbach.* Die Bosnier p. 228.

K tomu není třeba mnoho výkladu.

Obě tabulky nám zřejmě ukazují, jak Slované jsou dnes vesměs krátkolebí; dloholebých téměř

není a i málo středolebých. Procenta krátkých jsou velmi veliká, ač není poměr všude v Slovanstvu stejný.

Nejméně dlouholebých ukazují západní a jihozápadní Slované (Čechové, Chorvati a Srbové). Zde je dolichocefalní lebka výjimkou a i procento středních je nepatrné. Za to stoupají obě tato procenta, jdeme-li směrem k severu a severovýchodu, fakt to, na který již r. 1874 Weissbach dobře ukázal.[53] Vidíme, jak za Karpaty přibývá nejen středních lebek, ale i dolichocefali se objevují častěji. Jen odečítejme od indexů hlav živých poměrně 1—2 jednotky a uvidíme, jak porostou tato procenta a krátkých ubude!

Nejvíce hlav delších vykazuje střední Rusko a Bělorus, neboť Glückovy výsledky v Bosně tak se vymykají všemu očekávání, že dokud nebudou potvrzeny, nemůžeme jim (zejména vůči práci Weissbachově) uvěřiti. Zdá se, že zde nebylo normalně měřeno.

A jest zajímavo, že také Litevci a Lotyši s Bělorusy sousedící vykazují poměrně málo krátkolebosti. Již Virchow r. 1877 prohlásil původní typ lotyšský za dlouholebý, po něm jiní mínění toto potvrzovali,[54] a novější výzkumy Dra. K. Olechnowicze, Dra. J. Talko-Hryncewicze opět prokazují, že Litvíni a Lotyši — kmen i jinak Slovanům tak blízce příbuzný — ukazují poměrně největší procento lebek delších, hlavně středních.

---

[53] Bemerkungen über Slavenschädel (Zeitschrift für Ethnologie 1874 p. 315).

[54] Virchow v Berl. Verh. 1877 p. 386, 1878 p. 141. Srv. dále Weeber O. Beiträge zur Anthropologie der Letten. Dorpat. 1879. Is. Brennsohn. Zur Anthropologie der Litauer. Dorpat. 1883 (srv. i R. Andree. Zur Anthropologie der Litauer. Globus 1883 p. 234). Янчукъ Н. Къ вопросу объ антропологическомъ типѣ литовцевъ (Дневникъ 1890 р. 205).

Tak našel Talko-Hryncewicz[55] u

	dlouhých	středních	krátkých	střední index
vlastních Litevců (od Vilna) poměr lebek	0 :	27·2 :	72·8	82
u Žmudínů (na Němenu)	1·9 :	**31·5** :	66·5	81·6
u Lotyšů (v Kurlandech a Inflantech)	3·4 :	**51·7** :	**44·8**!	**78·5**

Wł. Olechnowicz[56] u

83 Litvínů z Oniszek	0 :	36·2 :	63·8
64 Litvínů z Oławy	1·6 :	**54·8**!:	43·6

Brachycefalie Slovany dnes tak vyznačující závisí, jak známo, především od silně sploštělého zátylí, naproti vypuklému zátylí typických lebek dlouhých.

Topinard zcela správně charakterisuje svůj »keltoslovanský« typ slovy: »aplatissement médian, symétrique, dont le centre est au lambda ou au dessus, qui est plus étendu et à l'inverse du précedent, plutôt oblique en bas et en arrière que vertical, et constitue l'un des caractères craniens les plus constants de la grande race Celto-Slave.«[57]

Ostatní znaky různými badately měřené na lebkách slovanských nechávám stranou. Ne, že bych je zcela opomíjel, ale proto, že jednak nemají významu pro ocenění daných theorií, jednak že nelze vůbec srovnávati výsledky z nedostatku zaručené precisnosti v práci jednotlivých autorů.[58] Tak na př. poměry apertury nosní a očnic silně se mění u různých větví slovanských; ale nevěřím, že

[55] Talko-Hryncewicz ve Zbióru XVII. p. (135.)

[56] Olechnowicz ve Zbióru XVIII. p. (60.)

[57] Éléments de l'anthropologie générale p. 740.

[58] Vždyť i měření největší délky a šířky nebývá precisně stejné.

bylo stejně měřeno a nemohu proto s dobrým svědomím přijati od jednoho autora »vysokost« očnic tak jako od druhého »nízkost«. Známoť každému, kdo zde pracoval, jak malý rozdíl šířky mění tento index a jak je těžko šířku měřiti. Z jiných poměrů na př. poměry výšky k délce a šířce lebky vedly Virchowa a Schumanna k nabádajícím sice, ale dosud hlouběji nespracovaným a nedotvrzeným výsledkům.[59]

Nejvíce by bylo dlužno prostudovat celý útvar obličeje a vyšetřiti aspoň, pokud je korrelativně k délce mozkovny poměrně úzký a dlouhý čili ne. A tu se opět dosavadní výsledky silně rozcházejí.

Dnes nezbývá než říci:

Jako vůbec není jednotného slovanského typu, tak také není dnes typické lebky slovanské, od jiných vyznačené, jak na př. kdysi Kopernicki učil. R. Virchow, jenž to větším dílem doznal již na sjezdu norimberském r. 1887, dnes by jistě ani tu pomocnou charakteristiku neuváděl, kterou tehda uvedl.[60] Všechny jednotlivé znaky tu a tam

---

[59] Srv. článek Schumanna o lebkách pomořanských v Berl. Verh. 1894 p. 330 a článek Boase a Virchowa o poměru délky a výšky slov. lebek tamže 1895 p. 304

[60] Virchow tam odpovídal následovně Eidamovi: »So sind wir endlich dahin gekommen zu meinem Bedauern, einen scheinbar echt germ. Schädel nicht mehr als sicheren Anhaltspunkt für die Diagnose betrachten zu können . . . Indess bin ich ausser Stande zu sagen, dass auf Grund der äusseren Erscheinungsform man im Stande wäre einen einzelnen Schädel mit Sicherheit als slavischen oder germanischen zu classificiren. Einen gewissen Anhaltspunkt bieten: ungewöhnlich niedrige Form der Augenhöhlen, hervortretende und relativ hohe Stirne, starke Einbiegung und Kürze der Nase, Weite der Wangengegend u. s. w. Es gibt aber auch nach dieser Richtung manche Variation, die mich abhalten würde, mich ausdrücklich auszugeben als ein Mann, der im Stande wäre, an einem Schädel sofort zu erkennen, ob er slavisch oder germanisch sei.« (Congress zu Nürnberg 1887 p. 133.)

se častěji vyskytující na př. sedlovité prohnutí na švu korunovém, které nalézal Tareneckij na lebkách velkoruských[61] nebo persistence švu čelního, jež se dosti hojně objevuje u Slovanů a mně na př. velmi hojně u řady lebek moravských,[62] široká, krátká apertura nosní, kterou Zuckerkandel nesprávně prohlásil za charakteristikon západních Slovanů,[63] za příznaky lebky slovanské nemohou sloužiti, neboť tkví jen v poměrech a příčinách lokálních.

Vůbec dnes mimo krátkolebost obecného znaku uvést nemůžeme, ale i ta není, jak jsme uviděli, stejná.

Podobně se to má s komplexí.

Také tmavá komplexe zdá se nyní u Slovanů převládati, ale hned řekněme, daleko ne rovnoměrně. Zde ještě více než u krátkolebosti bije přímo do očí zjev, že čím dále jdeme od západu a jihu na sever a východ, tmavé komplexe ubývá a přibývá rázu světlého. Pěkně nám to projeví dále snesené doklady.

Ovšem barvu očí a vlasů nebylo tu možno sestaviti na jednu podobnou přehlednou tabulku a to z té příčiny, že si jednotliví badatelé nestavili vždy stejné stupnice barev a v nich opět stejné hranice pojmů na př. vlasů plavých, hnědých, očí šedých, hnědých a podobně. Jest proto nejlépe vybrati ukázky zaručených výsledků z novějších prací a každou zvlášť zde s vlastní stupnicí předvésti. To postačí úplně, aby každý, kdo se interessuje, orientoval se ve výsledcích těch potud, pokud pro naši

---

[61] Tareneckij. Beiträge zur Kraniologie p. 49.

[62] Český Lid IV. p. 359.

[63] Wiener Mitth. XIV. p. 126, srv. mé Žamberské lebky p. 16.

otázku je zapotřebí. Každému aspoň zhruba vysvitne, jaký typ komplexe ku př. u Bělorusů nebo Bulharů převládá, třebas by hranice pojmů nebyly vždy stejné.

U Čechů zkoumáno bylo málo dospělých a málo publikováno. Pouze Dr. Weissbach uveřejnil výsledky zkoumání majora Himmela na 37 vojácích z českého okolí Znojma, mezi nimiž našel

32·4% tmavého a 10·8% světlého typu.[64]

Výsledky ty ovšem nedostačují.

O jižních Slovanech víme již více, jednak ze zkoumání dalmatských Srbů a Chorvatů provedeného Dr. Weissbachem, jednak o Bosně a Hercegovině dle záznamů majora Himmela a Dra. Glücka. Weissbach našel mezi Srby a Chorvaty (1400 mužů) 9·6% světlovlasých proti 90·4% tmavovlasých, dále 59% temnookých proti modrookým a šedookým.[65] Týž našel u Bosňáků a Hercegovců dle záznamů majora Himmela 6·11% světlovlasých proti 93·88% temnovlasých a černovlasých a na základě nových svých prací 7·3% světlého typu proti 42·9 čistého tmavého typu (mezi 3803 muži), Dr. Glück u 150 Bosňáků poměr 18·6 : 81·4%. Očí jasných našel Weissbach 42·2% proti 57·7% tmavých, Dr. Glück 49·2% sivých a plavých proti 50·8% tmavých.[66]

V Bulharsku, kde v lomském kraji pracoval Dr. J. Bassanovič, našlo se mezi 1956 Bulhary (18—22 let) 76·4% temno- a černovlasých, a 60·1% hnědookých proti 39·9% očí sivých a zelenavých.[67]

---

[64] Die Herzegowiner p. 5.

[65] Die Serbokroaten der adriat. Küstenländer (Berlin 1884).

[66] Dr. Weissbach Die Herzegowiner p 3., Die Bosnier p. 222. Dr. E. Glück (Glasnik zem. muzeja 1891 p. 269).

[67] Dr. J. Bassanovič (Сборникъ за народни умотворения V. p. 29.)

Ještě více práce vykonáno bylo v zemích polských a ruských.

U Poláků haličských našli Dr. J. Majer a Dr. Kopernicki poměry následující:

čistých blondinů 57·3% : brunettů 15·7%
u Rusínů » 46·5% : » 25·4%.

Ostatní je smíšeno.[68]

Dr. Is. Kopernicki našel sám u horalů v Haliči (Łemki, Połonińci, Bójki, Tucholci a Huculi):

11·7% světlovlasých : 88·2% tmavovlasých
54·2% jasnookých : 45·7% tmavookých.

Spojením pak vlastností obou (a pleti)

28% čistých blondinů : 40% čistých brunetů.[69]

U 1356 Rusínů haličských uvádí týž poměry následující:

60·8% jasnookých : 39·2% temnookých
45·7% jasnovlasých : 54·3% temnovlasých.

Dr. Talko Hryncewicz zkoumal po vzoru Kopernického 3266 Ukrajinců (2619 mužů + 647 žen) a našel:

světlovlasých		tmavovlasých
57·5% (63·6 : 51·4)	:	42·4% (36·3 : 48·5)
jasnookých		tmavookých
65·9% (74·5 : 57·3)	:	34% (25·4 : 42·6).

U mužů pak spojením obou vlastností bylo 33% čistých blondinů proti 20% brunetů, u žen poměr

37% : 25%.[70]

---

[68] Charakterystyka fizyczna ludności galicyjskiej (Zbiór wiadomości IX. p. (44, 46); srv. též I. p. (3) nsl

[69] Charakterystyka fizyczna Gorali ruskich. Zbiór XIII. p. (13—21.)

[70] Charakterystyka fizyczna ludu ukraińskiego. Zbiór XVI. p. (17, 22 a 29).

Nejnověji Dr. Julian Talko-Hryncewicz nalezl[71] následující procentualné zastoupení barvy vlasů (s připojením kmenů baltských):

	vlasů jasných		vlasů temných	
u 158 Litvínů	80·3	:	19·7	celkem u 476 Litvíno-Lotyšů 83·6 : 16·4.
260 Žmudínů	87·7	:	12·3	
58 Lotyšů	74·1	:	25·9	
u 369 Bělorusů západních	82·4	:	17·6	celkem u 961 Bělorusů 76·7 : 23·3
390 Bělorusů východních	76·7	:	23·3	
252 Polešuků	71·3	:	28·7	
u 25 Poláků podleských	60	:	40	
2619 Ukrajinců	63·6	:	36·3	
187 ruských horalů	11·7	:	88·3	

Různé barvy očí zastoupeny byly následovně:[72]

	očí jasných		očí temných	
u Litvínů	86·7	:	13·3	celkem u Litvíno-Lotyšů 86·1 : 13·9
Žmudínů	86·5	:	13·5	
Lotyšů	82·8	:	17·2	
u Bělorusů západních	79·1	:	20·9	celkem u Bělorusů 74·6 : 25·4
Bělorusů východních	70·3	:	29·7	
Polešuků	74·8	:	25·2	
u Poláků podleských	84	:	16	
Ukrajinců	74·5	:	25·4	
ruských horalů	54·2	:	45·7	
haličských Rusínů	60·8	:	39·2	
Poláků	70·2	:	29·8	

[71] Charakterystyka fizyczna ludów Litwy a Rusi. Zbiór XVII. p. (89).

[72] tamže p. (102).

Seřadíme-li pak čisté blondiny (oči i vlasy jasné) proti brunetům s očima i vlasy tmavými, vidíme poměry následující: [73]

	blondinů		brunetů	
u Litvínů	60·1	:	5	66·6 : 5
Žmudínů	71·2	:	4·2	
Lotyšů	63·8	:	8·6	
u Bělorusů západních	61·2	:	7	57·1 : 11·4
Bělorusů východních	56·9	:	14·6	
Polešuků	50·5	:	13·4	
u Poláků podleských	52	:	16	
Ukrajinců	25·5	:	38	
ruských horalů	28	:	40	
Podolanů	52·2	:	18·3.[74]	

Vedle Talko-Hryncewicze se zajímavým kmenem Bělorusů zabývali se ještě Ikov, Jančuk a jiní, kteří vesměs docházeli k stejným výsledkům,[75] ukazujícím poměrnou světlost typu běloruského.

Pro poznání Velkorusů uvádím předem výsledky práce Zografovy, již nahoře citované, z gub. tverské, jaroslavské a vladimirské.[76] Mezi 22.682 individui bylo:

52 % světlookých : 23·6% temnookých
47·7% světlovlasých : 52·3% tmavovlasých,

blondinů (s očima a vlasy světlými) našel 40·58%
brunetů . . . . 20·4%.

[73] tamže p. (112).

[74] Charakterystyka fiz. ludności Podola. Materyaly antropologiczne I. p. (64).

[75] Viz práce v I. přídavku uvedené.

[76] M. Zograf Антропом. изслѣдованія p. 165, 169.

V moskevské gubernii u 219 Velkorusů konstatoval Dm. Anučin:

52·1% tmavovlasých : 47·9% světlovlasých
40·2% temnookých : 59·8% jasnookých.[77]

Už na základě přehledu těchto výsledků nutno zajisté doznati, že starší francouzské theorie, které proti světlému typu germanskému (kymrickému atd.) stavěly tmavý typ keltoslovanský, nemají ani v nynějším stavu slovanského typu dosti opory. Pravda, procento brunetů jest v Slovanstvu veliké, u západních a jižních vůbec silně převažuje; přes to však větší část Slovanů hlavně celé Polsko a Rusko více se kloní k typu světlému. A tam je jádro Slovanstva! V území tom opět nejvíce světlosti ukazují kraje běloruské, polské Podlesí, sousedící s končinami Litevců a Lotyšů, kteří, jak jsme právě viděli z přehledu Talkem-Hryncewiczem podaného, valnou většinou jsou blondini. Vůbec vidíme totéž, co jsme pozorovali při rozložení indexu lebečného: směrem na sever a na východ ubývalo krátkolebosti, **a s ní ve větší ještě míře ubývá i typu temného.** Že se přece najdou leckteré jednotlivé kraje, které proti celkovému pravidlu se postaví, o tom není pochyby, a bude další úlohou případy ty vysvětliti. Ale pravidlo celkové je na určito zjištěno.

Podotýkám výslovně, že odmýšlím od detailů a o celek anthropologických zkoumání opírám tyto i další výklady. Přijde se na dosti zjevů, které se na první ráz neshodnou s výsledky uvedenými. Proč na př. v Podolí, kde bychom z historického hlediska čekali velké pomísení s jinorodými, tmavými živly, našlo se poměrně mnoho světlého typu, jinde opět na př. v Karpatech více tmavosti, kde bychom čekali opak? Ale tyto lokální zjevy — jichž původ ostatně

[77] Dm. Anučin Quelques données p. 285.

nevyjasněn, — nemohou přece uničiti celek, základní ono pravidlo, které jsme právě stanovili. Faktem je, že v Slovanstvu silně ubývá brunetnosti směrem za Karpaty do končin polsko-ruských, a na tomto výsledním faktu buduji dále theorii odchylnou od starších svrchu uvedených mínění, dle nichž Slované, tak jako dnes jsou národem převážně krátkolebým a z valné části komplexe tmavé, byli rázu toho již od počátku, tvoříce proti severním plavovlasým dlouholebcům geneticky jiný kmen.

Dnes jsou vskutku Slované krátkolebí, jak jsme viděli, méně jsou již bruneti, než jak se dříve předpokládalo, — ale dnešní tělesný ráz Slovanů nelze naprosto přenésti do minulosti tak, jako to učinili zastanci theorie nahoře vyložené, prohlásiti jej za původní typ slovanský a na základě jeho řešit otázku o původu Slovanů. Neboť velikým procentem ukazuje material tělesných zbytků v hrobech staroslovanských rysy zcela jiné, rysy vížící se k starému typu germanskému a staré zprávy o vnější podobě Slovanů odchylku tuto ještě doplňují a utvrzují. O celé kostře, poměrech její částí i o výšce těla nelze dosud podati bezpečnějších zpráv — studií je málo.[78] Ale sebrané lebky staroslovanské tvoří již velký do mnoha set jdoucí material, který, třebas byl velmi nestejnoměrně spracován, přece k ocenění hlavních rysů, o něž nám běží, postačí, předem ale postačí k negaci uvedených theorií.

---

[78] Jen na tolik lze souditi, že staří Slované byli vskutku vzrůstu vysokého. Nálezy, pokud délka těla byla měřena, ukazují větším dílem výšku mezi 165–170 cm. (Antonovič našel na př. u 22 koster Radimičů střední délku 166 cm., u 130 drevljanských 167; velký vzrůst konstatován byl i v hrobech slaboszewských atd.), což se doplňuje dobře starými zprávami, které staré Slovany zovou »εὐμήκεις, ἄλκιμοι«.

Typ staré lebky germanské vyznačili především poměrnou délkou lebky, typ lebky slovanské krátkolebostí.

Vizme jaká data podává nám novější material.[79]

V Čechách a v celém západním Slovanstvu, z části i ve východním, poskytují nám ověřený material pohřebiště provázená t. zv. záušnicemi, které vskutku velmi spolehlivě určují ethnickou příslušnost hrobů. Provázejí pouze hroby v zemích slovanských a v době, kdy byly kraje ty na jisto osídleny Slovany. Vyskytují se ponejvíce v době VIII.—XII. století po Kr. Z toho času již dříve v Čechách přicházely v hrobech lebky dlouhé vedle krátkých, ale tak že krátkolebci převažovali (srv. zejména hroby libčanské, hradské). Mezi většími, nověji prozkoumanými, ukázaly se však následující poměry lebek dlouhých ku středním a krátkým:

Na Levém Hradci mezi 49 drem. Matiegkou prozkoumanými lebkami bylo 30·7%:30·6:38·7,[80] na Hrádku u Čáslavi mezi 17 lebkami 18·4% : 44·7 : 36·9,[81] v Lovosicích mezi 8 lebkami 25%:37·5:37·5,[82] v Řepově mezi 10 lebkami 50%:50:0[83] a mezi 7 měřenými drem. Hellichem 74·1%:14·2%:14·2%,[84] v Uhercích (hroby slovanské?) mezi 10 lebkami 30%:30:40 (Dr. Hellich),[85]

[79] Pravidlem vybíráme jen nálezy větší, kde materialu je více (aspoň 5 lebek) a jen ty nálezy, kde dle nynějšího stavu našich vědomostí nepochybujeme o původu slovanském.

[80] Matiegka, Crania bohemica p. 58. Tab. II., Český Lid III. p. 65.

[81] Matiegka, Crania bohemica p. 98.

[82] tamže p. 115, Český Lid III. 67.

[83] Český Lid III. p. 69. Niederle Příspěvky k anthropologii I. 1891 p. 63.

[84] Za udání toto, jakož i poměrů v Libici, Žabonosích, Uhercích děkuji laskavosti p. Dra. Hellicha, jenž práci svoji dosud neuveřejnil.

[85] Lebky odsud měřené p. F. Kučerou byly silně porušeny (Český Lid III. p. 567), proto je vypouštím.

v Zbuzanech z 11 lebek bylo 36·4% : 18·2 : 45·4,[86] v Želenicích ze 13 lebek 46·2% : 53·8 : 0,[87] v Libici mezi 17 lebkami 47% : 41·3 : 11·7 (změřil Dr. Hellich).

Podbabských hrobů, kde jsem sám našel 62·5% dlouhých a 37·5% středních,[88] nechci se dovolávati, poněvadž není zjištěn původ slovanský. Z menších za to ještě uvádím aspoň hroby na Hrádku v Slupech (2 dlouhé, 2 střední), Žalov (4 dlouhé, 2 střední), Libšice (4 střední, 2 dlouhé) atd.[89] Z větších poslední dobu nalezených pohřebišť doby pozdní, jediné jen žabonosské dle Hellichových zkoumání ukázalo silnou převahu živlu brachycefalního (81·8%).

Na Moravě není většího prozkoumaného pohřebiště mimo hornodunajovické. Zde mezi 12 lebkami našel J. Palliardi poměr 16·6% : 58·3 : 25·1%.[90] A mezi těmito 25% krátkých jest ještě jedno dítě.

O cholínském sdělil kdysi Dr. J. Wankel, že lebky tam nalezené byly dlouhé a střední.[91]

Z toho zjevno, že nelze více mluviti o krátkolebosti starých Slovanů ani u nás v Čechách a na Moravě. Při tom můžeme poukázati i na některá pohřebiště slovanská z Rakous a sousedních Bavor na př. na hroby z Thunavy u Garsu se 2 dolichocefaly a 6 mesocefaly mezi 8 lebkami,[92] na hradisko Lengenfeld v Bavořích, kde jsem mezi 22 lebkami našel 56·2% dlouhých : 37·5% středních a jen 6·3% krátkých.[93]

---

[86] Rozpravy společnosti přátel starožitností českých v Praze III. 1892 p. 3.
[87] Pam. arch. XVI. p. 29.
[88] Wiener Mitth. 1892 p. 1.
[89] Dr. Matiegka, Crania bohemica p. 28, 50, 88.
[90] Časopis olom. 1890 p. 69.
[91] Časopis olom. 1884 p. 128.
[92] Correspondenzblatt 1889 p. 159.
[93] Dosud nevydáno.

Na sever z končin polabských Slovanů uvádím na př. pohřebiště u Platiko (kr. Leubus v Braniborsku) se 4 dlouhými lebkami a středním indexem 72·3,[94] hroby u Kaldusu na hoře sv. Vavřince s poměrem 43·3% : 43·3 : 13·4 (30 lebek měřil Dr. Lissauer).[95]

Také ze slezských hrobů od Švanovic, Malé Týnice a Rakvic pochází několik lebek vesměs dlouhých.[96]

Dále z Polska pruského a ruského uvádím na př. známá pohřebiště u Slaboszewa blíže Mogilna v Poznaňsku ze století XII., kde mezi 21 měřitelnými lebkami byl poměr 42·8% : 57·2% : 0%,[97] pohřebiště za Vislou u Żarnówky a Popówa na řece Liwci v Podlesí, kde mezi 15 lebkami bylo 33·3% : 40% : 26·6%.[98] V hrobech u Tczewa (Dirschau) v pruském Polsku našel Kopernicki 4 lebky dlouhé (ind. 68, 71, 73, 74) a jednu střední (78).[99]

Z ohromného materialu ruského mohu ukázati jen na větší příklady. Ale i jinak tam vůbec převládá dolichocefalie.

V moskevské gubernii na př. Bogdanov našel kurhanové plémě rázu velice jednotného. Mezi 140 lebkami bylo 77·1% dlouhých a jen několik krátkých.[100] Zároveň

[94] Berl. Verh. 1873 p. 156 a 1881 p. 370.

[95] Zeitschrift f. Ethnologie 1878 p. 88. — A. Lissauer, Die praehist. Denkmäler der Provinz Westpreussen etc. (Leipzig 1887) p. 177.

[96] Dr. R. Biefel, Schlesiens Vorzeit II. p. 201 (1874).

[97] R. Virchow změřil odtud 16 lebek (Berl. Verh. 1881 p. 373), Kopernicki 5 dalších (Zbiór III. p. 92; Czaszki i kości z trzech cmentarzysk . . . Zbiór VII. p. 3 nsl.).

[98] Zbiór VII. p. 35.

[99] Dalszy przycynek p. 11., Zbiór III. p. 109.

[100] Матеріалы для антроп. кург. пер. Моск. губ. (Moskva 1867) p. 139. Ovšem zde čítány mezi dolichocefaly i lebky s indexem 76.

pozoroval Bogdanov, že v hrobech této gubernie na západě a jihozápadě bylo více dlouholebých, na východě více krátkolebých.[101]

V gubernii tverské našel Europaeus v kurhanech běžeckého újezda 10 pouze dolichocefalních lebek,[102] K. Ikov mezi 41 lebkami téže gubernie poměr 56·09% dlouhých : 26·8 středních : 17·07 krátkých, a Ujfálvy mezi 30 lebkami z musea petrohradského poměr 43·3% : 30% : 26·6%.[103]

Také staří Novgorodci ilmenští přivedli Bogdanova »къ убѣжденію, что первоначальный чистый типъ Славянъ былъ длинноголовый,« ač našel značné číslo (49%) brachycefalů.[104]

U těchto severnějších gubernií vzniknouti by mohla přece u někoho pochybnost — ruští badatelé sami bývají v nejistotě a v sporech — o slovanském původu uvedených pohřebišť.[105] Obraťme se proto tam, kde ode dávna seděli Slované.

Zde v oblasti Sěverjanů na řece Psjolu (gub. kurská) sedělo na př. dlouholebé obyvatelstvo, jež v hrobech sudžanských odkryl Samokvasov, anthropologicky zkoumal A. Bogdanov. Mezi 23 nalezenými lebkami našlo se 82·6% dlouhých a 17·6% středních.[106]

Sěverjanům náležejí též jiná velká pohřebiště v černigovské gubernii vykopaná Samokvasovem: hroby z Meri-

---

[101] Антрополог. Выставка II. p. 38.

[102] Tamže II. p. 79.

[103] Tamže III. 1. p. 382 nsl.

[104] Древніе Новгородцы въ ихъ черепахъ (Антр. Выставка III. p. 475).

[105] Gub. jaroslavskou, kostromskou, nižegorodskou, vologdskou, pensenskou a ostatní severní i povolžské z té příčiny vůbec vypouštíme ze zřetele.

[106] Антрополог. Выставка II. p. 183.

novky u Starodubu, hroby od Trojického monastýru a Larinovky (Novgorodský újezd). Lebky starodubské počtem 6 byly vesměs dlouhé a střední, mezi 36 trojickými našel Bogdanov 33·3% dlouhých : 50% středních : 16·6% krátkých.[107] Jinak se též v Sěverjanech hojně mrtví spalovali.

Výkopy N. G. Kercelliho v kurhanech gub. smolenské (u Juchnova na Ugře) vynesly 11 lebek, z nichž našel Bogdanov 18·2% dlouhých : 45·4% středních : 36·3% krátkých,[108] výkopy pí. V. Čebyševové v dorohobužském újezdě z 5 lebek 3 dlouhé, 1 střední, 1 krátkou.[109]

Nověji V. B. Antonovič v území starých Drevljanů prokopal 261 mohyl, z nichž zachránil a změřil řadu lebek. Poměry neudává, ale střední index všech 66 drevljanských lebek jest 78·5.[110]

V tom zahrnuty i lebky z hrobů od Žitomíru zkoumané Serg. Gamčenkem (celkem 8), z nichž byly 4 dlouhé a 4 střední.[111]

V území starých Radimičů našel Antonovič v slovanských hrobech z X. století mezi 33 lebkami docela 28 dlouhých (tedy 84·8%) se středním indexem 75·09, jak na archaeologickém sjezdu ve Vilně vyložil.[112]

---

107 Tamže III. p. 350.

108 Tamže II. p. 47.

109 Tamže IV. I. p. 71.

110 В. Б. Антоновичъ. Древности югозападнаго края. Древности въ странѣ Древлянъ (Матеріалы по арх. Россій N. 11). Petrohrad 1893 p. 11.

111 Tamže p. 11, 12. Srv. С. Гамченко. Житомирскій могильникъ Žitomir 1888.

112 Přístupny mi byly dosud jen stručné referáty. Srv. na př. Archiv für Anthropologie XXIII. p. 510, a Ж. М. Н. II. 1894. CCXCI. Соврем. лѣтопись. p. 13, L'Anthropologie 1894 p. 506. Nejspíše tu užito třídění Brocova!

Mezi 12 lebkami slovanských hrobů gub. poltavské (Perejaslavl, Lipovo) Bogdanov nalezl 7 dolichocefalů a 4 mesocefaly.[113] —

Tedy v celém Slovanstvu vidíme v stoletích VIII.—XII. (o starších ani nemluvě) velmi silné zastoupení dolichocefalů, ba na východě a severu vůbec tito proti brachycefalům převládají. Jest to poměr opačný k stavu dnešnímu!

Jest proto také přirozeno, že čím dále jdeme v historii k době přítomné, čím více se blíží hroby slovanské době naší, tím více ubývá dlouholebých a přibývá krátkolebých, až nás poslední století převádějí v stav nynější, který ukazuje známé nám již poměry zcela opačné stavu minulému. Materialu z této doby přechodní není sice mnoho, ale pokud se nalezl, zřejmě vykazuje stupně přechodní.

U nás v Čechách podařilo se pouze Dru. J. Matiegkovi zachrániti a změřiti nevelikou řadu 20 lebek ze století XVI. nalezených v kryptě bývalého kostela P. Marie před Týnem v Praze.[114] Průměrný index všech je o něco nižší moderního českého a sice 82·80, poměr dlouhých ku středním a krátkým poskytl následující procenta 5% : 25% : 70%; zde tedy přece, zdá se, — jeť serie jen nepatrná — bývalá dlouholebost přichází ještě k platnosti; dnes je poměr 1% : 14% : 85%.

Podobně Dr. J. Kopernicki zachoval a změřil 47 lebek ze století XVII. a XVIII., nalezených na starém hřbitově v ulici Łobzowské v Krakově.[115] I ty ukazovaly zřejmý

---

[113] Антропол.' Выставка III. 1. p. 272.

[114] Dr. J. Matiegka. Lebky české z XVI. století (1893) str. 12. Litovati dlužno, že se nezměřily lebky nalezené kdysi v staré studni čáslavské a pocházející asi z počátku tohoto tisíciletí. (Čas. olom. 1884. p. 84.)

[115] Dr. J. Kopernicki. Czaski przedmieszczan str. 11 a 21.

úbytek brachycefalie proti poměrům dnešním. Poměr byl následující: 4·3% : 25·6 : 70·1%, střední index 82.

A. P. Bogdanov sebral větší kollekci, celkem 117 lebek ze starých moskevských hřbitovů, pocházejících ze století XIV.—XVIII. Lebky změřil A. A. Tichomirov, výsledky uveřejnil Bogdanov.[116] Nalezl poměr 3·4% : 43·50% : 52·99%. Zde číslo středních je nejvýmluvnější. K tomu nedávno M. Zograf změřil 63 lebek ze XVI.—XVII. století nalezených v základech staré církve kremlovské a mezi 57, na nichž mohl index měřiti, bylo 9% dlouhých, 47% středních a 41% krátkých.[117] Bogdanov mezi 25 lebkami ze hřbitovů kijevských (století IX.—XVIII) nalezl 24% dlouhých : 40% středních a 36% krátkých[118] — ale mezi 30 lebkami ze starých hřbitovů v Černigově a Konotopě už byl poměr 10 : 36·6 : 53·3%.[119]

Tak tedy přecházel stav nynější v minulý. Dnes převládá krátkolebost naproti tomu v hrobech slovanských století VIII—XII. typ dlouholebý nebo středolebý s tváří poměrně úzkou, jedním slovem typ ve znaku tom shodný s typem germanských hrobů alemanských, franckých a saských, a naprosto rozdílný od nynějšího typu kmenů slovanských. Jinými slovy obyvatelstvo, které sedělo v zemích na úsvitu historie Slovany obydlených, pokud z tvaru mozkovny soudit můžeme, blížilo se, neřku-li shodovalo se současnými sousedy germanskými. Typ lebečný je převážně týž a krátkolebci jsou u obou stejně v menšině zastoupeni.[120]

---

[116] Антропол. Выставка. II p. 330.

[117] Über altrussische Schädel aus dem Kreml von Moskau. (Archiv für Anthrop. XXIV. p. 51).

[118] Антропол. Выставка. III. 1 p. 305.

[119] Tamže III 1 p. 353.

[120] Srv. napřed str. 52. pozn. 51.

To nám praví material anthropologický, tedy něco zcela jiného, než bylo to, co se dříve tvrdilo. A není divu, že se stanoviska anthropologického, — nehledě ani k pomocným datům, jež nám poskytují ještě jiné nauky — pravíme: Slované i Germané v době této nelišili se v tvaru lebky v té míře, aby se mohlo na základě indexu lebečného mluviti o zvláštním tělesném rázu Slovanů proti rázu germanskému.

Positivní výsledek z ohledání starého slovanského materialu kraniologického spočívá tedy v tom, že při nejmenším odstraňuje výhradnou platnost starší, dosud tak převládající theorie o původní krátkolebosti slovanské, a s tím přirozeně i hlavní podporu pro všechny ony výslední výklady o ethnické příbuznosti starých Slovanů s plemenem turanským, mongolským atd., jak ještě uvidíme.

Po našem mínění, soudíce z dat uvedených, lépe jest spojiti s kořenem a jádrem národa slovanského ony typické lebky dlouhé a střední, slovem, lid stejného rázu, jaký vidíme u sousedních kmenů árijských, Slovanům jazykově blízkých, lid, který zde v Evropě již od doby kamenné seděl a se vyvíjel, — než onen živel krátkolebý, který teprve později průběhem historické doby ve vysoké míře působil na převrat typu dlouholebého.

Chtěli ovšem někteří badatelé staršího názoru, setkávajíce se s vylíčeným silným zastoupením dlouholebců v hrobech na jisto slovanských z nesnáze si pomoci tím, že je vyložili za obyvatelstvo původu vůbec neslovanského, nebo aspoň cizí a poslovanštělé, neustávajíce v brachycefalech zříti kořen Slovanů.

Tak zejména zemřelý Dr. Isid. Kopernicki dolichocefaly starých hrobů slovanských důsledně prohlašoval za

Germany, čisté nebo slavisované,[121] a po něm jiní na př. Kirkor,[122] Fligier,[123] K. Szulc.[124] Nověji i Vl. Antonovič prohlašuje ona ohromná procenta dolichocefalů v hrobech Drevljanů, Vjatičů a Radimičů za slavisované autochthony.[125]

Nejvíce jest známa theorie Dra. Europaea z Helsingforsu, který v dolichocefalním lidu ruských kurhanů doby slovanské spatřoval domorodé obyvatelstvo finské. Europaeus přišel k theorii své zkoumáním kurhanů severních ruských gubernií, kde obyvatelstvo finské ovšem ode dávna sedělo, a utvrzen byl v ní výkopy hr. Alex. Uvarova v zemi Merjanů a domněním, že i nynější Finové jsou poměrně dlouholebí, hlavně Vogulové a Osťjaci. Europaeus soudil, že ugrofinští kmenové nepřišli do Rusi z Asie, jak se do té doby za to mělo, ale z Afriky. Přišli od jihu nad Černé moře, a odtud rozprostřeli se po celém Rusku. Všechno ono dlouholebé obyvatelstvo ruských kurhanů přináleží jim. Největším kmenem byli Ugrové, kteří později od Slovanů, přicházejících ze západu zatlačeni byli na východ Rusi, zatím co kmen vlastních Finů a Estů couvl na severozápad.

Přímí potomkové Ugrů a těchto dlouholebců kurhanových jsou pak dnešní Vogulové a Osťjaci.[126]

---

[121] Srovnej hlavně jeho popis pohřebiště slaboszewského (Dalszy przycynek p. 21, Czaszki i kości. Zbiór VII. p. 40). R. Virchowa na proti tomu přivedlo toto pohřebiště k mínění, že Slované byli původu dvojího (Verh. berl. 1881 p. 372).

[122] Kirkor ve Zbióru wiadomości II. p. 71, III. p. 141.

[123] Fligier (Spuren der Bastarner und Gothen zwischen dem Dniestr und Dniepr. Wiener Mitth. XI. p. 100. Srv. tamže IX. p. 15, 83, 227, a Archiv für Anthropologie XIII. p. 326., Ausland 1879 p. 937).

[124] K. Szulc (Wiener Mitth. XIV. p. 155).

[125] Srv. L'Anthropologie 1894 p. 506.

[126] D. Europaeus. „Къ вопросу о народахъ обитавшихъ въ средней и сѣверной Россіи" Ж. М. Н. П. 1868 №. 7 p. 55. (Srv. tamže

Výklad ten je chybný.[127]

Zastanci této theorie, kterou Europaeus založil na výzkumech v severnějších guberniích ruských, nuceni jsou dnes, nejen pro petrohradskou, oloneckou, tverskou, moskevskou, jaroslavskou, kostromskou atd., ale i pro jižní a západní gubernie rozšiřovati toto osídlení ugrofinské, a vykládati, že v VIII.—XII. století — ač historické zprávy o tom nevědí, — mezi slovanskými kmeny Sěverjanů, Poljanů, Radimičů, Vjatičů, Drevljanů atd. sedělo takové množství finských autochthonů nebo starších přistěhovalců, že nám procentualní poměr ukazuje 50—80% »Finů« proti několika málo procentům brachycefalních »Slovanů«.[128] A přece historické zprávy o krajích těch hojně vyprávějí a dobře rozeznávají dále na východ a na sever finské kmeny od slovanských! Podle topického názvosloví nezasahovalo pak trvalé osídlení Finů na západ gub. moskevské, tulské a tverské, neboť teprve v guberniích dále na sever a na východ položených setkáváme se s velkým počtem názvů finských.[129]

1872 Декабрь 376); „Объ угорскомъ народѣ обитавшимъ въ средней и сѣверной Россіи. Petrohrad 1874. O těchto pracích viz referát Stiedův v Archiv für Anthropologie IX. p. 231. Srv. dále Europaeus, Die Verbreitung der Finnen in älterer Zeit und die russ. Lappen (Berl. Verh. 1875 p. 228, 238) a Schliessliche Bestimmung über den afrik. dolich. Schädeltypus der Ostiaken und Wogulen. (Zeitschrift für Ethnologie VIII. 1876 p. 81). Srv. o tom ref. Bogdanova (Антроп. Выставка II. p. 410). Anthropologische Forschungen von Europaeus in Gouv. Olonez (Ausland 1880 p. 239).

[127] U nás theorii Europaeovu přijal a hájil Dr. J. L. Píč (Pam. arch. XI. p. 188.). Před Europaeem podobné mínění vyslovili na př. Gatcuk, Běljajev a jiní.

[128] Tak na př. Dr. J. Píč v Dějinách národa ruského (Praha 1889) I. p. 4.

[129] Износковъ И. А. О хорографическихъ мерянскихъ и черемисскихъ названіяхъ (Труды VII. археол. съѣзда въ Ярославѣ 1887

Již toto historické hledisko vyvrací »finskou« theorii a anthropologické neméně.

Předně musíme dnes za původní typ finský uznati mnohem pravděpodobněji typ krátkolebý než dlouholebý.[130]

Za druhé, kdyby se mohlo přijati, že Slované skutečně ze svého centra, ze své kolébky poslovanštili na konci I. tisíciletí po Kr. dlouholebé autochtony široko daleko v střední a východní Evropě, pak bychom aspoň v tomto centru, v této kolébce Slovanů, odkud slavisace vycházela, setkati se musili také s význačným centrem krátkolebosti. Jeť kolébkou Slovanů beze vší pochyby rozlehlý kraj na horním a středním Dněpru. A zatím právě v těchto končinách, jak jsme viděli, není po takovém centru v minulosti ani stopy, — všude zde na počátku historie silně převládá typ jiný, dlouholebý, a podnes tam kde byla evropská kolébka Slovanů, v Polště, Bělorusi a západní Velkorusi[131] — po tolikerém

Moskva 1891 T. II. p. 223.) Smirnov J. Contribution à l'éthnographie préhist. de la Russie centrale et du nord-est. (Congrès internat. à Moscou T. I. p. 99).

[130] Viz přídavek II.

[131] Na několika místech této práce dovoláváme se i důvodů vzatých z umístění evropské kolébky Slovanů. Je proto nutno i toto umístění krátce odůvodniti.

Vyšlili Slované z árijského pranároda, vlast tohoto byla i jejich první kolébkou. Ale Slované oddělivše se, seděli ještě delší dobu pohromadě na jednom prostranství, z něhož se pak rozšířili a na něm si teprve svoji národnost a svéráznost vypěstili k slovanství ostře od jiných Arijů odlišenému. Lze proto míti i toto místo za vlast a kolébku Slovanů, řekněme, užší, vlastní kolébku.

Nám jde o toto místo, na němž Slované jako samostatný národ se ustavili a žili až do doby svého rozejití, a otázku po prvotním jejich východisku, po vlasti všech árijských kmenů tedy i Slovanů pouštíme zde vůbec se zřetele. My můžeme celý ten spor o vlast Arijů počínaje starými dogmaty přes Omalia d'Haloy, který první

mísení a křížení — zachovalo se ze všech území slovanských největší procento dolichocefalů, resp. nejméně krátkolebosti. Pohlédněme jen zpět na tabulku I. a II.! Centrum brachycefalie, jak ještě uvidíme, je jinde, jednak mnohem jižněji v celém pásmu hor

---

vystoupil pro Evropu, až po dnešní neustále rozvlněný boj různých stran klidně přejíti. Ať je správna theorie asijská nebo evropská o východisku Arijů, jisto je, že Slované po svém osamocení ještě delší dobu žili v Evropě pohromadě na místě omezeném a teprve s úsvitem historie počali se sami šířiti a rozcházeti v menší kmeny po celé polovině Evropy.

Místo toto byl po našem soudu nejspíše kraj středního a horního Dněpru, sahající na západě až ku Karpatům a horní Visle, na východě k hornímu Donu, na jih ku dnešnímu Kijevu, na sever k výšinám valdajským.

Tak soudíme s většinou dosavadních badatelů na základě dat historických, topografických, linguistických, anthropologických a archaeologických. Všechny dosavadní výzkumy, které mají stanoviti pravlast árijskou, spíše svědčí na toto umístění kolébky Slovanů než na místa jiná, na př. na dolní a střední Dunaj, jak chtěl Perwolf (Archiw f. slav. Phil. VIII. p. 26), Samokvasov na sjezdu v Moskvě (srv. Wiener Mitth. 1890 p. 157), M. Leopardov (О началѣ Славяно-Руси. Кіевъ 1892 p. 32), Kirkor (Slov. Sborník I. p. 15), J. Píč (Dějiny národa ruského I. p. 4) z části i J. Filevič, V. D. Sipovskij a jiní — nebo docela na Balkán, jak staré theorie chtěly.

Předně celé historické rozsazení Slovanů a jejich rozchod, který přehlížíme na úsvitu historie, mnohem spíše svědčí pro kraj zakarpatský než pro Podunají. Karpaty by byly také pro expansi Slovanů od Dunaje na sever překážkou příliš velikou, a přirozeně bychom čekali místo ohromného rozšíření Slovanů na severovýchod časné předhistorické šíření volným směrem jižním.

Zatím se však všechny kombinace o slavismu starých předvěkých obyvatelů Balkánu, Přímoří a sev. Italie (starých Illyrů, Thráků, Henetů), jak je před lety hlásali M. Orbini, Dolci, Gaterer, Katancsich, Dankowský atd., a po nich ještě W. Surowiecki, z části i P. Šafařík, A. Bielowski, pak ve veliké míře J. Kollár, nověji A. Hilferding, E. Trstenjak, J. Kukuljević-Sakcinski atd., ukázaly vesměs a právem chybnými. Slované na Balkán přišli mnohem později, v 3—7.. stol. po Kr.

Bruchy extra in alt; new w Dr Cent (Hera

alpských od Savojska až na Balkán, jednak v centrální Asii.

Kdo se trochu ohlédne v anthropologické historii východní Evropy, ten může za pravděpodobnější přijati jedinè ten výklad, dle něhož v zemích slovanských století VIII.—XII., v zemích, jež dle historických zpráv obydleny byly jenom

Jsou ovšem historické tradice a zprávy, z nichž bychom mohli soudit, že se skutečně Slované rozešli od středního a dolního Dunaje. Je to především zpráva letopisu c. III. »Po množechъ že vrěmenechъ sěli sutъ Slověne po Dunajevi, kъde jestъ nyně ugorskaja zemlja i bolgarskaja. I otъ těchъ Slověnъ razidoša sja po zemli i prozvaša sja imeny svoimi... Vlachomъ bo našьdъšemъ na Slověny na dunajskyja, i sědъšemъ vъ nichъ i nasiljajuščemъ imъ, Slověni že ovi prišьdъše sědoša na Vislě i prozvaša sja Ljachove etc. . . .« Tradici, že z Pannonie přišli, zachovali také kronikáři polští (Kadlubek, Dlugoš, Boguchwal). Ale toto staré umístění Slovanů na Dunaji dlužno vyložiti — i po novém výkladu J. P. Filevice (Угорская Русь и связанные съ нею вопросы etc. Варшава 1894 p. 23), — jen v ten smysl, že část zakarpatských Slovanů, kteří již před nar. Kr. pronikli duklanským průsmykem do uherské Rusi k Dunaji, musila později couvnouti zpět buď pod nátlakem Gallů od západu přišlých, nebo spíše pod tlakem Římanů. Na celé Slovanstvo se zpráva ta vztahovati nemůže. Všechny momenty historického rozchodu Slovanů a zejména se zřením k historické geografii svědčí pro vlast zakarpatskou. I tradice tam ukazují na př. Dalimilova o příchodu Čechů z Chorvatska a anonymní geograf bavorský z IX. stol. přímo píše o Velké Serbii »quod tantum est regnum ut ex eo cunctę gentes Sclauorum exortę sint et originem, sicut affirmant, ducant«. (Bielowski Mon. Pol. I. 11.) Že tato Serbie byla v Zakarpatí, už Šafařík dobře vyložil. K tomu možno připojit i zprávu geografa ravennského »sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia«. (Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographia ed. M. Pinder et G. Parthey. Berolin. 1860. p. 28 c. 12).

Historické zprávy z doby, kde o Slovanech jižně pod Karpaty není zmínky, znají je už daleko k severu a východu, nebo aspoň můžeme na ně velmi pravděpodobně soudit.

Sem patří na př. Herodotova zpráva o Neurech a Budinech, kmenech to velmi pravděpodobně slovanských (IV. c. 105. 108), sem patří i Tacitova zpráva, který Venedy klade mezi Peuciny a Finy. Germania c. 46).

Slovany, oněch 50—80% dlouhého a středního typu representuje původní Slovanstvo, a ne zbytek krátkolebých. Pro to nám svědčiti budou dále velmi přesvědčivě ještě jiné doklady a neopomeneme na slabost theorie Europaeovy ještě dále ukázat.

---

2. Theorie o keltoslovanském plemeni, odchylném od plemene germanského, zakládala se dále na pozorování komplexe, t. j. barvy pleti, očí a vlasů.

Pro vlast severně od Karpat položenou svědčí také úzký styk, který měli Slované ve vývoji svém (na př. jazykovém) s kmeny baltskými. Již Dobrovský na to dobře poukázal slovy: »Mir beweist alles dies, dass die Slawen keine Dacier, Geten, Thracier, Illyrier, Pannonier sind ... Slawen sind Slawen und haben nächste Verwandschaft mit den Lithauern. Also muss man sie hinter diesen suchen am oder hinter dem Dněpr« (v listu ke Kopitarovi r. 1810. Sl. Archiv V. p. 314 srv. i p. 307). Vůbec pak celý vývoj evropských národů (srv. závěr této knihy), hlavně vývoj anthropologický a jazykový, mnohem spíše ukazuje k severu než k jihu Karpat. Květena území, jež staří Slované obývali, pokud ji možno sestaviti ze všeslovanských slov, objevuje nám zřejmě zem lesnatou, a neodporuje tudíž našemu umístění. Dle B. Šulka a Ř. Kreka znali Slované dub, lípu, javor, buk, vrbu, jívu, břízu, jilm, jasan, smrk, sosnu, jedli atd. (Krek Einleitung[2] p. 134, tam i Šulek citován).

Vzpomínky na Dunaj, jež se tak často ozývají v písních ruských, nijak nesvědčí o tom, že Slované tam měli svoji pravlast, nýbrž pouze o tom, že se s ním již dávno jednotliví kmenové setkali a u něho se zdržovali, jak již V. Jagič vyložil. (Sl. Archiv I. p. 299).

Slovem, data historická, anthropologická, archaeologická i jazykovědná nejlépe se shodují v umístění kolébky Slovanů v Zakarpatí na horním Dněpru, Pripeti a Berezině, tak jak soudil dle všeho P. Šafařík (Slov. Starož. I. 300 nsl.), na určito pak K. Müllenhoff (Deutsche Alterthumskunde II. p. 89), O. Schrader (Sprachvergleichung und Urgeschichte p. 618[2]), Leskien (Über den Ursitz der Slaven v Correspondenzblattu 1882 p. 37), Ř. Krek (Einleitung p. 96[2]), pak i T. Maretić, Much, K. Penka, J. Šuman, J. Vocel, L. Georgi atd.

Tak jsem již napřed pravil: zevnějškem, útvarem měkkých částí těla a také komplexí vyjadřuje se pravidlem mnohem více plemenný ráz než pevnou strukturou kostry.

O rysech tváří starých národů evropských nemáme významnějších zpráv, za to však o komplexi starých Germanů, Gallů, Slovanů a jiných. Zejména jest všeobecně známo, jak líčeni byli staří Gallové a Germané.

Staré římské a řecké zprávy líčící nám Germany a Gally, kteří se tehda objevovali před zraky starého civilisovaného světa přirozeně poměrně nesmíseni, znějí zcela souhlasně (i od přímých pozorovatelů), a nemáme příčiny pochybovati o tom, že vůči tmavé, na jihu Evropy panující komplexi, převládala u obou zmíněných národů pleť světlá, ruměná, světlé oči a plavé nebo rusé vlasy.[132]

Tak píše Calpurnius Flaccus (declam. 2):

»rutili sunt Germaniae vultus et flava proceritas Hispaniae.« —

Tacitus (Germania c. 4): habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero idem omnibus; truces et caerulei oculi, rutilae comae«.

Martial (Epigram. VI, 60): »Flavorum valeat genus Usiporum.«

[132] Staré zprávy o podobě Gallů a Germanů sebral Dr. G Lagneau v článku »De quelques dates reculées intéressant l'éthnologie de l'Europe« (Revue d'anthropologie 1880 p. 445), dříve již J. C. Prichard »Naturgeschichte des Menschengeschlechtes« (překlad R. Wagnera) Lipsko 1840 –48 III. p. 211, 439 a Roger de Belloguet (Ethnogénie gauloise, Paris 1861, p. 73, 84). Srv. R. Virchow Beiträge zur phys. Anthropologie der Deutschen. Berlín 1876 p. 7, 8, A. Holtzmann Kelten und Germanen (Stuttgart 1855) p. 19 nsl., a 56 nsl., K. Zeuss Die Deutschen und die Nachbarstämme (München 1837) p. 51 atd. Bylo by proto zbytečno je zde všechny uváděti a prostě k těmto odkazujeme.

Claudianus. De bello Get. 419: »flavis Sicambris«.

Lucanus. II. 51.: »Flavos Suevos«.

Prokopios o Gothech: *λευκοὶ γὰρ ἅπαντες τὰ σώματά τε εἰσὶ καὶ τὰς κόμας ξανθοί* (Bell. vandal. I., 2.) atd.

Podobně o Gallech (Galatech) mezi jinými Strabon udává, že jsou Germanům podobní a sourodí (*γνήσιοι*), VII. 1. 2. (290) a Ammianus Marcellinus píše: »Celsioris staturae et candidi paene Galli sunt omnes, et rutili luminumque torvitate terrribiles (XV. 12); Gallorum promissae et rutilatae comae (Livius 38, 17); »*ταῖς δὲ κόμαις οὐ μόνον ἐκ φύσεως ξανθοὶ, ἀλλὰ καὶ* . . .« (Diodor Sikul. 5, 28) atd.

O Slovanech nemáme ovšem tak starých a tolik zpráv. Slované vystoupili ze své vlasti později než Germané a Gallové, aspoň pokud se hlučných styků s Římem týká, a je proto přirozeno, že máme o nich zprávy pozdější. Nicméně i ty znají Slovany poměrně čistší, nežli jsou dnes, a co vyprávějí?

Dnes u Slovanů, zejména jižních a západních, jak jsem napřed vyložil, zastoupena je tmavá komplexe v té míře, že zastanci theorie o zvláštním plemeni keltoslovanském i tento druhý znak nemeškali přidati a postaviti vůči prokázanému světlému typu starých Germanů.

Dnes převládají aspoň u západních a jižních Slovanů vlasy a oči tmavé nebo u očí také zvláštní, velice složité barvy duhovky, zvané obvykle šedou nebo sivou. U některých západních Slovanů je tato šedost duhovky tak hojná, že ji prohlásil docela prof. Kollmann za anthropologický příznak Slovanů, ať se vyskytá u Slovanů nebo dnes kdesi ve Švýcařích. Ovšem trochu předčasně.[133]

[133] Archiv f. Anthrop. XIII. p. 109. R. Virchow má proti Kollmannovi šedost očí spíše za znak největšího pomísení (Correspondenzblatt 1885 p. 89 nsl.).

Ale už u severovýchodních Slovanů jsou poměry jiné, jak jsme viděli, a pohlédneme-li do slovanské minulosti, najdeme ještě více.

Bylo by ovšem přípustno vztahovati i na Slovany zprávy o tělesných vlastnostech obyvatel severu (zejmena severu Skythie), jež někteří spisovatelé zaznamenali na př. Aristoteles, Hippokrates.[134]

Nechceme-li je ale uvésti, zbývá nám z doby př. Kr. toliko zpráva Herodotova o Budinech, kmenu velmi pravděpodobně slovanském, »*ἔθνος ἐὸν μέγα καὶ πολλὸν γλαυκόν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστι καὶ πυῤῥόν*« zaznamenal o nich Herodot (IV. c. 108).

Z pozdějších zpráv již určitých na prvém místě uvésti dlužno vysoce zajímavou zprávu Prokopiovu (de bello goth. III. 14):

οὐ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς ἀλλήλους τι διαλάσσουσιν. εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἄλκιμοι διαφερόντως εἰσὶν ἅπαντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐς ἄγαν ἢ ξανθοί εἰσιν, οὔτε πῃ ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροι εἰσιν ἅπαντες.

Zde velice zajímá, že Prokopios, který měl na svých taženích válečných mnoho co dělati se Slovany, přímo staví proti pojmu *ξανθός* = flavus slovo jiné »*ὑπέρυθρος*«. Slovo toto, zdá se mi, nejlépe odpovídá našemu pojmu »*rusý*«, právě jako Herodotovo *πυῤῥός*. Slované nebyli plaví, silně světlovlasí, ale vlasů temněji do rudo-

---

[134] Aristoteles. Problem. Thema *ΙΔ* a *ΛΗ* (sectio XIV a XXXVIII) — zprávy o sivých očích a ryšavých vlasech severních národů; Hippokrates. *Περὶ ἀέρων* § 5—7.

hněda zabarvených — tonu asi, který se i v hrobech vyskytl, jak se dále zmíním.[135]

Největší řadu zpráv máme o Slovanech ruských z konce I. tisíciletí po Kr. Jsou to většinou zprávy Arabů a svědčí, tuším, přesvědčivě o tom, že u Slovanů ruských v době té světlý typ převládal. Z části mluví se ovšem ne přímo o »Slovanech« (arab. Sakáliba), nýbrž o »Rusech« — tak, že by se mohly zprávy tyto vztahovati jen na kmen Rusů původu dle všeho germanského, normanského.[136] Ale jiné hovořící přímo o Slovanech, vypovídají totéž a nemám proto žádné příčiny, abych tuto vlastnost tělesnou tehdejším Slovanům ruským upíral. Tím spíše ne, poněvadž se tam do dnes zachovalo nejvíce rázu světlého.

M. Charmoy[137] uvádí, že ve slovníku arabském Kámús zvaném u jména Sikláb stojí: »název tento dává se také člověku pleti bílé nebo ruměnému. Totéž čteme na str. 370 u jména Sakláb dle citátu Jakútova (jenž se dovolává auto-

[135] Tak se i nejčastěji překládá, v němčině »rötlich«. Roman S. Kaulfuss Die Slaven in den ältesten Zeiten bis Samo. Berlín 1842 p. 62 překládal chybněji slovem »braun«, tak i W. Surowiecki a Poesche.

[136] Zde se ovšem nemohu vyhnouti zcela otázce Varjagorusů. Přiznávám ji za nerozřešenou, ač nemohu popříti, že se kloním rozhodně na stranu normanistů. Jsou jistá fakta na př. nordická jména vlastní, jména prahů dněprovských, která se slavinistickou theorií těžko lze uvésti v pravděpodobný soulad. Nové práce V. Vasiljevského pak ještě více podepřely starší výklady Kunika a Thomsena. Tím způsobem dlužno míti Rusy za kmen normanský, tedy kmen původu germanského (Výklad Jacobův a j., kteří Fadlanovy Rusy prohlašují za Uraloaltajce, vůbec ponechávám stranou). Ale zároveň nutno podotknouti, že se už v XI. století užívalo slova Rus pro celé východní Slovanstvo. (Srv. Archiv für slav. Philologie. XIII. p. 290, kde Jagić uvádí větu z letopisu k. VII.: »se bo tъkъmo slověnьskъ jazykъ vъ Rusi: Poljane, Drěvljane, Novogradьci, Poločane, Dregoviči, Sěverъ, Bužane atd «).

[137] Rélation de Mas'oûdy v Mémoires de l'académie. Pétersbourg. VI. Ser. T. II. p. 307.

rity Ibn-ul-Arábího), a dle zprávy Abú 'Amra. Význam slov těch povstal patrně z podobnosti jejich se jménem Sakáliba.

Již básník Al Achtal, jenž psal svůj díván v VII. století, zove tam Slovany »rusými«, Jakút dle udání Abú Mansúra zove Slovany národem »pleti ruměné a vlasů rusých«; (»as-sakálibatu džailun humrul-alváni suhbuš šaíri«), Mas'údí zove je dvakráte rusými a Kazvíní označuje je slovy: »suhbuššaíri humrul alváni davú saulatin šadídatin« — »rusých vlasů, ruměné pleti a veliké síly.«[138] Ibn Ijá též.

Současník 'Abd-er-Rahmána I. 'Abd-er-Rahmán ibn Habíb zván byl pro svůj štíhlý vzrůst, světlé vlasy a modré oči »Slovanem«.[139]

Pouze o Slovanech západních máme jednu zprávu odchylnou.

Španělský Arab Al-Bekrí na základě zápisků žida Ibráhíma ibn Ja'kúba, který v druhé polovině X. století osobně procestoval Čechy, pak i kraje polabské, Polsko a jiné kraje severní, sděluje o Češích: »zajímavo jest, že obyvatelé Čech jsou bruneti a černých vlasů, a že rusost mezi nimi je vzácná«.[140]

---

[138] Data sebrána jsou dle Harkaviho Сказанія мусульманскихъ писателей о Славянахъ etc. Petrohrad 1870. Дополненія 1871 u Dra. Jacoba Welche Handelsartikel bezogen die Araber des Mittelalters aus den nordisch-baltischen Ländern II. vyd. Berlin 1891 p. 14, 15. Ein arabischer Berichterstatter aus dem 10. oder 11. Jahrhundert ... Berlin 1890 str. 17.

[139] Texty mi laskavě přepsal univ. prof. Dr. R. Dvořák.

[140] А. Куникъ и баронъ В. Розенъ. Извѣстія Ал-Бекри и другихъ авторовъ о Руси и Славянахъ. (Приложеніе къ XXXII. Т. записокъ и. академіи наукъ). Petrohrad 1878 p. 49. Text původní zní: »va mineladžíbi anna ahla Buvajma sumrun súduššaíri vaššakaratu fíhim kalílatun«. — Oba významy pro barvu vlasů užité v textu Kazvíního, Jakúta i Bekrího jasně vyznačují červenavý, rusý ton barvy. V slovníku Wahrmundově u slova sú'hbe a suhúbe našel jsem »roth oder blond sein (vom Haar)« a u slova šákar »fuchsig sein, rothe Haare haben«. (Srv. ashab, aškar — plavý, rusý.)

Ačkoliv zpráva tato vypovídá opak toho, co svrchu jiné zprávy sdělily o Slovanech, přece samotné slůvko »zajímavo« uvádí nás zřejmě k tomu, že u ostatních Slovanů Ibrahím ibn Ja'kúb stav podobný nepoznal, naopak že rusost jinde byla hojná, a potvrzuje tak aspoň nepřímo totéž, co uvedené zprávy hořejší. Proč by byl Ibrahím uváděl zprávu tu slůvkem »zajímavo«, kdyby to nebylo skutečně něco zvláštního u Slovanů, s nimiž se setkával? Ostatně zprávu tu dále na svém místě ještě jednou oceníme.

Potud známé nám zachované zprávy psané.[141]

Další material k této otázce poskytly i nálezy archaeologické. Bohužel jej nelze dosud vědecky zužitkovat. Jedná se tu o nálezy zbytků vlasů na lebkách ze slovanských hrobů.

Jistý druh půdy, pak látka předmětů, jež se v hrobě vlasů dotýkaly (na př. pokrývka hlavy, ozdoby kovové a pod.) měly vliv na konservování organických částí těla, hlavně vlasů tak, že se občas nacházejí lebky, na nichž lpí ještě zbytky, někdy i celé chumáče zachovalých vlasů. Ale s materialem tím nelze dosud pracovat. Jednak je nesmírně obtížno sjednat si jej a prozkoumati jej za tímto cílem,[142] jednak kdybychom toho dosáhli a snesli

[141] Sem ostatně můžeme přiřadit i zprávy některých tradic. Tak již Miklosich dobře poukázal k tomu, že se v jihoslovanských i ruských epech velmi hojně objevuje epitheton rusý o hlavě a vlasech (rusa glava, kosa, odtud rusokos, ruse pletenice), a připojil k tomu správně »dass Epitheton muss uralt sein, da heutzutage röthliches Haar bei den Serben zu den Seltenheiten gehört«. (Die Darstellung im slavischen Volksepos Denkschriften der k. Akad. in Wien, Phil. hist. Cl. Bd. XXXVIII. p. 31, 36, 40 (1890). Útok, který pro tento výklad učinil proti Miklosichovi Dr. Fr. Krauss (Ausland 1891 p. 247), byl nejen nepěkný ale i neoprávněný.

[142] Mně se podařilo pouze z historického musea moskevského laskavostí kustoda Vlad. Il. Sizova sestaviti si malou kollekci zbytků vlasů z hrobů, jejichž obsah byl za mého pobytu v Moskvě r. 1893

jej v dostatečné míře z hrobů na určito slovanských — zůstává nám ještě jedno úskalí: nevíme, jaký vliv měl staletý styk s půdou, s jejími různými chemickými součástmi, jaký přístup vzduchu a vody atd. na organické barvivo látky vlasu, buď je ničíce nebo aspoň pozměňujíce.[143] Před tímto úskalím následkem nedostatečného studia vždy zůstaneme státi nerozhodni.

Uvádím však přece, — neklada na to přílišné váhy — že zprávy a referáty o výkopech dosti hojně hovoří o světlých, hnědých, kaštanových i tmavých vlasech. Pokud by se jednalo jen o doklady z hrobů na určito slovanských, převažují sice zprávy o vlasech »světle nebo temnorusých«, ale i »tmavé« jsou hojné.[144]

---

vyložen. Jsou to hroby od sěla Zikějevky, žizdranský uj. (gub. Kaluga), sudžanské, bělogorodská skupina (Kursk), od sěla Kolčugy, zvenigorodský uj. (Moskva), Černěva, moskevský uj. (Moskva), Osejeva, bogorodický uj. (Moskva), Trojického, mosk. uj. (Moskva), Mjačkova, kolomenský uj. (Moskva), od vsi Čači, režický uj. (Vitebsk), od města Ljucyna (Vitebsk), od sěla Zaborje, korčevský uj. (Tver), od Starodubu levinské skupiny (Černigov), od sěla Zubova, jelninský uj. (Smolensk), od Novosjolek, duchovščinský uj. (Smolensk) a Rossavy (Smolensk). Zbytky vlasů ze všech téměř nalezišť jsou hnědé a sice temnější než světlejší. Ovšem slovanskost všech zajištěna není, vitebské má Vl. Il. Sizov dle nálezů přímo za neslovanské, finské. Dlužno však vytknouti, že tři světlejší typy pocházejí právě z končiny na jisto slovanské ze smolenské gub. (Novosjolki, Rossava) hroby slovanské u Starodubu poskytly jediný doklad krásné rusosti s tonem ohnivě červeným. Vedle toho ještě dva světlejší typy jsou z moskevské gub. z Mjačkova a Osejeva. Ostatní vše je hnědé, místy však chumáče vlasu z jedné lebky různí se silně barvou od sebe, jeden je světlejší, druhý tmavší — patrně vlivem půdy.

143 Jest aspoň známo, že na slunci a na vzduchu vlasy blednou (srv. Archiv f. Anthrop. XVI. p. 347).

144 Uvádím zprávy, pokud jsem si je zaznamenal; ovšem daleko nejsou všechny. Z tverské gub. našel na př. Europaeus v kurhanech běžeckých vlasy »více méně světlé« (Антр. Выставка II. p. 79),

Celkem však nejkompetentnější svědek v té věci A. P. Bogdanov přišel na základě nálezů k přesvědčení, že dlouholebé plémě ruských kurhanů mělo rusé vlasy, a sice spíše temnorusé.[145]

I já sám jsem v historickém museu moskevském našel vlasy barvy po většině temnější, jak z předcházející poznámky vidno.

Z jiných končin vzpomínám, že se v Čechách našly zbytky vlasů barvy hnědé z hrobů v Dubé,[146] barvy plavé v hrobech z Vysokého Újezda,[147] rezavé v hrobech zbuzanských,[148] podobné viděl Dr. Matiegka v museu drážďanském ze slovanských hrobů z Caldusu v Prusku. Z Poznaňska z hrobů šubinských uvádí se vlas tmavohnědý.[149]

Poznámky o rezavosti, oranžovém, červenavém tonu a pod. jsou jistě zajímavy.

L. Bastamov v kurhanech starického újezda »kaštanové« (Моск. Извѣстія T. XLIX. 3 p. 165). L. Ivanovskij našel v kurhanu na Votskoj Pjatině v kraji starého Novgorodu tmavý vlas (Archiv für Anthropologie XII. p. 477). Z moskevské uvádí Kercelli a Bogdanov rusé vlasy z kurhanu u Pokrova (Выставка II. Прилож p. 12) a Verchogrjaže (Bogdanov Матеріалы p. 8), z pozdních kurhanů u Žukova a Kirjanova vlasy temnorusé, z Potanova »dosti temné« (Матеріалы p. 10). Ze smolenské uvádí Kercelli vlasy »temnorusé« z mohyl u Juchnova (Моск. Извѣстія XX. p. 41), pí. Čebyševá »černé rovné a hrubé« od břehu Dněpru z újezda dorohobužského (Моск. Извѣстія XLIX. 3 p. 14). A. M. Anastasjev od vsi Suvorova a Bogdanovky kolomenského újezda (Tamže XX. p. 12, 14) a Vl. Antonovič z kurhanů žitomirských zná vlasy černé (Древности югозап. края. 1893 p. 72), z drevljanských černé a oranžové (tamže p. 16) atd.

145 Матеріалы курган. періода p. 14. »племя имѣло руссые волосы« p. 17. »Племя было русоволосое, скорѣе темнорусое чѣмъ свѣтлорусое.«

146 Mittheil. der nordböhm. Excursionsclub. 1893 p. 13.

147 Mittheil. der Centralcommission f. Erforschung und Erhaltung der Denkmale 1880 p. XXXIX.

148 Rozpravy spol. přátel starožitností III. p. 3.

149 Berl Verh. 1884 p. 202.

Po mém domnění, je tímto tonem spojeným s více méně hnědou barvou vlasů nejspíše asi vystižena ona rusost vlasů starých Slovanů. Neměli vlasů plavých, světlých v tom smyslu jako jsou dosud na severu na př. v Skandinavii a i v severním Německu hojny. — Staří Slované byli rusí, totiž vlasu barvy hnědé, s tonem rezavým. To jest také barva, kterou zajisté samostatně, neopisujíce jeden od druhého výslovně konstatují u nich autoři věkem daleko od sebe vzdálení: Herodot, slovem »*πυῤῥός*«, Prokopios významnou větou »*οὔτε λευκοὶ ἐς ἄγαν ἢ ξανθοί εἰσιν, οὔτε πη ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροι εἰσιν ἅπαντες*«, a Arabové slovy »súʿhbe, šákar«.

Zde tedy dlužno konstatovati jistý stupeň rozdílu od silně plavého tonu vlasů, s nímž se setkáváme dosud u severních Germanů.

Tuto úplnou plavost vlasů mám jen za zjev lokální ne kmenový, který se hlavně vyvinul na březích baltického moře jak u Germanů tak i u Slovanů a Finů. Nicméně jsou na druhé straně temněrusé vlasy Slovanů zcela rozdílny od brunetných, které panují na jihu Evropy a v střední, zejména v pásmu alpském. Rusost ta jest variací světlého typu ne tmavého.[150] Máme-li na paměti ráz úplné tmavosti, na který byli ve svém okolí zvykli staří Římané, Řekové, Arabové, pak pochopíme beze všeho, proč jim bila do očí jiná světlejší barva, zejména rezavého tonu, třebas by nebyl

---

[150] Tento ton barviva vlasů přičísti se musí ku komplexi světlé. Topinard, tuším, přesvědčivě ukázal ze statistik francouzských a jiných, že rezavá barva vlasů jest jen variací blondnosti. Zjev ten jest totiž dvakráte až třikráte hojnější v severních departementech Francie, kde dominuje typ světlý, než v jižních, kde převládají bruneti. Ještě více červenosti jest v Anglii zejména mezi blondiny škotskými. (Cartes des cheveux roux. L'Anthropologie IV. p. 579.)

docela plavý a světlý. Tam, kde rostli Praslované, bylo někde patrně i centrum depigmentace a tvoření se typu světlého.[151] Ale ovšem dle toho, jak byli rozloženi, nebyli vlivů toho všichni stejně účastni, — vedle toho měl i hotový ráz neustálé variace — zkrátka nesmíme si anthropologický ráz takového národa představovati příliš jednotně. To bychom se nikdy nedostali z odporů, které povstávají na př. zde mezi částí nálezů a zprávami historickými.[152] Opakuji znovu, průměrný typ starých Slovanů nebyl vyznačen vlasy plavými ale temnorusými, do rezava. Myslím, že v tom znaku dnešní obyvatelé Ruska mnoho se neliší od starých.

A také jest mé přesvědčení, že i na staré zprávy o plavosti starých Germanů dívati se musíme z tohoto relativního hlediska, — barva světlá u nich silně převládala. Ale to neznačí, že všichni Germané do posledního měli rusé vlasy; ovšem, zdá se, více nežli Slované, poněvadž v jejich kolébce bylo asi hlavní centrum a východisko depigmentace.[153] Zajímavo by bylo ohlédnouti se po tom, jak se k starým zprávám o komplexi Germanů chovají nálezy. Já však neznám dosud nálezů podobných.

---

[151] Světlá komplexe nebyla jistě primární ale během doby sekundárně vyvinutá. Prvotní albinismus v přírodě nevídáme. Teprve prostředí ho vyvíjí nebo pohlavní výběr.

[152] Že by však byl Prokopios viděl jen několik málo rusých Slovanů, a nápadností tou sveden, napsal, že všichni jsou rusí — vůbec přijati nemůžeme. Tento výklad Dra. Fr. Krausse je zcela nepřirozený. (Von der Haarfarbe der Südslaven. Ausland 1891 p. 247).

[153] Ostatně i o nich jedna zpráva Galenova omezuje trochu přílišnou představu o jejich blondnosti: »*οὕτως γοῦν τινες ὀνομάζουσι, τοὺς Γερμανοὺς ξανθοὺς, καίτοι γε οὐκ ὄντας ξανθοὺς, ἐὰν ἀκριβῶς τις ἐθέλῃ καλεῖν, ἀλλὰ πυῤῥούς.*« (Comment. k Hippokratově spisu de salubri victus ratione priv. (ed. D. C. Kühn. Lipsko 1828. T. XV p. 185).

Pro existenci nebo převládání světlé komplexe u starých Slovanů svědčí však přesvědčivě ještě jiné doklady.

1. Předně v krajích severních a centrálních, kde podle našich vědomostí historických Slované zůstali nejčistší, kde méně bylo mísení s cizími staršími domácími nebo později přistěhovalými živly nežli na jihu a západě, — sem spadají na váhu, zejména kmenové turečtí, tatarští a někteří finští — stává dosud největší procento komplexe světlé a nejméně tmavé. Doklady uvedené na str. 63. poučí nás o tom zřejmě. Ze všech krajů slovanských je nejvíce světlé komplexe v Bělorusi (57% : 11%), pak u Poláků haličských (57% proti 15%) a podleských 52% : 16%); ovšem i u Velkorusů je jí hojně (40% : 20%).

2. Také studium typu baltského je nemalou podporou této theorie. Řeči baltské jsou slovanštině nejpříbuznější a baltoslovanská jednota je jediná nesporná, kterou linguisti uznávají. A s touto linguistickou příbuzností jde souběžně i blízká podoba typu tělesného. O starých Baltech nemáme zpráv; dnešní Litvíni, Lotyši a Žmudíni ukazují však právě jako sousední Bělorusové největší procento světlé komplexe. Srovnejme na př. jen statistiku Dra. Talko-Hryncewicze na str. 63. Tam vidíme 75—87% světlovlasých proti tmavovlasým, a 82—86% světlých očí proti temným. Celkový poměr čistých brunetů k čistým blondinům je 5% : 66%!

3. Opírajíce se o starý materiál, našli jsme, že staří Slované byli v hlavních nám přístupných rysech jiného tělesného rázu než Slované nynější, shodného se starým rázem germanským. Myslím, že by všechno to, co bylo uvedeno na doklad, postačilo k odůvodnění naší theorie o tělesném původu Slovanů, zejména oproti theorii, která je dosud rozšířena. Mohli bychom proto na tom přestati, neboť to zatím dostačí.

Vyložiti příčinu toho, čím se dnešní Slované stali tak anthropologicky odchylnými, různými od starých Slovanů před 1000 lety, náleželo by těm, kteří by chtěli analysovat nynější stav, nynější národnost Slovanů.

Mohla by se nám však učiniti námitka, že jsme se této nevysvětlené proměně vyhnuli jedině proto, že ji vysvětliti nelze, že proměna ta vůbec jest nemožná a nemožnost ta mohla by se uvésti za hlavní důvod proti správnosti theorie námi zastávané.

Z té příčiny chceme aspoň stručně ukázati na příčiny a vývoj její a to tím spíše, že při tom vystupuje opět nový doklad ve prospěch naší theorie, uvádějící ve velké rozpaky theorii starou, — totiž doklad toho, že táž proměna jako u Slovanů udála se parallelně i u Germanů. Ano, jest faktum a pravda, že Slované nyní ukazují ráz celkem zcela jiný, než na jaký jsme vysoudili ze zbytků a zpráv o starých Slovanech. Ale totéž vidíme u Němců. A jestliže badatele jako Topinarda,[154] nebo Kopernického atd., nezaráželo přijímat za původní typ Němců něco jiného než to, co nyní ukazují, nebude je zarážet přijati totéž i pro Slovany. Vždyť je ta proměna i qualitativně i quantitativně stejná. —

Hypothesujeme u starých Slovanů převládání světlého typu a dlouholebost právě tak, jako se to bez odporu přiznává starým Germanům, hypothesujeme tedy v těchto dvou hlavních rysech fysickou podobnost a pravděpodobně i příbuznost. Jestliže Slované za poslední tisíciletí tak valně změnili svůj starý ráz, měla proměna ta zajisté svoje příčiny, jež mohou býti původu různého; ale především se dál ten vývoj vlivem prostředí a kultury nebo vlivem křížení.

Dle mého soudu všechny tyto momenty měly na proměnu praslovanského typu silný vliv, nejvíce ale kří-

[154] P. Topinard. Éléments d'anthropologie p. 386.

žení. Právě tam, kde měli Slované své centrum, svoji kolébku, kde seděli již odedávna a kde se tedy (jak ostatně i historie dodává) nejméně setkávali s kmeny cizími, — udrželo se dodnes poměrně nejvíce čistoty a rázu původního: největší procento blondinů a dlouholebých nebo lépe řečeno nejméně brunetů a krátkolebých, na př. v Bělorusi, Velkopolsku a Haliči. Naproti tomu v Ukrajině a jižní Rusi, která byla odedávna průchodní krajinou tak mnohých a různorodých větví, kterou Slované teprve později kolonisovali a kde se pak mísili s usazenými zde Avary, Huny, Pečeněhy, Chazary, pak i Turky, Maďary, Bulhary a Tatary atd., o starých íránských Skythech a jejich předchůdcích ani nemluvě, nalézáme již poměry jiné.

Také Velkorusové již nejsou tak čistí. Víme na určito, že různí kmenové mongolští a tatarští měli silný vliv na změnu původního typu ruského (třebas by vliv ten nebyl dosud dostatečně studován a analysován), že mu mnoho krve předali, a jen z tohoto stanoviska akceptovati můžeme ony různé theorie o mongolském a turanském původu Rusů,[155] jak je Penka, Löher, Wilser, Thurnam a i Topinard vykládali. Také vliv brachycefalních a temnovlasých Finů (Mordvinů, Čeremisů, Karelců, Čuvašů, Voťjaků, Permjaků, Zyrjanů atd.), ač jiní jinak o typu jejich soudili a vývoj větve finské není dosti vyjasněn, nerozpakuji se po bádáních V. P. Majnova, N. Zografa, A. N. Charuzina, J. Smirnova, K. Pápaie a j. plně přijati. (Srv. Přídavek II.)

[155] Tak asi jako to již vyložil na př. J. D. Běljajev. »Какъ образовалосъ великорусское племя и какое сословіе принять представителемъ великорусскаго племеннаго типа. (Извѣстія Москва II. 1865. — Týž. О племенахъ въ разное время населявшихъ нынѣшнія губ. московскаго учебнаго округа.« (Выставка II. p. 71.), Zograf (Антропометр. изслѣдованія p. 172 nsl), nebo ještě lépe Anučin v článku »Великоруссы« v V. díle encyklop. slovníku Brockhausa a Efrona (Petrohrad 1882).

Ještě větší změna nastala na západě a na jihu. Vidíme ji v Čechách a na Moravě, vidíme ji u Slovanů alpských, v Krajině, Korutanech, v Chorvatsku a vidíme ji v celém slovanském Balkáně. Příčina toho bude především v tom, že ve všech těchto zemích, i kam později cizí vliv nepřišel, sedělo již před Slovany hojné starší obyvatelstvo původu a rázu jiného, a že se s ním Slované někde jako na př. v Čechách a na Moravě již dlouho před Kr. nar. stýkali.[156] Pravděpodobněji vyložiti si to nelze. O tomto cizím plemeni nevíme, jak se vlastně jmenovalo, nevíme, jakou původní řečí hovořilo, nevíme, jak se tu vzalo a odkud přišlo, ale cítíme vliv a jeho existenci neustále a nemůžeme je z etnologických dějin Evropy vypustit. Tolik zdá se býti o něm jisto.

Toto brachycefalní obyvatelstvo, původu jinak neznámého, objevuje se v Evropě, hlavně střední ve větší míře již v mladší době kamenné. Jsou kraje, kde v hrobech neolithických brachycefali pojednou silně jsou zastoupeni, tvoříce široký pás počínající ve Francii a táhnoucí se přes alpské kraje do Uher.

Odkud přišli, nevíme, a všechno spojování jeho s centralní Asií je zatím předčasné[157] právě tak, jako staré laponské

---

[156] Srv. pro mínění toto historické a archaeologické doklady v spisu mém »Lidstvo v době předhistorické« (Praha 1893) p. 494, 570, 619. Z hlediska toho pochopujeme také, proč již v X. století Ibrahím ibn Ja'kúb našel u Čechů rusé vlasy řídké, a podivil se tomu, patrně jen z té příčiny, že dále u východních a severních Slovanů poměry byly jiné.

[157] Topinard, který právě toto plémě zove »keltoslovanským«, a spojoval je už dříve s Galčy (Élements d'anthropologie p. 400; tak i G. Capus Les migrations éthniques en Asie centrale au point de vue géographique v L'Anthropologie 1894 p. 44.), — spojuje je nověji dle indexu nosního (mesorhinie) s Mongoly. (L'Anthropologie II. p. 279.)

theorie.[158] Možno že se tu prostě vyvinulo ze starších plemen. Ale bylo zde, přes všechnu problematičnost, a za stejně jisté mám, že nebyli to Slované. Později během doby předhistorické, zdá se, že nátlakem rozvíjejících se národů árijských od severu a východu a rovněž i nátlakem rozvíjejících se kmenů jihoevropských stáhl se tento lid do centrální Evropy hlavně v končiny alpské, do Karpat a na Balkán, a zde se pak vyvinula dvě velká pozdější centra brachycefalie a brunetnosti,[159] která nemajíc co dělati s vlastními Slovany působila jistě kolkolem na vůkolní kraje, absorbujíc typ dlouholebý a světlý v předhistorii právě tak jako dnes.[160] A tak se během věku stalo, že u Slovanů rozložených poblíže tohoto centra v střední Evropě i na Balkáně vyvinuly se silněji než jinde typ tmavý a krátkolebost, — nehledě zatím k možným jiným příčinám — ale tak se ovšem stalo také, že nejen u Slovanů ale i jinde na druhých stranách na severu Alp v jižním Německu, na západě ve Francii, na jihu v Italii atd. události se a udáti se musily proměny totožné.

Vskutku vidíme, jak v severní Italii, zemi, kde odedávna seděli kmenové dlouholebí (komplexe zde odpadá, poněvadž již před tím byla zde tmavost prvotní) dle statistiky Liviho a Caloriho největší brachycefalie panuje na severu v kraji podalpském v Piemontu, Lombardii a Be-

[158] Schaaffhausen na sjezdu v Drážďanech r. 1874. (Correspondenzblatt 1874 p. 58.)

[159] Z toho, že v tomto pásmu alpském a na Balkáně existuje podnes nejvíce tmavé komplexe a nejsilnější, smíme soudit s velkou pravděpodobností, že komplexe tohoto lidu byla tmavá. Také brachycefalie jest zde nejsilnější. Srv. dále str. 96.

[160] Na stálý postup této absorbace pěkně ukázal na př. Ammon v Badensku. (Die natürliche Auslese beim Menschen. Karlsruhe 1893. Sélection naturelle chez l'homme. L'Anthropologie 1892 p. 720.) Totéž vidíme i jinde na př. ve Francii.

nátsku.[161] Ve Francii známo odedávna, že Savoyardi a Auvergnaté jsou z celého obyvatelstva Francie nejvíce krátkolebí a největší bruneti,[162] a Němci, ti Němci, kterým se přiznává bez odporu prvotní dlouholebost a světlý typ? —

Němci alpští tvoří obyvatelstvo nejkrátkolebější. Tak v Tyrolsku rozměrným zkoumáním Hollovým (1820 lebek tyrolských a 907 vorarlberských) zjištěno 83·2% brachycefalů (ve Vorarlberku 86·5%)[163] a dle zprávy prof. C. Toldta přednesené na sjezdu inšpruckém (celkem bylo prozkoumáno do té doby přes 12.000 lebek!) jsou tyrolské lebky téměř vesměs krátké (83%), s třetinou hyperbrachycefalů.[164]

V Německu jižním, na př. v Badensku, Virtembersku a Bavorsku, jsou poměry dnes tytéž jako v Čechách, ač není známo z historie, že by se tam po usazení germanských Franků, Alamannů a Bajuvarů byli ještě ubytovali noví národové! A titíž Němci, kteří v starých hrobech ukazují typ středolebý a úzkolebý,[165] jejichž vlas byl dle

---

[161] R. Livi. L'indice cefal. degli Italiani (Firenze 1886). Srv. o tom Revue d'anthropologie 1887 p. 234 a P. Topinard La carte de l'indice céphal. des Italiens. (Tamže 1887. p. 333.) Srv. též Ranke Der Mensch II. p. 269.

[162] Srv. na př. R. Collignon. L'indice céphalique des populations françaises (L'Anthropologie 1894. I. 201), nebo Topinard, Éléments d'anthropologie p. 400 nsl., Broca »Sur la question celtique. Crânes des Bas-Bretons et des Auvergnats.« (Bulletins de la société d'anthropologie de Paris 1873 p. 313).

[163] Holl. »Über die in Vorarlberg vorkommenden Schädelformen.« (Wiener Mittheil. XVIII. p. 1 nsl.)

[164] Dr. C. Toldt. Zur Somatologie der Tiroler. (Correspondenzblatt 1894 p. 87).

[165] Na 31 lebkách starých německých hrobů Badenska shledal Ecker střední index 73. Dnes našel Wilser mezi 63 lebkami ze starých hřbitovů města Badenu 70% brachycefalů. (Badische Schädel. Archiv für Anthrop. XXI. p. 345).

líčení plavý, oči modré a pleť ruměnná, — ti dnes ukazují následující poměry lebečné:

1% dlouhých : 16% středních : 83% krátkých lebek

z 1000 lebek měřených prof. J. Rankem.[166]

V Rakousích na Dunaji jsou poměry podobné českým. Mezi 3573 muži z Horních Rakous našel Dr. Weissbach 26·6% světlého typu proti 17·7% tmavého (ostatek je pomísen) a 79·4% brachycefalů,[167] mezi 3058 muži z Dolních Rakous 14·2% světlého, 23·2% tmavého typu a 75% brachycefalů.[168]

Ale čím dále jdeme na sever, tím více ubývá krátkolebosti a tmavosti, tím více zachován jest typ původní — *právě jako u Slovanů.*

Dle tabulky Rankem uveřejněné ukazují již

	dolichocefalů		mesocefalů		brachycefalů
Friesové	18%	:	52%	:	30%
obyvatelé *Jutska*	67%	:	26%	:	7%
a pevniny *dánské*	52%	:	43%	:	5%.

Také v *Norsku* Arbo našel kraje (Osterdalen, Gulbrandsdalen), kde je 50—66% dolichocefalů a 86% typu světlého.[169]

Je tedy zřejmě viděti, že na **oba národy, Germany i Slovany** *působila ve střední Evropě patrně*

---

[166] *Ranke* J. Der Mensch. (Leipzig 1887) II. p. 204, 265. Beiträge zur physischen Anthropologie der Bayern. (München 1883.)

[167] *Dr. A. Weissbach.* Die Oberösterreicher. (Wiener Mitth. XXIV. 1894 p. 232.)

[168] *Týž.* Die Deutschen Niederösterreichs. (Wien 1892) pag. 15, 18.

[169] C. *Arbo.* (Archiv f. Anthr. XXIII. p. 646), *Topinard* (Revue d'anthropologie. 1889 p. 297.).

jedna příčina lokální, buď stejné prostředí nebo vliv křížení. A jestliže pro Němce přijímati se může a musí tato změna původního rázu,[170] — nemůže býti tatáž změna překážkou stejné theorie týkající se Slovanů.

4. A co více! Přehled poměrů procentualního zastoupení komplexe tmavé u Němců přivádí nám na oči ještě jeden přesvědčivý doklad relativní správnosti naší theorie, dle níž staří Slované podobně Germanům byli typu poměrně světlého.

Kde se v přírodě mísí ráz světlý se světlým, výsledek — odmyslíme-li jednotlivé atavistické zvraty — podá produkt rázu stejného. Kde se však mísí, zejména ve větším počtu individua rázů různých, světlého a tmavého, tu aspoň v procentualním zastoupení produktů (ne-li již v splynutí typů obou) oba rázy přijíti musí k platnosti. Tak zajisté křížení Germanů blondinů s brunety Slovany musilo by vésti k poměrnému ztmavění potomstva, vůči potomstvu, které by pocházelo pouze z čistých Germanů.

Kdyby byla správna theorie o tmavém typu starých Slovanů, pak bychom nutně čekali, že tam, kde se křížili oba národové ve větší míře, uzříme skutečně tento výsledek, na př. v krajích východního Německa, kde dnešní Němci nejsou z valné části nic jiného než germanisovaní Slované.

Zatím však shledáváme, že končiny tyto vykazují dnes z celého Německa největší procento blondinů!

Nemáme zde ovšem větších zkoumání na osobách dospělých, ale za to velikou do statisíců jdoucí úřední statistiku komplexe dětí školních, která dosti spolehlivě hovoří.[171] Tu vidíme v krajích druhdy slovanských na př.:

[170] Tak na př. Topinard, Éléments de l'anthropologie p. 386.

[171] Provedena byla německým státem na podnět R. Virchowa a týmž byla i spracována a vydána (Archiv für Anthropologie. XVI.

	blondinů[172]		brunetů
v Oldenbursku	42·73%	proti	7·32%
v Pomořanech	42·64	»	8·85
v Meklenburku-Střelicku	42·63	»	10·11
v Meklenburku-Zvěříně	42·03	»	9·84
v Brunšvíku	41·03	»	7·78

Naproti tomu však na př.:

	blondinů		brunetů
v Čechách	21·37%	proti	22·20%
v Dol. Rakousích	20·49	»	23·40
v Hor. Rakousích	18·18	»	24·20
v Bavorsku	20·36	»	21·10
v Elsasku	18·44	»	25·21

Argument tento zajisté přesvědčuje, třebas že Virchow

p. 275—475.) »Gesammtbericht über die von der deutschen anthropolog. Gesellschaft veranlassten Erhebungen über die Farbe der Haut, der Haare und der Augen der Schulkinder in Deutschland.« Srv. k tomu i spracování statistik cisleitanských (Schimmer G. A. Erhebungen über die Farbe der Augen etc. bei den Schulkindern Österreichs. Wien 1884), belgických (L. van der Kindere. Recherches sur l'éthnologie de la Belgique. Bruxelles 1872. Nouvelles recherches etc. Bruxelles 1879) a švýcarských (J. Kollmann. Die Schweizer Jugend nach der Farbe der Augen, der Haare und der Haut. Correspondenzblatt 1880 p. 4.). V Rusku jen lokální zkoumání provedli na př. Gaciskij v Nižném, (Выставка II. p. 164), J. Müller v krestěckém újezdě (Извѣстія Моск. Т. 49. p. 126) a j., hlavně L. Dudrewicz ve Varšavě. (Zbiór wiadomości VI. [3].) Namítka, kterou by snad někdo učinil, poukázav na to, že dětem v dospělejším věku tmavějí vlasy a statistika tato, že není proto správna, jest pro náš doklad bezdůvodna. Neboť nesrovnáváme děti s dospělými, ale jen děti s dětmi stejného stupně stáří.

[172] Totiž dětí se světlými vlasy, modrýma očima a světlou pletí.

pokoušel se jej r. 1886 vyložiti silnou kolonisací Němců v kraje kdysi slovanské.[173]

Tolik o křížení, jedné z hypothesovaných námi příčin proměny. Jsou tu však ještě jiné možné, ba pravděpodobné příčiny změny, totiž vliv prostředí a stále stoupající civilisace. Empiricky to doloženo není, ale a priori vliv tento nelze popříti.

Nelze popříti, že jiná půda, jiná potrava, jiný způsob živobytí na př. v nížině a na horách působí během generací na vývoj tělesný — Ranke na př. tvrdí, že brachycefalie sesiluje se u obyvatelů hor následkem namahavé chůze do vrchu a spojeného s tím držení těla[174] — a nelze také popříti, že i stoupající civilisace může míti vliv na rozvoj mozku a tím i na rozvoj dutiny mozkové. Již několik badatelů ukázalo na to a pokusilo se v celé Evropě stoupající brachycefalii přičítati na vrub stoupající civilisace.[175]

Doloženo to není, nepodařilo se na toto spojení ukázat, ale velký zjev parallelismu mezi všeobecným přibýváním šíře hlavy v poměru k délce a mezi přibýváním civilisace nedá se přece jen tak zhola odbyti.

Ostatně i depigmentace bývá v celé ostatní přírodě jedním z následků kultury, a že prostředí na ni má velký vliv, o tom není pochyby.

---

[173] Srv. R. Virchow. Die Verbreitung des blonden und des brünetten Typus im Mitteleuropa. (Sitzungsber. d. k. preuss. Akad. 1885. Sitzung vom 29. Januar p. 4., a o málo později v Correspondenzblattu 1885 p. 89.)

[174] Beiträge für Anthrop. und Urgesch. Bayerns. III. p. 137.

[175] Tak H. Schaaffhausen (několikráte, posledně na sjezdu v Münsteru 1890. Srv. Correspondenzblatt 1890. p. 128, 142), Bogdanov (Quelle est la race p. 22), u nás Dr. Matiegka (Crania bohemica p. 144).

Tím jsem sebral vše, co jsem věděl uvésti — nezakrývaje i slabé stránky — na doklad toho, že hlásaná dosud theorie o různosti fysického typu a původu větve germanské a baltoslovanské jest nepravděpodobná, a tím i všechny svrchu uvedené theorie výsledné, zejména ty, které hledaly genetické spojení vlastních Slovanů s plemenem turanským a mongolským. Data, jež nám poskytuje stará historie, a hlavně anthropologie předhistorická, ukazují něco jiného.

Ani to, že linguistika nové doby postavila se proti starším theoriím (Schleichera, Grimma, Ficka, Schmidta atd.), které i linguisticky úzce spojovaly Slovany a Germany, výsledkům našim přímo neodporuje. Nedokázalť Leskien a jiní,[176] že úzké spojení neexistovalo nebo existovati nemohlo, nýbrž jen tolik, že linguistika nemá pro to zjevných dokladů, ač i zde není, tuším, řečeno slovo poslední. Jsou doklady zjevné, které při nejmenším svědčí na pradávné sousedění obou národů.[177] A to je již mnoho! Neváhám proto, na základě stávajících dat poskytnutých všemi súčastněnými naukami prohlásiti, že Slované a Baltové spolu s Germany a pravděpodobně i s jinými větvemi árijského kmene jako linguisticky tak i anthropologicky tvořili původně skupinu příbuznou,[178] jež ve svém rázu

[176] Srv. napřed str. 29.

[177] Srv. P. Kretschmer. Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache. p. 108 nsl.

[178] Tím jsme blízko u mínění, které ve věci té měl již r. 1837 K. Zeuss, spojuje Galy, Germany a Slovany v jedno plémě nejen příbuzné jazykově ale i tělesně a vůbec celým životem (Die Deutschen und die Nachbarstämme p. 49), a tím jsme nedaleko i od stanoviska, které v této otázce K. Penka zaujímá, aspoň dle posledních jeho výkladů. (Srv. Globus 1892. Bd. LXI. p. 76). Jeho hlavní spisy vyznívaly jinak. Dnes dle všeho i jemu původní Slované jsou částí Arijů dlouholebého, světlého typu, ale Penka element tmavý, brachycefalní, s kterým se pak pomísili, dosud upří-

spojovala asi ony znaky, které jsme našli společné u jednotlivých větví, tedy poměrnou dolichocefalii s vyvinutou během doby (tedy ne primární) světlou komplexí.

Tento typ však nijak nestotožňuji jako na př. K. Penka s typem árijským vůbec, nestotožnuji celou jednotu jazykovou s jednotou plemennou rázu uvedeného. Neznáme tolik material jihoevropský a hlavně asijský, abychom mohli o prvotném typu árijském těchto končin pronésti jen přibližně tak pravděpodobný soud, jako jsme to mohli učiniti u skupiny Litevců, Slovanů a Germanů. Pravím tedy výslovně, že jen část Arijů a sice Arijů usazených v severní, východní a části střední Evropy vyvinula se v tento světlý, dlouholebý typ.[179]

Jen to mám za prokázané, nic více. Byl-li však tento typ vůbec primárným typem Arijů,[180] byli-li Arijové od

---

lišňuje, a co více, vidí v něm asijské Turance. My zamítáme i to upřílišnění jeho váhy i asijský původ turanský jako neprokázaný, přičítajíce hlavní vliv brachycefalům středoevropským, o nichž věru není a nebude hned rozhodnuto, souvisí-li s centrem středoasijským čili ne. V tom je hlavní rozdíl mezi míněním naším a Penkovým.

[179] Nesmí se zapomínat na váhu momentu geografického. Oba národové, ať vyšli z Asie nebo z Evropy, zůstali nejblíže seděti svojí kolébce a rozvíjeli proto se čistěji, — nemohouce v sebe pojímati tolik cizích elementů, jako ti, kteří oddělivše se, šířili se široko daleko přes kraje západní a jižní Evropy, osídlené autochthony. Slovem zůstali čistší do té doby, dokud u nich samých nenastoupilo toto šíření z užší jejich vlasti a mísení s jinými. A v té době — poněvadž se to dálo teprve na úsvitu historie — můžeme obraz jejich typu ještě zachytit a typ ten je ovšem proti jiným soudobým Arijům přirozeně čistší a u obou shodnější.

[180] O útvaru hlavy bylo by lze to akceptovati, o komplexi však s těží, jak jsme se již zmínili. V celé téměř přírodě vidíme, že albinismus je zjevem druhotným, abnormalným, jenž příčinu svou mívá v klimatu, výživě i v civilisaci. Lze proto zásadně

svého počátku dlouholebí a světlovlasí čili ne, vyvinul-li se dále tento ráz u všech ještě v celku árijském nebo jen u části (severní) tak, že se byly jiné větve již oddělily, aniž by se byly bývaly súčastnily tohoto tělesného vývoje, — to vše je nevysvětleno a také naší otázky zatím se nedotýká. These právě vyvozená platna je pro každý z těchto případů, neboť netvrdí se jí nic více, než že během doby blízké k definitivnímu uvolnění svazku árijského, část Arijů na severu střední Evropy vyvinula si nový význačný ráz tělesný, a z té části že vedle Gallogermanů pocházejí i sousední Baltoslované.

To jest jediný positivní výsledek náš. Všechny theorie o jednotném plemeni Arijů necháváme stranou již proto, že není možno říci o tom dosud něco určitějšího, právě tak jako o kolébce Arijů. Jak vypadali Praslované a s nimi ostatní Arijové dříve, než se vyvinul u části jejich severní prokázaný námi ráz, — pro to nemáme dnes žádných dokladů a bylo by bláhové pouštěti se do takých temností.

Ze všeho vidno, že nestotožňuji linguisticky předpokládanou jednotu árijskou s jednotou plemennou, jak se to

---

dobře přijati mínění Poeschovo (Die Arier p. 17.), dle něhož se světlá komplexe vyvinula během věků aspoň u části Arijů v Evropě usazených a tedy nebyla primární. (Tak již soudil Schaaffhausen »Die alten Völker Europas.« Gaea 1889. p. 65). Jaké ale byly specialné příčiny této depigmentace, jestli dle Poescheovy jinak originalní (na základě Majnovových zkoumání povstalé) myšlénky vlhký vzduch bařin pripetských a berezinských, či dle Penky atlantický ocean a ozón spojený s vlhkostí, vyvíjející se v Evropě po odchodu doby ledové (Penka »Die Entstehung der arischen Rasse« v časopisu Ausland 1891 p. 132, 141, 170, 191), či příčiny jiné — nechceme zde rozhodovat. Srv. i článek L. Wilsera »Klima und Hautfarbe« (Correspondenzblatt 1894 p. 17), kde se depigmentace spojuje s dobou ledovou. Že však depigmentace nastávala velmi časně, svědčilo by na př., že se v Dánsku již na kostrách z doby bronzové našly zachované vlasy světlé (L'Anthropologie IV. p. 89).

hlavně vlivem Maxe Müllera rozšířilo, a tím méně také prohlašuji s K. Penkou starý typ slavogermanský — Penkův typ »germanský« — za tělesný prototyp árijský.

Netvrdím ovšem, že by to bylo nemožné, ba neupírám, že existuje jistá míra dokladů pro to.[181] Musili bychom pak přijati, že typ tento u jiných Arijů hlavně v jižní Evropě a v Asii dříve a ve větší míře se ztratil nežli na severu. Bylať zajisté jižní Evropa již od pradávna hustěji osídlena než Evropa střední a severní, kde se mohl snáze a lépe nový čistý typ vyvinout i udržet. Ale dále nechci vykládat, je to vše už více méně hádankou.

Jak se mají nyní tyto výsledky anthropologické k shora uvedeným výsledkům linguistickým? Předcházelo anthropologické odrůznění Slovanů v samostatný národ odrůznění linguistické, či je následovalo?

Linguistické odlišení Slovanů nebylo provázeno, aspoň v obvodu kmenů nejpříbuznějších, nějakým znatelným odlišením tělesným. Tím méně bylo jím předstiženo. Aspoň stopy toho nemáme. Ještě v době, kdy již byli národové tito jazykově odděleni, když již Slované dávno tvořili jazykově samostatný národ — nemáme svědectví, nevidíme, že by byli tělesně odlišeni od těch, s nimiž byli nejbližší. Slovanská řeč vyvinula se dle všeho v samostatnou jednotu ještě v čistém jádru kmene árijského. Slované vedle Baltů na jedné a Germanů na druhé straně vyvinuli se v samostatný

[181] Mám proto za nesprávné příkré stanovisko Is. Taylora proti Penkově názoru (L'Origine des Aryens p. 4) i stanovisko Schraderovo (Sprachvergleichung[2] p. 162). O dokladech těch srv. K. Penka Origines ariacae p. 23 nsl. 34 nsl.

národ, aniž by byli do sebe přijali větší množství živlů cizorodých.[182]

Dle všeho teprve později, když se začali šířiti a rozcházeti do krajin s různým prostředím, když se začali větší měrou mísiti s kmeny jinorodými, na něž naráželi, počali se i tělesně rozrůzňovat, až dospěli na konec té rozmanitosti mezi sebou a vůči jiným Arijům, kterou dnes vidíme.

Vývoj tělesné individualisace jest patrně pozdější osamostatnění jazykového, — to aspoň vyplývá z naší svrchu hájené theorie.

Jinak by bylo ovšem dle theorie staré. Dle ní by byli Slované jen předem árisovaní jinorodci, v základě fysickém různí od Arijů dříve než se árisováním jich počal tvořiti jazyk slovanský.

---

[182] Při tom ovšem nepopírám, že se zároveň s oddělením linguistickým mohly začíti vyvinovat i zvláštní rysy fysické. Vždyť oddělení to spojeno bylo aspoň z části i s oddělením místním, a v jiném sídle mohly ihned jiné vlivy začít působiti na ráz Slovanů: vlivy prostředí, nové elementy starých domorodců. Ale o tom ničeho nevíme. Dle toho, co jsme ukázali, v době, kdy Slované a Germané vstupují do historie, ty rysy fysické, po nichž se nám zachovaly výmluvnější stopy — na rozdíl neukazují, a my proto o dřívějším rozrůznění anthropologickém mluviti nemůžeme.

III.

O prvotní kultuře slovanské a její svéráznosti. — Vlivy asijské. — Kdy se rozešla jednota árijská a kdy baltoslovanská?

Pravili jsme na počátku, že by bylo možno povstání národa theoreticky datovati i z odlišení *kulturního*, že by se na př. skupina jednotné řeči a jednotného rázu tělesného mohla rozštěpiti nejdříve na dvě *kulturně odrůzněné* polovice, a teprve se potom dále vyvíjeti i jazykově a tělesně směrem různým. Theoreticky jest to zcela dobře myslitelno.

Ale u Slovanů, u nichž jsme nepostřehli ještě význačného tělesného odlišení od národů jim nejbližších, když již řečí vlastní hovořili, ještě méně můžeme vystopovat nějaké prvotní odlišení kulturní, na němž by se byl vytvořil slovanský národ.

Nemáme tu ovšem na mysli nějaké nepatrné rozdíly, na př. jednotlivé pojmy, jež shledá jazykozpytec v pokladu slov všeslovanských a jež marně hledá v slovníku starogermanském, nebo nějaké lokální tvary meče a šperků z hrobů slovanských, které nenajdeme v materialu archaeologie starogermanské. Jednati se tu může jen o *jeden nebo více znaků silných a význačných v té míře, abychom na základě jich mohli mluviti o samostatné kultuře slovanské.*

Dnes ovšem většinu Slovanů z příznaků národnosti vedle řeči i *kultura* silně odlišuje od jiných, ale tato kultura je nepopíratelně plod pozdější historie. Tvrditi, že s rozrůzněním jazykovým šlo zároveň nebo je předcházelo zásadné odlišení kulturní, na základě toho, co dnes víme, naprosto nelze. Nemáme dokladů.

Řeč byla bez odporu prvním činitelem rozluky, třebas že ji od kultury dobře odděliti nelze. Je sice jisto, že se změnou, resp. tvořením se nové řeči šly zároveň i změny kulturní a nová řeč v nich částečně i spočívala — *právě tak jako naopak*, — ale my přece jen v jednom východisku musíme hledati první popud a hlavní pramen nového vývoje, buď v změně jazyka nebo kultury. A to u Slovanů mohla býti *pouze řeč*. Ta z činitelů nahoře uvedených počla se první tvořiti. Že s ní šly zároveň drobné změny kulturní — je pravděpodobno, *ale ty nevytvořily ještě novou kulturu, dříve nebo současně*, kdy vývoj nové řeči dokonán! Většího převratu kulturního současného s vývojem řeči slovanské, nebylo. Proto nám svědčí hlavně ten fakt, *že vidíme za čas řeč úplně odlišenou a samostatnou, ale novou odlišenou kulturu ještě dlouho ne!* Z dat, jež nám nauky poskytují, *ještě dlouho po osamostatnění jazykovém nelze doložiti nějaké významnější svérázné rysy v kultuře slovanské*.

Jazykové osamostatnění Baltoslovanů padá dle všeho — jak ještě uvidíme — na konec doby neolithické. Ale v této době vidíme ještě v *celé Evropě* kulturu podobnou a v domnělém území osazeném Praárijci ve velké míře stejnou. — Různé lokální tvary sekyrek, nádob, výzdobu jejich a pod. nelze míti za znaky jiné kultury ani z čistě archaeologického hlediska, — a tím méně lze podobným lokálním rozdílům podkládati i různost ethnickou a přičítati je na př. různým větvím árijským, různým národům.

Soudíce z materialu archaeologického teprve během doby t. zv. bronzové můžeme hovořiti o větších lokálních vývojích kultury, a archaeologie se zřetelem na svůj material může hovořiti na př. již o samostatné kultuře nynějších Uher nebo Dánska.

Ale spadaly-li hranice i těchto samostatných okrsků s hranicemi ethnickými, to na př. pro Uhry naprosto nevíme; jediné jen Dánsko a země nordické mohli bychom určitěji přičísti Germanům, a tamější rozkvetlou kulturu prohlásiti za svérázně se vyvíjející kulturu germanskou. Ale podobně význačnou slovanskou kulturu v době té ještě stanoviti nemůžeme.

Jediný zjev, který se pravděpodobně brzy počal zde ujímat, vyvíjet a slovanské kultuře zvláštní, vůči jiným evropským odchylnější dodávati ráz, je poměrně silný vliv vnitřní Asie.

Z Asie přirozeně, co přišlo, nejdříve, nejčistěji zasáhlo, odmyslíme-li jih Balkánu, východně položené větve árijské, hlavně Slovany. Iránoindové, kteří také byli zprvu na ráně, oddělili se a zcela zapadli do Asie. Jejich kultura po oddělení od árijského celku vyrůstala brzy z půdy zcela jiné. V Evropě zůstali vlivu asijskému především jen Slované v cestě, kteří vše první přijímali; co přišlo dále na západ a na jihozápad, bylo již seslabené a pozměněné. A tak to, co vidíme později tak jasně v době historické, bylo již v dobách předhistorických připravováno: poměrná převaha vlivů východních u Slovanů vůči ostatním evropským Arijům. Na Rusku nejlépe jest viděti, jak nejen za doby historické ale již v předhistorii přikloňovalo se k Asii. Mát více kulturních svazů a styků s Asií než s ostatní Evropou, a západostředoevropské systémy archaeologické (na př. ráz hallstattský, latènský, římský a pod.) na Rusko s výsledkem applikovati nelze.

Vliv asijský přicházel především ze dvou východisk.

1. centra mesopotamského, kde jednak (altajští?) Sumírové, po nich pak semitští Chaldaeové, Assyrové a íránští Médové s Peršany vypěstovali si již ode dávna (v státě nipurském již několik tisíc let př. Kr.) vyspělou kulturu, která později buď cestou černomořskou nebo po suchu přes Kavkaz přecházela na sever do evropské Rusi.

2. Druhé centrum bylo v střední Asii mezi kmeny uraloaltajskými. Odtud se opět velmi časně bral kulturní proud na západ přes hory uralské po Ufě a Kamě k Volze, nebo jižněji Obščím Syrtem přes řeku Ural k Volze a odtud na sever.

Střediskem obou těchto vlivů bylo Povolží a stará Biarmie, odkudž kmeny ugrofinskými (později ovšem i kupci židovskými, arabskými a ruskými) přenášeny byly k Slovanům. Jak ještě vyložíme, již od pradávna, za doby, kdy celek árijský nebyl ještě zcela uvolněn, stýkali se Arijové v dlouhé čáře s kmeny ugrofinskými. Čára ta táhla se šikmo přes nynější Rus od finského zálivu k dolní Volze, a je jasno, že se s Ugrofiny nejvíce stýkaly ty části Arijů, z nichž vyšli pozdější Baltové a Slované. Styk ten nebyl porušen i později v dobách historických, a není divu, že zanechal hluboké a výrazné rysy v kultuře slovanské.[1] Ale ovšem vidíme je ve větší míře teprve od té doby, kdy na východě rozkvetla hmotná kultura zavedením kovů, tedy od té doby, kdy Slované byli již najisto národem samostatným.

Celkem tedy velmi časně počal se těmito vlivy slovanské kultuře dodávati zvláštní nátěr, který může slouti příznakem jejím vůči árijským kulturám západním a od těch ji rozlišoval. Ale ovšem pro počátek Slovanstva,

[1] Nemýlíme se asi, soudice, že část Arijů byla přímo pofinštěna, — jak o tom více v přídavku II. povíme.

pro podobnou differenciaci kulturní, jež by byla při nejmenším současně se vyvíjela s differenciací jazykovou, nemáme dokladů.

Teprve v pozdější fasi doby předhistorické mohou archaeologové čím dále tím více stopovati a vystihovati tento odchylný ráz v kultuře kmenů slovanských, ač do dnes hlubší studie zde není. Na sklonku předhistorie, v době kdy Slované vystupují na jeviště evropských dějin, svéráznost kultury projevuje se již v tak hojných detaillech, že bych se nerozpakoval z archaeologického stanoviska mluviti o zvláštní kultuře slovanské naproti jiné, na př. germanské.[2] Dříve ale ne.

Tak nám archaeologie pro otázku původu Slovanů mnoho sděliti nemohla. Přece však v jednom směru k tomu, co linguistika sama nebo anthropologie pověděla, dodá něco nového. Míním tím **určení doby**, v níž asi povstal národ slovanský.

---

[2] Přispívají k tomu nejen mnohé znaky a stopy vlivů asijských, ale i řada různých, drobných charakteristik, jak v domácím životě Slovanů, v úboru jejich, v domácím nářadí, ve způsobu zařízení obydlí, tak i v celkovém názoru světovém, projevujícím se v náboženství, v životě socialním (srv. na př. zřízení rodinné) atd. Zde však po mém přesvědčení musím odmítnouti názor, který od několika desetiletí byl v Slovanstvu tradován a ještě nejnověji došel obrany, — názor, který i povaze starých Slovanů odedávna přičítal zvláštní samostatný, zejména od Germanů odchylný ráz. Jest to známá theorie o mírumilovnosti a holubičí povaze Slovanů. Měl jsem již jinde příležitost na to reagovati (Český Čas. histor. I. p. 163), když nedávno charkovský professor I. M. Soběstianskij bouřlivě pohnul touto otázkou v spisu „Ученія о національныхъ особенностяхъ характера и юридическаго быта древнихъ Славянъ“ (Charkov 1892) Nebudu se zde pouštěti do kritiky celé knihy prof. Soběstianského a vytýkati jemu různé chyby, kterými

Na otázku určení doby, kdy počal jazykově národ slovanský, jazykozpyt jen relativně odpovídal sdělením, jak časově postupovalo vylučování jednotlivých větví árijských z původní jednoty, a které místo v pořadí tom zaujali Baltoslované. Ale výsledky jsou velmi neurčité!

Krátký pohled na hlavní svrchu uvedené theorie dostačí, abychom viděli, jak různí jazykozpytci rozcházeli se v tomto bodu svých theorií.

Dle Aug. Schleichera byli Baltoslované první větví, která se spolu s Germany oddělila od původního kmene árijského. Naproti tomu na konec je kladl na př. Bopp, Ludwig, Fr. Müller a Fick. Jiní opět kladou datum povstání řeči slovanské více méně k středu celého postupu dělení, jiní však konec konců neodvažují se vůbec k nějakému určení, jako K. Brugmann, Delbrück, Kalina atd.[3] Jazykozpyt sám vlastně nic positivního nepraví.

Ještě méně povědět může anthropologie, nemajíc mě-

kniha jeho dosti oplývá, — pokud s vlastní touto otázkou nemají co dělati. Tolik ale doznám, že po mém přesvědčení mínění Soběstianského, dle něhož moderní naše nazírání na pravěk slovanský z největší části bylo nesprávné „сентиментально-поэтическое“, jak praví, — je správné, třebas by jednotlivé badately ne dosti dobře v tom posuzoval a třebas by se proto nalézti dal název vhodnější. Tím také soudím dále, že podobné odlišení staré slovanské povahy od germanské — povahy, založené ve výchově kulturní — je nesprávné. Nemáme dokladu pro to, že by se staří Slované v tom od jiných tehdejších sousedů, najmě Germanů, v celku svém lišili, a nelze tedy u nich mluviti o samostatné, svérázné povaze slovanské. Snad že lokálně tu a tam vznikl rod jiných tradic a povahy, — možnost připouštím — ale doloženo to není, a kdyby bylo, pro Slovanstvo celé neplatí. Dnes se má věc ovšem jinak, poměr je asi jiný. (Srv. prof. T. G. Masaryka článek Slovanské studie. Jana Kollára Slovanská vzájemnost. Naše Doba. I. 1894. p. 827).

[3] Tak i J. Šuman v článku »Starost Slovanov v Evropi« určuje stáří jen relativně dle postupu oddělování na základě Schleichera, Ficka, Schmidta atd. (Letopis mat. slov. 1882 p. 61)

řítka ku odhadování síly a rychlosti v proměnách typu. Za to zde archaeologie spolu s linguistikou nejen udává období, do kterého spadá kulturní stav árijského pranároda, zachycený slovníkem společných pojmů, ale pokouší se určiti i absolutnými čísly datum jeho rozrůznění.

Na absolutná čísla v podobných případech dlužno patřiti s nedůvěrou, a nechci se ani zde odávati důvěře v úplnou správnost toho, co z několika praemiss dále vysoudím. Ale díváme-li se na takové datum, několik těch číslic ze stanoviska toho, že v nich nevidíme přesný mathematický údaj, ale přibližné časové umístění jistého zjevu v historii, stanovené za tím účelem, abychom nabyli jasnější názor relativního stáří k jiným nám čísly určeným datům na př. k době narození Krista, pak má určení podobné vždy svoji cenu nepopíratelnou. Dovedeme-li na př. určiti aspoň tisíciletí, během něhož národ slovanský osaměl a povstal, učinili jsme tím přece aspoň krok ku předu, dosáhli jsme výsledku z kterého užitek bráti mohou i vědy jiné. Nevímť na př., jestli je linguistům možno souditi z jednotlivých dat, znázorňujících vývoj řeči, na chronologická měřítka. — Tu archaeologie jim aspoň z hruba přispěti může pomocí.

Toto časové určení, jak samo sebou se rozumí, může býti jen přibližné se širokým intervallem, a cena jeho závisí předem na správnosti jedné praemissy: totiž výsledku, kterého se dodělá linguistická palaeontologie o stavu kultury árijské v době, dokud ještě tkvěli Slované v původní jednotě árijské (nebo aspoň části její), v době před konečným rozejitím se Arijů.

Přicházímeť k archaeologickému určení doby, o niž se nám jedná, asi následovně.

V. Hehn a hlavně O. Schrader (vedle jiných) sestavili ze slovníku slov společných árijským jazykům obraz kultury, k níž došli Arijové celkovým jednotným vývojem dříve,

než se definitivně rozpadli na řadu nám známých větví.[4] Obraz ten odpovídá velmi dobře obrazu kultury, kterou zase známe odjinud, z památek zachovaných, a kterou archaeologie nazvala kulturou mladší doby kamenné (neolithickou), představujíc si ní zároveň časové období, které v Evropě nastalo po uplynutí doby diluvialní, po jistou dobu trvalo, až ustoupilo opět období novému, v němž nastoupily kovy k hotovení zbraní a nástrojů — předem měď a bronz, pak železo, aniž by tím ovšem kámen na dobro byl vytlačen z užívání.

Neolith právě zanikal a ustupoval nové úsilně v před postupující kultuře, jejíž zbraní vítěznou a odznakem je kov, — když jednotlivé větve árijské, potomní národové gallský, germanský, slovanský atd. začaly ztráceti dotyk mezi sebou, ať už místním odstěhováním nebo zánikem skupin přechodných. Aspoň společný slovník ne sice všech ale větší části těchto větví předvádí nám vskutku na oči obraz, který nejpravděpodobněji spadá v jedno s tímto časovým momentem kaleidoskopu vývoje kultury předhistorické, jak se nám z ohromné spousty nálezů dnes již dosti jasně před očima rozvíjí.[5]

---

[4] O. Schrader. Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indogerm. Alterthums, II. Auflage. Jena 1890. V. Hehn. Kulturpflanzen und Hausthiere in ihrem Übergang aus Asien. VI. Auflage, herausgeg. von O. Schrader. Berlin 1894. Das Salz. Eine kulturhistorische Studie (Berlin 1873).

[5] Na obecnější užívání kovů v jednotě árijské souditi nesmíme — neníť názvů společných ani pro zlato, ani pro stříbro, železo, cín a pod. Jedině znalost mědi je přípustna. O. Schrader přijímá ji na základě zachovaného společného tvaru v latině aes, v gotštině aiz, v sanskrtu áyas, v zendu ayañh v staré irštině îarn za îsarn (Schrader Sprachvergleichung[2] p. 270 nsl. Hehn Kulturpflanzen[6] p. 550). Patrně byly již některé větve odděleny, u jiných snad společný název tento (jako na př. ve slovanštině) vymizel.

Jsou-li tedy výsledky Schraderovy správny, — správnost této praemissy tedy pouze podmiňuji, věda, že zde linguistům ještě mnoho práce zbývá — jsme oprávněni klásti konec jednoty árijské na samý počátek doby kovové, kdy totiž kultura neolithická objevením a upotřebováním nového materialu začala přecházeti v období nové a přeměňovati se v kulturu novou, pokročilejší.

Jde tedy nyní o to, stanoviti, kdy v Evropě, a lépe řečeno v střední Evropě skončil se neolith a nahražen byl novým obdobím kultury kovové, která dle všeho nepočala zde hned upotřebováním směsi cínu a mědě, bronzu, ale z největší části jen čistou mědí, kterou ovšem brzy bronz vytlačil.

Pro toto datování teprve od nedávna může předhistorická archaeologie poskytnouti přesnějšího vodítka. Vyjdeme sice z data pozdějšího, ale poměrně přesně určeného. Je také lépe postupovati od mladších jistějších dat zpět do minulosti, než určovati časově diluvium a z toho hádat na doby pozdější.

Za nejstarší přesněji určené datum předhistorické archaeologie evropské možno míti, tuším, rozkvět doby bronzové v jižní Evropě.

Rozkvět kultury bronzové v Evropě přivoděn byl styky obchodními s Orientem a jest pravděpodobno, že známost bronzu vůbec přišla do Evropy z Asie, třebas tamní jeho kolébka zůstává dosud nezvěstna.[6]

Ale ať vyšel bronz ze střední Asie nebo z Armenie, z Mesopotamie nebo konečně od západu Evropy z ostrovů kassiteridských, jak někteří stále ještě dokazují, — zdá se, že do jižní a střední Evropy bronzová kultura přenášena byla obchodníky (hlavně foenickými) celkem současně

[6] Viz mé »Lidstvo v době předhistorické« p. 249 nsl. Klonil bych se nejvíce pro Mesopotamii.

do všech kolonií a větších sídel a emporií, které byly založeny na severních březích moře středozemního a černého. Pobřeží Hispanie, jižní Francie, Italie, Řecka, Ruska i celého Balkánu byla zajisté současně navštěvována kupci s novými produkty kultury bronzové, a všude také ujala se po jistou dobu výhradně kultura vyznačená bronzovými zbraněmi a nástroji bez železa, jinými slovy: všude v zemích jmenovaných ukázána jest archaeologicky existence samostatné doby bronzové.[7]

Z jihu Evropy od pobřeží šířila se pak nová kultura dále do středu i končin severních po několika obchodních drahách, táhnoucích se ponejvíce pořičím velkých splavných řek jako Rhonu, Dunaje, Dněstru, Dněpru, Volhy a pod.

Bronzovou dobu na jihu Evropy podařilo se v posledních letech datovati dosti určitě. Jsou to známé nálezy t. zv. mykénské kultury, rozšířené v jistém čase na březích moře aegejského a středozemního, repraesentované nejkrásněji nálezy z hrobů na akropoli mykénské, kupolovitých hrobů u Vafia v Lakonii, v Menidi u Athen pak i hroby na Krétě (Erganos, Kamares, Kustes), Rhodu (Ialysos, Kameiros), v Sicilii u Syrakus (Castelluccio), a VI. městem trojským, odkrytým Dörpfeldem r. 1893

[7] Jedině o Rusko byl dosud spor založený hlavně na různém pojetí kultury bronzové. J. Vocel (Abhandl. d. königl. böhm. Ges. der Wiss. VI. Folge, 3. Bd. p. 16) s Kraszewským, Tyskiewiczem a po něm jiní, jako na př. dosud O. Schrader činí (Sprachvergleichung p. 84), upírali rozlehlému středu a západu Ruska existenci doby bronzové, soudíce, že zde stará doba kamenná vystřídána byla ihned dobou, v níž vedle bronzu užívalo se i železa. Teprve nověji se tato theorie pozměňuje a pro Rusko jedni aspoň z části jako Vl. Antonovič na sjezdu ve Vilně (Archiv Anthrop. XXIII. p. 523, L'Anthropologie 1894 p. 71), jiní správněji vůbec přijímají existenci doby bronzové (Anučin, Tatur, Samokvasov), která ovšem přišla nejméně ze tří stran: od Uralu, Kavkazu a moře černého.

a 1894, — které nám předvádějí rozkvět jihoevropské kultury bronzové.

Tyto nálezy lze pomocí objevův učiněných W. M. Flindersem Petriem v Egyptě, v Gurobu fajúmském a jiných nálezů v hrobech thebských z doby XVIII. dynastie,[8] datovati velmi určitě do doby XVIII. a XIX. dynastie faraonů. Tím s velkou pravděpodobností, — klassičtí archaeologové známi jsou svojí akribií — rozkvět bronzové kultury na středozemním moři určen je na dobu XV.—XII. století př. Kr., a tím zároveň stanoven je pevný bod, pevné východisko pro časové ocenění doby předcházející. Padá-li rozkvět již do doby XV. století, smíme zajisté klásti počátek této bronzové kultury v emporiích středozemního moře několik století napřed, soudě na př. dle vrstev, které leží nad šestým městem (z doby mykénské) na Hissarliku, a jež všechny obsahují v sobě nálezy doby bronzové. Vrstvy ty (III.—V. nesilné, II. silnější) representují nám několikanásobné přestavení hradu trojského, a i kdybychom měli 1000 let, které jim W. Dörpfeld přičetl,[9] za číslo přílišné, přece aspoň tolik nutno připustiti, že již nejméně před dvěma tisíci lety př. Kr. v osídlení hissarlickém známy a užívány byly předměty kovové z mědě, bronzu, stříbra i zlata.

Je-li tomu tak, smíme na jihu Evropy počátek doby bronzové klásti před toto datum, s ním i dobu, v níž měď samotná byla zde známa, — a tím zároveň jsme plně

[8] Vedle známých velkých děl W. M. Flinderse Petrie (Kahun, Gurob and Hawara. London 1890. Illahun, Kahun and Gurob. London 1891) srv. jeho: Ten Years' Digging in Egypt 1881 až 1891 (London 1892). The Egyptian bases of Greek history. (Journal of Hellenic Studies XI. p. 271.) Notes on the antiquities of Mikenae (tamže p. 199); srv. L'Anthropologie V. p. 208.

[9] W. Dörpfeld. Troja 1893. Bericht über die Ausgrabungen im Jahre 1893. (Leipzig 1894.)

oprávněni klásti dobu, v níž se střední a severní Evropa počala seznamovati s mědí, nejméně k r. 2000 př. Kr. Později ne.

Může-li být v předhistorické archaeologii nějaké jistoty nebo aspoň vysoké pravděpodobnosti, platí to zajisté o tomto datu. Je-li proto linguistický závěr Schraderův správný, — pak nám toto datum předvádí pravděpodobně i dobu konce jednoty árijské.

Časové sblížení počátku doby kovové v jižní a severní Evropě opírám o zaručenou existenci obchodu, který nejen v době bronzové, ale již před ní, za neolithu, existoval mezi jižní a severní Evropou. Poukazuji jen k tomu, že se baltický jantar (succinit) nalezl nejen v knížecích hrobech mykénských,[10] ale již v hrobech egyptských, pocházejících z doby V. dynastie (kol r. 3500 př. Kr.), vyskytl se tento jantar severní.[11] Helm je vůbec pro rozšíření severního jantaru za velmi časné doby na březích moře středozemního.[12] Jiné doklady obchodu, který byl už v době neolithické mezi jihovýchodem a střední Evropou, poskytují na př. různé předměty keramické z Balkánu, Sedmihrad, Haliče i Moravy. V poslední době zejména Bosna podala nám toho řadu příkladů.[13]

Podobných neklamných dokladů starého obchodu se severem je více.

---

[10] Dle chemické analyse O. Helma. (Srv. Schuchardt C. Schliemanns Ausgrabungen in Troja, Tiryns, Mykenae etc. II vyd. Leipzig 1891 p. 237 a Correspondenzblatt 1891 p. 63.).

[11] Srv. L'Anthropologie 1892 p. 280.

[12] Také k starým Assyrům přicházel dle Jul. Opperta (L'ambre jaune chez les Assyriens. 1880).

[13] Srv. M. Hoernes a V Radimský. Die neolithische Station von Butmir bei Sarajevo. (Wien 1895.) Taf. II., III., V. Correspondenzblatt 1894 p. 129.

Za takových okolností nebylo by správné seznámení kovů v jižní Evropě oddalovati příliš od počátků jeho na severu. Je nejvýše pravděpodobné, žė vedle jiných předmětů předem nové, z kovu zhotovené nástroje a zbraně tvořily základ obchodu, jsouce vyměňovány za jantar, med, kožešiny atd., a že tedy v krátké době po tom, co se jih Evropy s kovem seznámil, poznali jej i árijští národové rozložení kol moře baltického. A to bylo právě v době, kdy se začali na dobro oddělovat od původního svého svazku.

Dle toho konec árijské jednoty a tím i definitivní uvolnění árijských národů klásti můžeme do doby, rozkládající se intervallem několika století kol r. 2000 př. Kr.[14] Blíže ji označiti se neodvažuji. Nemohu se s dobrým svědomím rozhodnouti ani proto, abych vyřkl, bylo-li to spíše před než po tom roce. Nestalo se to však zajisté náhle, najednou.

Za to ještě dodávám, že datum podobné jest i jinými samostatnými výpočty ověřeno. Tak uvádím, jak někteří vynikající archaeologové přišli k podobnému určení konce doby neolithické, resp. k určení počátku doby bronzové a měděné. J. Hampel klade nejnověji přechod doby měděné v bronzovou v celé Evropě přibližně do počátku druhého tisíciletí př. Kr. Dle O. Montelia musila skončit mladší doba kamenná na severu Evropy nejpozději v XX. věku před Kr.[15]

[14] Výslovně podotýkám, že tu mám na mysli ono veliké hnutí, kterým bylo rozvolnění svazku dokonáno. Tím nijak nevylučuji, že již před dobou mnohem vzdálenější mohly se části jednotlivé oddělovat, ale vlastní rozpadnutí ve velkém událo se asi v době právě určené.

[15] Hampel J. Ujabb tanulmányok a rézkorról (Budapest. Akad. Histor. odd. XVI. Sv. 6. 1895). Neuere Studien über die Kupferzeit. (Zeitschrift für Ethnol. 1896 p. 91.) Montelius O. v práci »Öfversigt öfver den nordiska forntidens perioder« (dle

Historicky dále zjištěno, že přechod Arijů do Pandžabu indického spadá v dobu obdobnou. Do Indie přišli dle nejpravděpodobnějších dat přibližně mezi ř. 2000 až 1800.[16]

Uvádím ještě, že z linguistů na př. Fr. Müller určil dobu od počátku dělení až po usazení Indů v Pandžabu na 1000 let (3000—2000 př. Kr.),[17] d'Arbois de Jubainville datum příchodu Arijů do Evropy k r. 2000[18] a Bradke osamostatnění Iránů a Indů na počátek II. tisíciletí nebo něco dříve.[19] I. Brugmann soudí, že na počátku druhého tisíciletí před Kr. rozrůznění árijštiny došlo tak daleko, že se utvořila již skupina řečí oddělených.[20]

Z toho všeho lze souditi, že rozpadnutí Arijů bylo z největší části provedeno asi v tuto dobu. Buď v intervallu užším, v době omezené se rozešli, nebo spíše pomalé, dlouhotrvající uvolňování původního svazku v této době bylo z hruba dokonáno.

K té době spadalo by i osamostatnění Baltoslovanů od ostatních Arijů.

Kdy se však Baltové oddělili od Slovanů, jak dlouho ještě žili oba tito národové jeden život společný, dnes přesně odhadnouti nelze. Scházejí k tomu

---

Archiv für Anthropologie XXI. p. 465.) a v práci »Findet man in Schweden Überreste von einem Kupferalter?« (Archiv f. Anthr. XXIII: (1895) p. 448).

[16] Brunnhofer H. Dr. Urgeschichte der Arier in Vorder- und Centralasien. III. Vom Aral bis zur Gangâ. (Leipzig 1893) p. X.

[17] Fr. Müller Allgemeine Ethnographie II. vyd. 1879 p. 88.

[18] D'Arbois de Jubainville H. Les premiers habitants de l'Europe II. éd. (Paris 1889) I. p. 220 nsl.

[19] P. von Bradke. Über Methode und Ergebnisse p. 212.

[20] K. Brugmann. Grundriss der vergleichenden Grammatik I p. 2.

data historická a archaeologická, jazyková pak dosud mají výsledky sporné.

Jedna věc by ovšem ukazovala k tomu, že se Slované brzy oddělili od Baltů. Z toho, že kmeny baltské a Slované nemají společného názvu pro měď, tedy pro kov, který při uvolňování árijské jednoty přicházel ve všeobecnou známost, zdálo by se na první pohled, že rozdělení i těchto dvou kmenů spadalo téměř v jedno s dobou definitivního rozchodu árijské jednoty vůbec. Proti stsl. mědь má litevština tvar văriaș, pruština vargien, lotyština varš.[21] Název pro měď byl zajisté na počátku doby bronzové běžný, a tu by se skutečně z různosti uvedených tvarů zdálo, že v době té Slované žili již odděleni od Baltů. Ale naproti tomu stojí jednak řada jazykových dat, zejména množství shod grammatikálných, jež svědčí pro delší spolužití,[22] jednak to, že je vůbec velmi nepravděpodobno, aby se k Slovanům nebyl dostal týž název pro nový kov, který přijali druzí Arijové.

Bylić Slované první na ráně při příchodu mědě a bronzu.

Není pochyby, že oba kovy dostaly se sem z jihu nebo od východu.[23] Název pro měď je základem stejný nejen u Arijů ale i u Ugrofinů,[24] kteří dle všeho žili již

---

[21] Krek. Einleitung p. 182.

[22] Srv. p. 31.

[23] O východisku mědě a bronzu srv. mé Lidstvo v době předhistorické, p. 250. Na Mesopotamii by zejména ukazovala shoda árijských názvů stsl. *ruda*, lit. *rudà*, lat. *raudus*, pak fin. *rauta*, karel. *rauda*, voťj. *rauta*, mordv. *rudas*, zyrj. *ruda*, lap. *ruövdde* atd. se sumírským *urudu*.

[24] Tak aspoň B. Munkácsi soudí z názvů ugrofinských na př. fin. *vaski*, lapon. *vešk*, *viešk*, est. *vašk*, liv. *vašk*, maď. *vas*, juraksamoj. *vese*, *jêse*, tavga-sam. *basa*, jenissej. sam. *bese*, kamassin. sam.

ve styku s východními Ariji, vedle nich. A tu by Slované při svém zeměpisném umístění vskutku činili nepochopitelnou výjimku.

Z těch důvodů tedy nemůžeme z různosti názvu pro měď v staroslovanštině a baltštině činiti závěr svrchu naznačený, a musíme za pravděpodobné přijati, že Slované název všeárijský sice poznali, ale brzy zapomenuli a nahradili jej názvem domácím »mědь«, původu podnes nejasného. Jen název ruda zůstal Slovanům zachován na paměť orientalního původu mědi.

Železo a jiné kovy dostaly se jednotlivým národům árijským, když již byli na jisto samostatní. Také Ugrofini byli již rozpoltěni, jak jsem byl právě pověděl.

Známost železa přišla do východní Evropy opět z jihu

---

baza — pak i ostj-vog. *vaχ* atd. (Praehistorisches in den magyar. Metallnamen. Ethnolog. Mittheilungen aus Ungarn IV. p. 45, 84.) I prof. J. Zubatý možnost tuto připustil. Sám nejsa filologem, do ocenění tvarů těchto vůči árijským *aes*, *aiz*, *ayas* atd. a baltským, nahoře uvedeným nemohu se pouštěti.

Ale je-li tomu tak, pak je zjevno, že árijští kmenové i nerozdělení Ugrofinové přejali název a známost mědě patrně z jednoho pramene (Mesopotamie? Íránu? Altaje?) současně, a že obě skupiny na konci doby jednoty árijské — jak ostatně ještě uvidíme — vedle sebe seděly. I Ugrofini rozpadli se potom brzy na dvě oddělené skupiny, a není nemožno, že hnutí, spojené s definitivním rozchodem Arijů, způsobilo právě toto rozštěpení Ugrofinů. Aspoň již názvy pro železo, zlato, stříbro atd. přejaty byly do ugrofinských řečí ze dvou stran: do západní části finsko-laponské od Germanů (srv. *rauta, routa* — železo; *kulta, kolle* — zlato; *silbba* — stříbro), — naproti tomu do východní části z Íránu (maď. *kard,* vog. osť. *kér, karta,* zyrj. votj. *kört, kort,* čer. *kürtńö* = železo; maď. *arany,* vog. osť. *sorńi, sarni, sorńa,* zyrj. voť. *zarni, zarńi,* čer. *šörtńä,* mord. *sirńä* = zlato; maď. *ezüst,* zyrj. voť *ezis, azveś* = stříbro resp. cín). Srv. B. Munkácsi, l. c. p. 47, 84, 86. Dle Smirnova byli íránští Massageti, dle Munkácsiho Osseti těmito prostředníky (l. c. p. 89). Zpráva Tacitova (Germania c. 46), dle níž Finové ještě za jeho doby neznali kovů, je absolutně nepřípustná.

od černého moře, a sice buď prostředkem řeckých kolonií nebo Skythů, kteří je snad přinesli již s sebou. V Řecku samém první vystoupení železa klásti můžeme již na konec II. tisíciletí př. Kr. (srv. na př. nálezy v skalních hrobech mykénských), v Egyptě a Mesopotamii známo bylo však ještě dříve.[25] Nechybíme asi mnoho, soudíme-li, že tedy kol počátku I. tisíciletí př. Kr. proniklo železo i dále do vnitra a na sever Evropy.

Zde našlo Arijce již rozdělené. To je fakt nesporný. Jest-li však i Baltové byli již v té době odděleni od Slovanů, opět nelze pověděti. Název železa je sice baltštině a slovanštině společný.[26] Ale při sousedění a úzkém styku, v němž trvali vždy oba kmenové, mohl býti velmi snadno název ten přejat z jedné řeči do druhé. Z jednoho podobného zjevu nelze vysuzovat ničeho. Teprve kdyby se jich více shodovalo v konklusi, mohli bychom o datu rozchodu Baltů a Slovanů určitěji hovořiti. Ale shod těch dosud nemáme. Znám ještě dva pokusy, ale výsledky jejich se rozcházejí. Jeden chtěl ukázati, že za doby Herodotovy, tedy v 5. st. př. Kr. slavobaltská jednota ještě trvala, druhý, že už jí nebylo.

Prvý pokus učinil Fierlinger,[27] druhý V. Hehn a Ř. Krek, kteří z rozšíření názvu pro kohouta u Slovanů a Baltů soudí, že za doby, kdy se Skythové stýkali se Slovany (kol 5. st. př. Kr.), nebylo více jednoty balto-

---

[25] Srv. Lidstvo v době předhistorické p. 397.

[26] Stsl. *želězo* — lit. *geležis*, *gelžis*, prus. *gelzo*, lot. *dzelzs*, *dzelzis*. (Miklosich. Etymol. Wörterbuch p. 408, Krek. Einleitung p. 181.)

[27] Julius von Fierlinger přišel na datum svrchu uvedené z tvaru Neuroi zachovaného u Herodota, soudě z toho, že patrně v té době árijské *eu (ev)* nepřešlo ještě v *ou (ov)*. Srov. článek Hanuszův »O dobie litevsko-słowiańskiej« v Rozpravách Wydziału filol. akad. Krakov. XI. p. 265.

slovanské.[28] Nechci se pouštěti kriticky na pole mi nevalně známé. Podotýkám jen, že pokus Fierlingerův doznal od J. Hanusze odmítnutí.

Tak dnes, tuším, něco určitějšího o době oddělení se Slovanů od Baltů říci nelze, tím méně, že všechna podobná určování valně trpí předem nevyjasněným pojmem osamostatnění národa. Kdy, v kterém momentu lze vlastně hovořit o tom, že Balti a Slované stali se již dvěma samostatnými od sebe rozdílnými národy, a kdy jimi ještě nebyli? Je Fierlingerovo stanovisko již předem správné, — stačil by linguistický moment, o nějž se opřel, vskutku k rozhodnutí o tom, zda oba národové byli již samostatni?

I dnes leckdy nevíme, máme-li lokálně vyvinutý útvar jazykový míti za dialekt jisté řeči nebo za řeč zvláštní, — tím méně nám mohou býti jasny tyto doby minulé.

Je proto zřejmo, že zde o určení blíže vymezeného data oddělení Slovanů od Baltů vůbec nemůže býti řeči. Ne přímé určení, kdy se rozdělení stalo, ale jen dobu, kdy už byli na jisto rozděleni a dobu, kdy ještě nebyli, — můžeme nanejvýše hledati. To platí zde, právě jako pro svrchu uvedené datování rozchodu jednoty árijské. A skepse i při tom musí zůstati veliká.

Ze všeho toho, co jsem pověděl, čeho jsem se dočetl a domyslil — nemohu proto přijati než tolik: že počátkem

[28] V. Hehn. Kulturpflanzen und Hausthiere[6] p. 324, a Ř. Krek. Einleitung p. 216. — Kohout přišel do Eropy z Persie (Hehn l. c. 314 nsl.), jak svědčí též jeho společný název slovanský kurъ a írán. churu, churúh, churús. Z toho soudí Hehn a Krek, že jej Slované přijali od kmene íránského, s nímž se během I. tisíciletí př. Kr. stýkali, a to mohli býti nejspíše (?) íránští Skythové nebo Sarmaté. Skythové dle nejzaručenějších zpráv usadili se v jižní Rusi v 8—7 století př. Kr. (Müllenhoff. Deutsche Alterthumskunde III. p. 21.) Jelikož však kmenové baltští mají pro kohouta název jiný, vysuzují oba jmenovaní badatelé, že v době těchto styků slavoskythských byli Baltové již od Slovanů odděleni.

II. tisíciletí př. Kr. bývalá jednota árijská byla již z největší části rozrušena.

Jestli se však úplně rozpadla do posledních větví, nevíme, specialně pak nevíme, kdy dostoupilo rozrůznění Slovanů a Baltů té míry, aby se mohlo mluviti o povstání dvou samostatných národů. Jen tolik se zdá pravděpodobno, hlavně na základě velké podobnosti grammatikalné, že žili ještě delší dobu pospolu; ale několik století př. Kr. byli již od sebe odděleni.

To by bylo vše, co bychom s jistou dávkou pravděpodobnosti mohli říci o době, v níž povstali Slované.

ZÁVĚR.

Položili jsme si napřed otázku: Co dle nynějších našich vědomostí možno pověděti o původu Slovanů? Odpovědi, jež nám průběhem naší studie podaly různé nauky, shrneme si zde v jedinou.

Slované povstali patrně odloučením z celku, k němuž náleželi i jiní kmenové evropští. Nelze připustiti, že by měli od počátků lidstva vývoj samostatný, svoje vlastní centrum stvoření i vlastní vývoj. Povstali tedy vyloučením z celku většího, odrůznili se od něho, — ale jak? Pouhým jazykem, či tělesně, či kulturně nebo více směry najednou?

Nemůže býti sporu o to, že při historickém vývoji národní individuality Slovanů byly všichni tito činitelé účastni, odlišení tělesné, kulturní i jazykové. Ale vznik nového národa nebyl všemi přiveden. Jak jsme viděli, neposkytuje nám ani anthropologie dat, která by přesvědčivě svědčila, že povstání Slovanů způsobeno bylo na př. árisováním plemene tělesně cizího, neposkytuje nám ani archaeologie známky, že by odlišení Slovanů z původního rodného celku založeno bylo na nějaké pronikavé změně kulturní. Dle všeho se znaky, které dnes vyznačují národnost slovanskou z těchto dvou hledisk, vyvinuly teprve,

když již Slované jako zvláštní jazykově a místně oddělená skupina existovali.

Jest ovšem možno, ba pravděpodobno, že místní oddělení Slovanů od rodného celku nebo isolování v něm mělo samo sebou za následek i jisté změny v jejich tělesném a kulturním vývoji, a že tedy velmi brzy, ne-li současně, počalo se odlišování obojím tímto směrem. Tak nové prostředí, nová půda a s ní spojená assimilace jinorodých živlů měly jistě ihned na tělesný ráz Slovanů vliv pozměňující. Ale my teprve na počátku doby historické jsme s to konstatovati značnější změny prvotního typu aspoň na základě materialu, který se nám dnes poskytuje, a nemůžeme proto o dokladech nějakého prvotního rozrůznění tělesného nic pověděti. Tělesný typ slovanský dlouho se nám shoduje s typy skupin, od kterých se oddělil, — ovšem dle theorie svrchu hájené a ne dle jiných, starších.

Stejně se to má s odlišením kulturním. Slované se teprve později, po dokonaném místním a jazykovém oddělení, rozlišili i kulturou svojí od árijské skupiny, z níž povstali. Samostatná kultura slovanská je produkt pozdější, pokud znaky její můžeme postřehnouti. Počátky její sahají ovšem již do doby předhistorické, a je možno, ba pravděpodobno, že současně s isolováním a tvořením nové řeči povstávaly v novém ovzduší nové způsoby života, nové poznatky kulturní právě tak, jako pomalé změny tělesné. Ale jako tyto dlouho nemůžeme postřehnouti a typ slovanský jeví se nám dlouho ještě týž jako u ostatních, tak i na těch málo viditelných stopách kultury praslovanské nevidíme ještě delší dobu znaků, jež by ji od sousedních specificky rozrůzňovaly.

Archaeologie neukázala nám tedy dokladu proto, že by národ slovanský byl počal osamostatněním kulturním, anthropologie sdělila nám jen tolik positivního, že národ

slovanský dle vší pravděpodobnosti nepovstal árisováním plemene jiného, tělesně různého.

Tak dle všeho původ, nebo lépe řečeno počátek národnosti slovanské, měl základ pouze jazykový. Oddělení Slovanů od prasvazku árijského projevilo se nejdříve differenciací jazyka, tělesné i kulturní odchylky, s kterými se dnes zde setkáváme, jsou produktem pozdějším, z největší části teprve produktem doby historické.

V celkovém rámci vývoje evropských plemen a národů představuji si na základě toho, co dnes vím, původ a vývoj národa slovanského asi následovně:

Pro dobu diluvialní zjištěno jest v jižní, střední a východní Evropě několik plemen nebo snad lépe několik typů jednoho plemene lidského, jehož původ zahalen je v plnou temnotu. Vyrostlo-li z půdy evropské, či přišlo-li z Asie nebo z Afriky, nevíme. Řadu tisíců let žily zde prvotní rodiny, živíce se lovem a kočujíce z místa na místo; pomalu se však rozmnožovaly v kmeny, jednotlivé, místní a rodinné odchylky typu utvrzovaly se v plemena, a při tom přirozeně i kultura z prvotného nejnižšího stupně pomalu se vyvíjela, zdokonalovala, až toto, během doby rozmnožené obyvatelstvo Evropy přešlo, archaeologicky řečeno, v periodu novou t. zv. mladší dobu kamennou (neolithickou).

Je pravděpodobno, že již během doby diluvialní nezůstalo prvotní toto obyvatelstvo ušetřeno od anthropologických i kulturních vlivů jiných středisk vývoje lidstva na př. centra afrického nebo asijského (záhadnou pevninu Atlantidy necháváme zcela stranou), ale teprve pro dobu následující máme toho určitější doklady. V době té objevuje se pojednou ve valné části střední Evropy, od čáry, spojující ve Francii poloostrov bretagnský s Alpami přímořskými až k moři černému širokým pruhem roz-

sazený lid rázu jiného, vyznačeného především poměrnou krátkolebostí, lid, jehož původ nám je opět neznámý. Mnozí jej geneticky spojují s asijským centrem brachycefalů. Bylo by to první větší stěhování národů od východu na západ, na něž bychom mohli souditi. Ba mnozí neváhají s tímto přistěhováním nového lidu spojovat i onen silný pokrok kulturní, jímž se doba neolithická vyznamenává před starší diluvialní (palaeolithickou).

V době neolithické máme tedy před sebou v Evropě nejméně dvě různá plemena:[1] 1. potomky starých obyvatelů s lebkou poměrně dlouhou, a 2. nové plémě brachycefalní, jemuž zatím lépe nedávati jména.[2]

---

[1] Staré plémě trpasličí, které zde poslední dobu Kollmann a Sergi stanovili na základě ojedinělých nálezů, jest dosud příliš záhadné a existence jeho neprokázaná. Tito pygmei konstatováni dosud jen Kollmannem v neolithickém nalezišti u Schaaffhausenu, Bannwarthem a Studerem v Chevroux z téže doby. (J. Kollmann. Pygmäen in Europa. Jena 1894. Das Schweizerbild bei Schaaffhausen und Pygmäen in Europa. Zeitschrift für Ethnologie 1894 p. 189. Prof. Studer und Bannwarth. Crania Helvetica. Leipzig 1894 p. 20.) G. Sergi domnívá se i v lidech malé hlavy a nízké postavy, kteří se ojediněle stále v Evropě vyskytují, viděti sledy tohoto prvotního obyvatelstva, které dle jeho další hypothesy přistěhovalo se sem z Afriky. Virchow a Schmidt mají je však jen za variace normalního typu. (G. Sergi. »Varietà umane microcefaliche e Pigmei di Europa« v Bollet. della acad. med. di Roma 1893; »Über die europ. Pygmäen« v Correspondenzblattu 1894 č. 10; »Intorno ai Pigmei d'Europa«. Atti della soc rom. di antrop. 1895 fasc. 2). Se Sergim i Kollmann souhlasí.

[2] Nelze však zhola jen zamítnouti mínění, dle něhož se i tento typ v Evropě mohl vyvinouti právě tak, jako se zde vyvinula neolithická kultura. Známe ještě příliš málo zákony, jimiž se řídí vzrůst tvaru lebky lidské, abychom mohli prostě přes ně přejíti. Upozorňuji, že na př. křivka indexů 688 neolithických lebek francouzských, sebraných Filipem Salmonem nejeví dva vrcholy v dolichocefalii a brachycefalii, ale jediný na 73, a že mesocefali tvoří povlovný přechod k 21% krátkých. Při srážce dvou různých živlů, z nichž by se jeden přistěhoval, čekali bychom spíše jiný obraz. Za to však

Dle všeho i v ony dvě velké skupiny dlouholebců, které se vyvinuly po obou stranách pásma krátkolebého na severu (Praárijové) a na jihu (Iberové, Liguři, Libyové, Pelasgové atd., shrnutí Sergim a Hommelem v jedno veliké plémě a jeden národ), přišli během neolithu nové živly cizí. Tak na př. v severní, — je-li správna theorie o asijské kolébce Arijů.

Jeť dnes ještě nerozhodnuta otázka, odkud vyšli Arijové, kde byla původní kolébka jejich, zda po starším soudu kdesi v Asii či po novějších náhledech v končinách evropských.

Ale ať byla v Asii nebo v Evropě, ať byli u nás domorodí či z Asie sem vštěpeni, soudím, že již za doby neolithické předkové nynějších národů árijských žili nejspíše v končině široce rozložené mezi mořem baltickým a bývalým mořem aralokaspijským na severovýchod od centrálního pásma brachycefalů. Zde po jisté době rozvoje povstal onen útvar, který věda nazvala pranárodem árijským.

Útvar ten hovořil řečí jedinou, a ať již povstal z jednoho nezkaleného pramene nebo se složil z více různých základních elementů — vyrovnal se během doby aspoň v jádru svém v celek i anthropologicky jednostejný. Neboť žije-li skupina rodů na určitém místě po tisíciletí, neustále se vzájemně mísíc a podléhajíc stejným vlivům vnějším, — tu musíme uznat, že se i tělesný typ do jisté míry vyrovná a ustálí. Na Kollmannovu nezměnitelnost typů nevěřím.

---

zeměpisné rozšíření neolithických krátkolebců a jiné důvody svědčí dnes rozhodně na pravděpodobnou invasi jich od východu středem Evropy do západní Francie k Seině a Rhonu. Kloním se proto pro přistěhování. (Srv. o tom hlavně články G. Hervéa v Revue mensuelle 1892 p. 80; 1894 p. 393; 1895 p. 18 a Ph. Salmona. Dénombrement et types des crânes néolithiques de la Gaule. Paris. 1896 p. 4, 9.)

Tak se během dosti dlouho trvající doby neolithické vedle centrální rasy krátkolebé vyvinul na severu a východě Evropy kmen v jádru dlouholebý, zatím co ostatní části starého obyvatelstva na západě a hlavně jihu Evropy nastupovaly zcela jiné cesty vývoje. Mezi oběma polovinami, oddělenými pásem krátkolebých, polovinou severovýchodní a polovinou jižní a západní, nastalo tím značnější rozrůznění jazykové, kulturní i tělesné.

Poukazuji aspoň na různý vývoj prvotní komplexe na jihu v ráz silně tmavý, na severu v ráz stále více a více depigmentovaný.

Ale brzy v klidný vývoj obou těchto plemen zasahovati počaly vlivy najisto cizí. Na jihu vidíme, jak v staré neárijské obyvatelstvo, o němž se nám pod jménem Iberů, Sikanů, Sardů, Pelasgů atd. zachovalo několik matných historických zpráv, přicházely stále vlivy asijské, od záhadných tažení maloasijských domorodců až po kolonie foenické a punské. Také styk centralních brachycefalů nezůstal naň bez vlivu.

Na severní národ praárijský vedle týchž od jihu směřujících vlivů rasy krátkolebé velmi časně začala působiti střední a severní Asie, posouvajíc sem neustále kmen za kmenem ze své dílny národů. Největší vliv mělo posunutí massy ugrofinského národa do Evropy, jenž se rozprostřel od moře kaspického po severní a po části střední Rusi a dostal se tak do úzkého a časného styku s východní větví vyvinujících se Arijů. Byla to zejména část potomních Balto-Slovanů a Iránců, která tomuto styku nejvíce byla vysazena (část Arijů byla vůbec pofinštěna), zatím však co vlastní jádro Arijů méně rušeno těmito sousedními vlivy, vyvíjelo se svým nastoupeným směrem dále.

Pokrokem rozvoje árijského celku počala se i řeč jeho původně jednotná na různých místech dialekticky rozčleňovat. Rozmnožení a místní šíření, jež nastalo během

neolithu, úsilovně podporovalo tuto differenciaci jazykovou. Konečně to došlo tak daleko, že se na konci doby neolithické svazek árijský, původně jednotný počal rozpadávat. Západní část rozšířila se až do Francie a Hispanie, ze střední oddělovaly se části, které se šířily a odcházely do Italie, na Balkán do Malé Asie, a je-li, jak myslím, hypothesa evropského původu Arijů správna, — oddělila se východní část jich do Asie, a táhnouc kolem břehů moře kaspického osadila Irán a zašla na konec až do indického Pandžabu.

Jestli všichni tito Arijové byli i tělesně stejní, nevím, ale pochybuji.

Uvolnění neudálo se najednou ale postupně; byly části, jež se oddělily mnohem dříve nežli jiné, a byly části, které v již původním svazku nebyly účastny jednotného, tělesného vývoje, hlavně onoho centra dolichocefalie a depigmentace, jež se vyvinulo kdesi v úvodí moře baltického. Ba mohly již v původním svazku jednoty árijské býti okrsky cizorodých živlů dávno árisovaných, lišící se rázem svým od onoho jádra, které se vyvinulo v centru severním. Slovem, nepředstavuji si pod prasvazkem árijským něco tělesně naprosto jednotného, ale zase uznávám, že se v severních končinách kdesi v Pobaltí odedávna vyvíjelo centrum typické, utvrzujíc si jednak dědičností starou prvotní dlouholebost, jednak se stále depigmentujíc, a že na vývoji tohoto jádra participovala při nejmenším ona velká část Arijů, která se nám později objevuje pod jménem Gallů, Germanů a Baltoslovanů.

Poslední dva národové, zdá se mi, že vůbec také nejdéle se drželi pohromadě, vedle sebe na starém místě svojí kolébky. Ale i zde nastalo konečně jazykové rozlišení. Na konci I. tisíciletí před Kr. Germané počali

se rojiti ze své původní vlasti polabské do celé Evropy, a na konec i Baltoslované ze své kolébky mezi Karpaty a horním Donem více méně hlučně počli vystupovat a šířiti se na západ, na jih i na východ.

Velikým tímto hnutím Arijů, jemuž se dostalo dalšího popudu nátlakem, který současně začal vycházeti z Asie a rozdírati východní jich pásmo (srv. jen příchod Skythů, Sarmatů, uralských Bulharů, Avarů, Hunnů atd.), skončily velké pohyby árijského obyvatelstva Evropy. Po té době Slované, dříve jazykově samostatní ale jednotní, — rozdělili se opět na řadu kmenů, žijících v různém prostředí, přijímajících různé vlivy kulturní i tělesné, a tím se stalo, že dnes po 1000 letech po původní jednotě slovanské kulturní, jazykové i tělesné je naprosto již veta.

PŘÍDAVEK I.

Přehled literatury.

Uvádím zde souborně hlavní spisy, jednající o anthropologii Slovanů, jichž jsem užil pro svou práci.[1])

Dm. Anučin. Quelques données pour la craniologie de la population actuelle du gouvernement de Moscou. (Congrès international d'archéologie et d'antropologie préhistoriques. Moscou 1893. Tome II. p. 279.)

---

[1] Pro některé časopisy užil jsem v textu následujících zkratek:

Mittheilungen der wiener anthrop. Gesellschaft	Wiener Mitth.
Verhandlungen der berliner anthrop. Gesellschaft	Berl. Verhandl.
Zeitschrift für Ethnologie (Berlin) . . .	Zeit. f. Ethn.
Archiv für Anthropologie (Brunšvík) . .	Anthr. Archiv
Zbiór wiadomości do antropologii krajowéj.	Zbiór
Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthrop., Ethnologie und Urgeschichte	Correspondenzblatt
Извѣстія импер. общества любителей естествознанія, антроп. и этнографій въ Москвѣ . . .	Моск. Извѣстія
Дневникъ антроп. отдѣла téže společnosti .	Дневникъ
Archiv für slav. Philologie	Slav. Archiv.
Revue mensuelle de l'école d'anthr. de Paris .	Revue mens.

Baer C. E. von. Nachrichten über die ethn. craniol. Sammlung der k. Akademie zu St. Petersburg. Bulletin II. Cl. T. XVII. (1859).

Crania selecta ex thesauris anthropologicis Academiae imperialis Petropolitanae. Cum tab. XV. Petropoli 1859. (Mémoires de l'Académie Imp. des sciences. VI. Série. T. VIII.)

А. П. Богдановъ. Курганное племя Московской губерній. (Москва 1865).

Матеріалы для антропологій курганнаго періода московской губ. (Москва 1867.)

Описаніе курганныхъ череповъ Смолен. губ. (Антропол. Выставка II. p. 38.) Moskva 1878.

Курганные черепа области древнихъ Сѣверянъ (tamže II. p. 180).

Черепа изъ старихъ Московскихъ кладбищъ. (tamže II. p. 330.)

О могилахъ скифо-сарматской эпохи въ Полтавской губерніи и о краніологій Скифовъ (tamže 1879. III. 1. p. 263).

Древніе Кіевляне ро ихъ черепамъ и могиламъ (tamže 1879. III. 1. p. 305).

Курганные жители Сѣверянской земли по раскопкамъ въ Черниговской губ. (tamže 1879. III. 1. p. 350).

Жители древнихъ Болгаръ по краніологическимъ признакамъ (tamže 1879. III. 1. p. 363).

Доисторическіе Тверитяне по раскопкамъ кургановъ (tamže III. 1. p. 382).

Меряане въ антропологическомъ отношеніи (tamže III. 1. p. 404).

О черепахъ древнихъ Новгородцевъ (tamže III. 1. p. 462).

О курганныхъ обитателяхъ Мордовской земли и Касимова (tamže III. 1. p. 482).

Quelle est la race la plus ancienne de la Russie centrale? Comptes rendu du Congrès international. T. I. Moscou 1893.

Bassanovič I. Dr. Материяли за санитарната етнография на България. I. (Сборникъ за народни умотворения наука и книжнина. V. София 1891. p. 1.)

П. Чубинскій. Малоруссы югозападнаго края. (Труды этнограф. стат. экспедиццій T. VII. 2. Petrohrad 1877.)

Wlad. Diebold. Ein Beitrag zur Anthropologie der Kleinrussen. Inaug. Diss. Dorpat. 1886.

Dr. Leon Dudrewicz. Pomiary antropologiczne dzieci warszawskich. (Zbiór wiadomości VI. p. [3].)

Emme V. E. Соотношеніе между цвѣтностію и формою черепа. (Моск. Ізвѣстія. T. XLIX. 3. p. 62.)

De la pluralité des types dans la Grande et la Petite Russie. (Revue d'anthropologie, Paris 1889. p. 99.)

Glück Dr E. Rezultati tjelesnog mjerenja 140 bosanskohercegovačkih vojnika. (Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1891 p. 263.)

Himmel major. Rekrutenmaterial aus Herzegowina. (Wien. Mitth. XVI. Sitzungsber. p. 67.)

Soldatenmateriale der Herzegowina in anthropol. Beziehung. (Wien. Mitth. XVII. Sitzungsber. p. 84.)

Hoeven van der. Über die Schädel slavonischer Völker. (Müller's Archiv f. Anatomie 1844. p. 433.)

К. Иковъ. Замѣтки по кефалометріи Бѣлоруссовъ сравнительно съ Велико- и Малоруссами. (Дневникъ 1890. p. 99.)

Н. А. Янчукъ. Нѣкоторыя данныя къ вопросу объ антропол. типѣ Бѣлоруссовъ. (Дневникъ 1890. p. 65.)

Dr. Isidor Kopernicki. Предварительныя свѣдѣнія о краніологическихъ изслѣдованіяхъ надъ строеніемъ славянскихъ череповъ. Извѣстія Кіевскаго Университета. 1861. p. 84.

Czaszki z kurhanów pokuckich. (Pamiętnik Akad. Kraków. 1875.)

Nowy przyczynek do antropologii przedhistor. ziem polskich. (Zbiór Akad. Kraków. 1877.)

Dalszy przyczynek do antropologii przedhistor. ziem polskich (tamže 1879).

Czaszki i kości z trzech starożytnych cmentarzysk zdobione kółkami kabłączkowemi. (Zbiór wiadomości VII. p. [3]) Kraków 1883.

Czaszki przedmiesczan krakowskich v XVII i XVIII. st. Kraków 1887. (Zbiór wiadomości XI. p. [1].)

Charakterystyka fizyczna Górali ruskich na podstawie własnych spostrzeżeń na osobach żywych. (Zbiór wiadomości XIII. 1889 p. [1].)

Красновъ А. Н. Объ антропологическихъ типахъ Харьковскаго уѣзда. Географ. Сборникъ. 1891. (Charkov.)

Landzert Th. Beiträge zur Kenntniss des Grossrussenschädels. (Abhandl. der Senckenbergischen Gesell. VI. 1867.) Frankfurt.

Beitrag zur Kraniologie der Grossrussen. (Srv. ref. v Anthr. Archivu II. p. 120.)

П. Лесгафтъ. Задача антропологіи и методъ ее изученія (Сборникъ сочиненій по судебной медицинѣ. I. p. 312.) (Přehled toho, co před tím bylo napsáno o ruských a slovanských lebkách.)

Dr. A. Lissauer. Altpommerellische Schädel. Danzig 1872. (Verh. Berl. 1872. p. 123.)

Crania Prussica. (Zeit. f. Ethnologie 1874. p. 188., 1878 p. 1, 81.)

Dr. J. Majer & Dr. Isidor Kopernicki. Charakterystyka fizyczna ludności galicyjskiej. (Zbiór wiadomości I. 1877. IX. 1885.)

Majer J. Charakterystyka fizyczna Rusinów Naddnieprzańskich podana przez p. Czubińskiego. Zbiór wiadomości VII. p. [28].

Малиевъ Н. М. Къ ученію о строеніи черепа и къ сравнительной анатоміи расъ. (Труды Общества Естествоиспыт. при Казан. Университетѣ. T. IV. N. 2.

О строеній русскаго черепа. Врачъ 1882 č. 49.

Dr. J. Matiegka Crania bohemica. I. Böhmens Schädel aus dem VI—XII. Jahrhundert. Prag. 1891.

Lebky české z XVI. století. Rozpravy české akademie. Tř. II. č. 22. (Praha 1893.)

Sbírka materialu k předhist. anthropologii zemí českých. (Český Lid. III. p. 65.)

Zkoumání lebek a kostí z českých kostnic venkovských. Rozpravy české akademie II. Tř. č. 42. (Praha 1896).

J. A. Müller. Статистико-антропологическое изслѣдованіе объ ученникахъ крестецкаго уѣзда. (Моск. Извѣстія. Т. 49. вып. 3. p. 126.)

Dr. L. Niederle. Žamberské lebky. Příspěvek k anthropologii země české. (Rozpravy české akademie. Třída II. č. 31.) Praha 1892.

Sbírka materialů k předhistorické anthropologii zemí českých. I. (Český Lid. III. p. 129.)

Příspěvky k moravské kraniologii. (Český Lid. IV. p. 353.)

Obédénare. Les Celtes de l'Europe orientale. (Revue d'anthropologie 1877 p. 253.)

Dr. W. Olechnowicz. Charakterystyka antropologiczna ludności gub. lubelskiej. (Zbiór wiadomości 1893. T. XVII. p. [1].)

Popov M. A. napsal studii o 200 ruských lebkách z Charkova, kterou znám jen z referátu Stiedova v Anthr. Archivu XX. p. 366.

Проценко. Антропологическіе этюди. Записки общ. естествознанія. Кіевъ 1872. Т. II.

Dr. Julijan Talko-Hryncewicz. Charakterystyka fizyczna ludu ukraińskiego. (Zbiór wiadomości 1890. XIV. p. [1].)

Charakteristika fizyczna ludów Litwy a Rusi. Zbiór wiadomości XVII. 1893 p. (51—172).

Charakterystyka fizyczna ludności Podola na podstawie własnych spostrzeżeń. (Materyaly antropologiczne T. I. Kraków 1896. p. [39].)

A. Tarenetzky. Beiträge zur Craniologie der grossrussischen Bevölkerung der nördl. und mittler. Gouvernements des europ. Russlands. 1884. 4⁰. (Mémoires de l'académie impériale des sciences de St. Pétersbourg. VII. série. T. XXXII. Nro. 13.)

Dr. A. Weissbach. Beiträge zur Kenntniss der Schädelform österreich. Völker. Wien 1864. 1867.

Bemerkungen über Slavenschädel. (Zeitschrift für Ethnologie 1874. p. 306.)

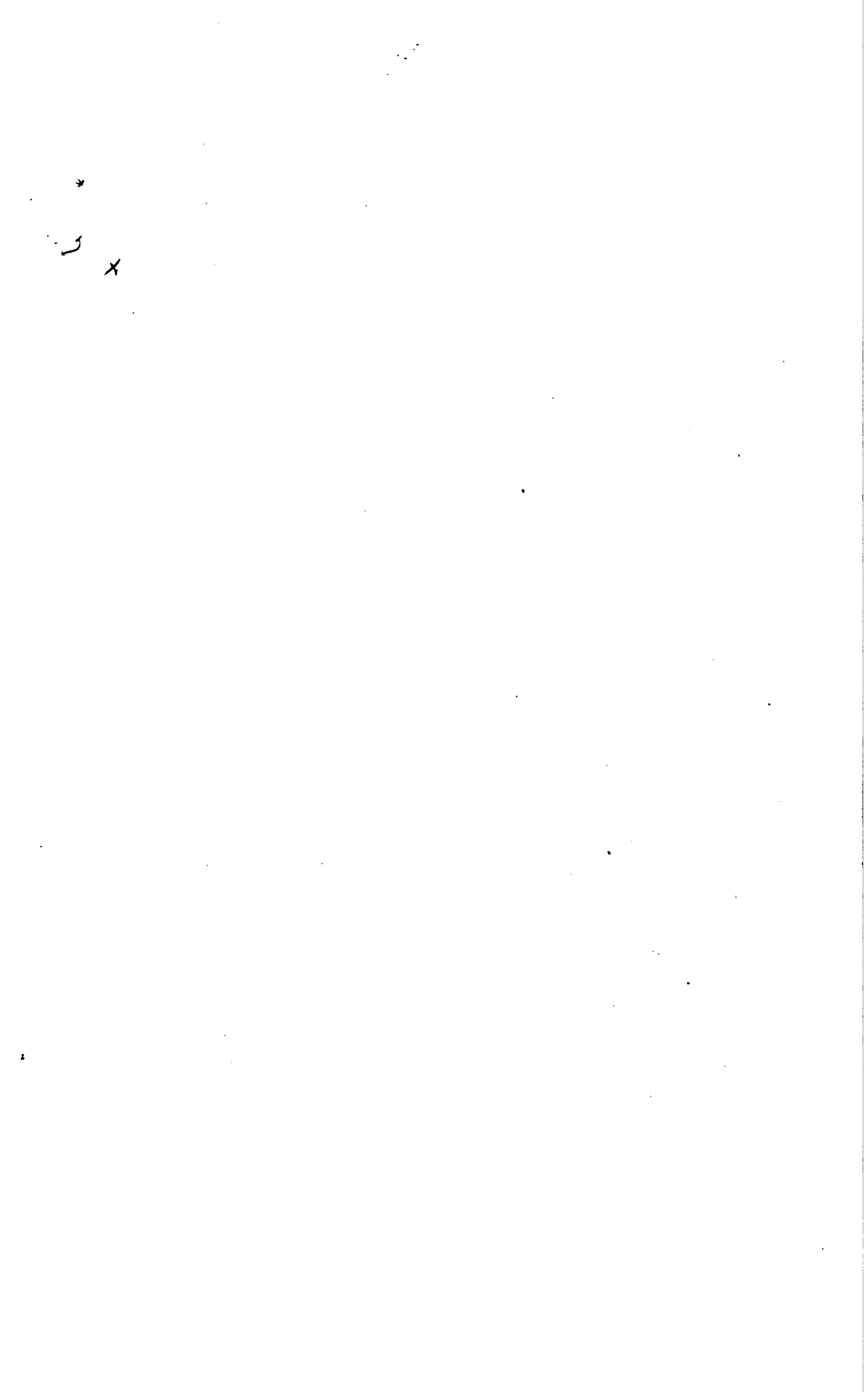
Die Serbokroaten der adriatischen Küstenländer. Anthropologische Studie. Berlin 1884.

Die Herzegowiner verglichen mit Čechen und Deutschen aus Mähren nach Major Himmel's Messungen. (Wien 1889.) Wiener Mittheil. Supplement II.

Die Bosnier. (Wiener Mittheil. 1895. XXV. p. 206.)

Zakrszewski A. Ludność miasta Warszawy. Przyczynek do charakterystyky fizycznej. (Materyały antropologiczne. Kraków 1896. I. p. [1].)

Н. Зографъ. Антропометрическія изслѣдованія мужскаго великорусскаго населенія Владимирской, Ярославской и Костромской губ. (Москва 1892.) Srv. referat v Českém Lidu III. p. 87. a obšírný výtah v Globu 1892. Díl LXII. č. 22 pod titulem »Rassenmerkmale der Grossrussen aus dem Inneren Russlands«. Srv. k tomu kritiku vydanou Ivanovským a Roždestvenským pod titulem »Jusqu' à quel degré sont justes les conclusions de M. le prof. Zograf dans ses recherches anthropométriques sur la population masculine de la Grande Russie et ont elles une valeur scientifique? (Moscou 1894.)

PŘÍDAVEK II.

O poměru Ugrofinů k Slovanům.

Odvolávaje se na styk s Ugrofiny, nemohu se vyhnouti tomu, abych šířeji neoznačil stanovisko své k námitkám, které by zde mohly vzniknouti. Známoť, že existují kmenové finští s poměrně delší hlavou, s vlasy i očima světlýma a také jsem již nahoře uvedl theorie, které zajisté ne beze všeho základu v dlouholebcích kurhanů ruských vesměs viděly obyvatelstvo finské.

Skutečně je v poměru Finů k Arijům, jak jazykovém tak i anthropologickém dosud mnoho nejasného. U části kmenů finských vidíme bez odporu rysy Arijům velmi blízké, u jiných — ač hovoří týmž jazykem, opět hluboce rozdílný ráz. Tyto různosti byly však dle mého soudu vyvinuty již před 1000 lety a představuji si vůbec vývoj a styk Finů s Ariji asi následovně.

Ugrofinové tvoří větev altajské rodiny a skládají se z řady kmenů, které z jazykového hlediska A. Castrén dělil na čtyři skupiny (tak i Max Müller, Fr. Müller, Peschel, Donner), P. Hunfalvy na dvě, J. Budenz na sedm skupin a to následujících: [1]

[1] J. Budenz. Über die Verzweigung der ugrischen Sprachen. (Bezzenberger's Beiträge IV. p. 192)

1. finskou vlastní (Suomi), k níž náležejí Esti, Livonci, Karelci, Tavasti atd.
2. laponskou,
3. mordvinskou (M.-Ezrà a M.-Mokša),
4. čeremisskou,
5. zyrjansko-voťjackou (k Zyrjanům druží se i Permjaci),
6. vogulsko-osťjackou,
7. maďarskou.

Skupiny ty povstaly differenciací z jedné řeči ugerské, jež se opět rozlišila z prařeči altajské. Tak se obyčejně soudí.

Vlast Ugrofinů dosud zjištěna není. A. Castrén kladl ji hlavně na základě příbuznosti Finů se Samojedy a Tatary k Altaji a pohoří sajanskému v střední Asii,[2] a po něm větší část finologů. Proti tomu nověji se ozval F. Th. Köppen a hledá kolébku Ugrofinů ve východní Evropě, kde spolu s Ariji vyvinuli se kdesi na středním toku Volhy.[3] Dr. B. Munkácsi vyvádí je z nížiny aralo-kaspijské.[4]

Ať byla však kolébka tato kdekoliv, soudím, že Finové rozšířili se od východu do Evropy východní a severní až k Baltu, a že se při tom již velmi časně do-

[2] A. Castrén. Kleinere Schriften, herausgeg. von A. Schiefner. (Petrohrad 1862). Bd. V. p. 107. Über die Ursitze des finn. Volkes.

[3] Ѳ. Кеппенъ. Матеріалы къ вопросу о первоначальной родинѣ и первобытномъ родствѣ индоевроп. и финноугорскаго племени (ЖК. М. Н. П. 1886. Şrpen – Prosinec). Srv. dále článek »Ein neuer tiergeographischer Beitrag zur Frage über die Urheimat der Indoeuropäer und Ugrofinnen« (Ausland 1890. p. 1001) a doplněk k němu (Ausland 1891 p. 439).

[4] Ethnolog. Mittheil. aus Ungarn IV. p. 187.

stali do úzkého styku s tou částí Arijů, která byla rozložena od břehů baltických k moři černému a kaspickému. Byla to tedy východní část svazku árijského, ještě asi nerozděleného, z níž vyšli potomní Germané, Baltoslované a snad i asijští Iránci a Indové.[5] Tedy v nynějším Rusku již ode dávna existoval úzký styk obou národů na široké čáře, běžící obloukem od břehů baltských k moři kaspickému.

Styk tento dlouho trval a byl tak intensivní, že se jím část celku árijského na východě dle všeho pofinštila jazykově i kulturně, zatím co tělesně zůstala stejnorodou částí árijského celku. Je to ovšem hypothesa, ale ne bezdůvodná. Tak aspoň nejlépe lze dle mého mínění vysvětliti různá ona sporná data, která o západní oblasti Ugrofinů snesla do dnes linguistika, anthropologie a archaeologie s historií.

To je po mém soudu také základ toho, proč povstaly theorie o společném původu Arijů s Finy, jak je na př. hlásal Europaeus, N. Anderson, F. Köppen, Is. Taylor a vlastně i P. Bogdanov.[6]

Z hlediska linguistického lze, tušim, sotva vysouditi více než na dlouhý a prastarý styk obou národů.[7] Schroeder

[5] Dle Donnera, Smirnova, Thomsena atd. dostali se Finové do styku s Germany teprve v prvních stoletích po Kr. Všechny ugrofinské řeči (i laponština) tvořily ještě tehdáž jednotu, neboť přejaté tvary jsou všude stejné.

[6] D. Europaeus Schliessliche Bestimmung etc. (Zeitschr. für Ethnol. VIII p. 82 nsl.). N. Anderson. Studien zur Vergleichung der indogerm. und finnisch-ugrischen Sprachen (Dorpat 1879) p. 61, F. Köppen l. c., I. Taylor L'origine des Aryens p. 282 nsl., hlavně p 295). P. Bogdanov. Quelle est la race . . . Na konci.

[7] Srv. tu hlavně práce: A. Ahlquist. Kulturwörter der westfinnischen Sprachen (1875 Helsingfors něm. překlad; z toho sestavil L. Majkov. články »О древней културѣ зап. Финновъ по дан-

neváhal na základě studia zvyků svatebních vysloviti podobný soud.[8] O archaeologických dokladech jsme již jinde mluvili.

Anthropologie za dnešního stavu nemůže prohlásiti nic jiného, než že jsou Ugrofinové národ silně pomíšený. Přijímám tu nejen výrok výborného znalce asijských poměrů Ujfalvyho: »pour nous les Finnois sont loin d' être une race pure, ils nous paraissent le produit d' un mélange de Mongols avec la race blanche du type blond«[9] ale soudím, že musíme již pro dobu před 1000 a více lety stav tento jako hotový přijati. Již tehdáž

нымъ языка« v ЖМНП. 1877. Červen, červenec, prosinec) s přídavky.

V. Thomsen. Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske (Kodaň 1869). Německy v překladu E. Sieversa »Über den Einfluss der germ. Sprachen auf die finnisch-lappische« (Halle 1870).

Anderson N. Studien zur Vergleichung der indogerm. und finnisch-ugrischen Sprachen (Dorpat 1879).

Штакельбергъ Р. Р. Иранофинскія лексикал. отношенія Восточ. Древности I. 3 p 283).

O. Donner. Über den Einfluss der litauischen auf die finnischen Sprachen. (Techmer's internat. Zeitschrift I. p. 257.)

Веске М. П. Славяно-финскія культурныя отношенія по даннымъ языка. (Kazaň 1890.) Mikkola J Berührungen zwischen den west finnischen und slavischen Sprachen. I. (Helsingfors 1894). V Thomsen. Beröringer mellem de finske og de baltiske Sprog. (Kodaň 1890).

[8] Schroeder, L. von. Die Hochzeitsbräuche der Esten und einiger anderer finnisch-ugrischer Völkerschaften in Vergleichung mit denen der indogermanischen Völker. Ein Beitrag zur Kenntniss der ältesten Beziehungen der finnisch-ugrischen und der indogermanischen Völkerfamilie. Berlin 1888.

[9] de Ujfalvy v Revue d'anthropologie II. série III. p. 118. (cf Penka, Herkunft der Arier p. 27). Také Penka to dobře vystihuje (tamže p. 25 a v článku »Die arische Urzeit im Lichte der neuesten Anschauungen. Ausland 1890 p. 766).

byli zde finští kmenové, kteří sice finsky hovořili, ale tělesně byli velmi silně pomíseni. Byly to přirozeně ty kmeny, které byly nejvíce posunuty na západ do oblasti Arijů, zatím co severnější a východnější přirozeně si udržely více zachovalosti a čistoty. Tak jedině lze vyložiti, proč v hrobech starých Merjanů, kteří dle letopisu byli kmenem finským, nalezlo se takové množství lebek i zbytky vlasů rázu jiného (a sice více na západě území merjanského nežli na východě),[10] proč u Estů, Livonců, Tavastů i Karelců ještě je tak veliké procento komplexe světlé a lebek delších,[11] proč tito západní kmenové finští jsou poměrně vysoké postavy u porovnání s východními[12] a proč konečně i v jiných kmenech na Volze a Kamě viděti do dnes značné pomísení různých typů, tak u Mordvinů, Čeremisů, Voťjaků, Permjaků i Vogulů atd.

Že se tento process skutečně tak udál, soudím z následujícího:

Dnes spatřujeme u Ugrofinů, hovořících jazykem společného původu, různé typy tělesné, jež se kupí kol dvou extrémů, typu vysokého s delší lebkou, světlé komplexe a typu nízkého, tmavého a brachycefalního. Prvý na západě převládá, zejména u moře baltického a zálivu finského (Tavasti, Estové, Livonci), druhý na severo-

[10] Bogdanov (Выставка II. p. 38).

[11] G. Retzius. Finska Kranier (Stockholm 1878) p. 163 nsl.

[12] Dle všeho totiž charakteristikem typu finského proti slovanskému a germanskému (srv. str. 66.) je i poměrná nízkost postavy. Byla konstatována u čistších větví finských na východě proti větvím západním na př. Anučinem (Congrès internat. à Moscou T. II. p. 280). Také Zograf našel v zkoumaných jím guberniích kostromské, jaroslavské a vladimirské, že typ tmavý brachycefalní, malé postavy (asi 161 cm.) representuje původní typ finský. (Антропометрическія изслѣдованія. l. c. Congrès intern. à Moscou T. I. p. 7.)

východě (Mordvini, Čeremisi, Voťjaci, Zyrjané, Voguli, Osťjaci). Ale i na západě, a sice na sever od vlastních Finů, rozložen je zbytek nízkého, tmavého, brachycefalního typu Laponců. Již z rozložení tohoto vidíme, že čím dále přicházíme od území a z vlivu národů árijsky hovořících, tím určitěji a stáleji vystupuje typ druhý, ne naopak, a již to nás nutí zajisté přirozeně, abychom v druhém typu viděli vlastní finský ráz.[13]

A přihlédneme-li dále k tomu, že na západě, kde u Finů prvý ráz převládá, hraničí tito s národy původu árijského, u nichž řadou historických a anthropologických dat prokázáno je centrum a východisko typu prvého — pak nemůžeme býti dlouho na váhách, který že z obou extrémů v rázu ugrofinského národa je spíše vlastním jeho typem? Zda ten západní, který jsa po dlouhou dobu ve styku s okrskem Arijů, ukazuje se jim příbuzný — či východní, který vlivu tohoto byl uchráněn?

---

[13] Nemohu zde uváděti celou anthropologickou literaturu o Ugrofinech. Připomínám jen, že jsem svá tvrzení opřel o výsledky nejlepších novějších badatelů. Data o Finech západních vzata jsou z prací Virchowa a G. Retzia, data o Vogulech a Osťjacích, těchto domnělých potomků starých Ugrů z prací M. Malijeva, Bogdanova, Zografa, S. Sommiera, K. Pápaie a jiných.

Celkem však zde dosud málo vykonáno. A není divu, že se výsledky dvou badatelů ku př. Sommiera, Malijeva a Pápaie silně různí. To mi je ale právě svědectvím silného pomísení, — v jednom kraji ten ráz, v druhém jiný převládá. Nechci ale zamlčeti, že se ve svých konklusích opírám zatím jen o stav dnešní. O tom, jak bylo dříve u Finů, víme mnohem méně, a snad budoucí nálezy zvrátí mínění naše o původním typu finském, tak jak se to stalo u Arijů. Dnes ale nemohu jinak souditi, vida jak u Finů východních převažuje brachycefalie, tmavá komplexe a nízký vzrůst, než že tento ráz je jim vlastní a druhý že vnikl od západu, od Arijů.

Rozhoduji se spíše pro typ druhý, východní typ, který nedávno zemřelý Dr. K. Pápai definoval na základě vlastních, obsažných zkoumání takto:

»Dem Gesammteindruck nach ist der Typus der Wogulen dem der Ostjaken gleich. Der Typus hat einen mongolischen Charakter, wenn auch in geringerem Maasse, wie bei den Samojeden. Der Schädel ist brachykefal, Hautfarbe bräunlich, Backenknochen breit, weniger hervorstehend und schmale Augenschlitze, was besonders bei den Weibern und Kindern auffällt. Das Haar ist dicht und gleich der Hornhaut der Farbe nach dunkel. Körper- und Gesichtsbehaarung sehr schütter. Besonders charakteristisch ist die Form der Nase; an der Wurzel tiefeingedrückt, schmal und abwärts sehr flach.«[14]

Z toho, co jsme zde stručně pověděli, vidno, že lze zajisté s dostatečnou pravděpodobností spatřovati v tomto východním jádru vlastní finský typ spíše, než u několika západních kmenů, kteří byli odedávna v úzkém styku s Ariji a ukazují proto shodný s nimi tělesný ráz.[15]

Nemáme také příčiny, proč bychom nepřijali přímo časné pofinštění části Arijů. Nešířili se jen Arijové ze svého centra, ale i expanse Ugrofinů od Uralu musila býti již v pravěku značná a v čáře sahající od zálivu finského k moři kaspickému srazily se brzy oba proudy

[14] K. Pápai. Unter Wogulen und Ostjaken. (Ethnolog. Mittheilungen aus Ungarn 1891. II. p. 67.) Zkoumal 100 Vogulů, 145 Osťjaků, 50 Zyrjanů a 32 Samojedů dle methody Topinardovy. — Srv. též článek jeho »der Typus der Ugrier« (tamže III. seš. 9—10).

[15] Podobně soudí i K. Ikov (Дневникъ 1890. p. 99), M. Zograf (Congrès international de Moscou. T. I. p. 11). T. Huxley (Nineteenth Century 1890. p. 670). R. Virchow (passim ku př. Congrès intern. de Moscou. Procès verbaux. p. 16) a jiní.

v pronikavý styk. A tu nejen za doby, kdy již Slované a Iránci byli od ostatních odděleni, — ale pravděpodobně již mnohem dříve, za jednoty árijské nastal tento dotyk, a nepochybuji, že část Prafinů účastnila se na vývoji známého nám již světlého a dlouholebého plemene baltického.

Pofinštila část jeho dříve, než v něm vznikly východní samostatné řeči árijské tak, že pak zde vedle sebe ze stejného anthropologického základu rostli Slované i Finové. Tak asi povstali Ugrové a Merjané z téhož kmene, z něhož vyšli i Germané a Slované. Ale dále na sever od Ladogy a Oněgy, na sever a západ od Volhy a Kamy zůstávalo jádro Ugrofinů poměrně čisté tak dlouho, dokud sem nevnikla historická expanse Germanů a' Slovanů. Ale že ještě za pozdní doby neustal tento tlak Finů na západ, vidíme z toho, že podle souhlasných mínění linguistů teprve v prvních stoletích po Kristu[16] zabral kraje baltské (Estonsko, Livonsko) finský kmen, přišlý odkudsi z jihovýchodu od volžských Mordvinů a Čeremisů, a přenesl tam cizí, tmavý, brachycefalní živel, jak Virchow dávno dobře rozpoznal.

Tak se dívám na různé ony theorie, jež se zabývají výkladem poměrů Arijů k Ugrofinům, theorie, jež vyzněly i ve výklad o finském původu Slovanů, o společném původu Arijů a Ugrofinů atd.

Že tento náhled nepovažuji za definitivní, nepotřebuji, tuším, vykládat.

[16] Tak soudí ze styku germanofinských na př. Thomsen (srv. ref. ve Slav. Archiv. XVI. p. 270), O. Donner (Techmer's Internat. Zeitschrift I. p. 257). J. Smirnov (Congrès internat. à Moscou p. 99. Пермяки p. 75), Koskinen, Veske, Aspein atd.

Otázka jest těžká, složitá, nám vzdálená a příliš málo spracována, než aby se mohlo něco určitějšího povědět. Celé postavení Finů v anthropologické historii lidstva zůstává nejasné. Ale i kdyby se jedenkráte dokázalo, že jsou vskutku původem svým bližší Arijům než altajskému centru, že jich východní část podlehla pouze vlivům tohoto centra v Asii, — i tak ovšem these naše, pokud původu Slovanů se týká, se nezvrátí.

Übersetzte Titel:

1.) K. Ikov. Beiträgen zur Kraniologie der Weissrussen (Moskau 1890) im Zeitschrift Dnevnik.

2.) N. Jančuk. Materialien zur Anthropologie der Weissrussen (ibidem)

3.) Kopernicki. Über die Kraniologie der slav. Schädel. Kieff. 1861.

4.) " Schädel aus den Kurganen von Pokucie (Galizien). Krakau 1875

5.) neuer Beitrag zur praehist. Anthropologie ~~des~~ Polens (im Samelwerke „Zbior" der akademie in Krakau)

6.) Weiterer Beitrag zur pr. Anthr. Polens (ibidem)

7.) Schädel und Knochen aus den alten Gräbern (ibidem)

8.) Schädel der Bewohner von Krakau aus dem XVII – XVIII Jahrhunderte (ibidem)

9.) Die physische Charakteristik der russischen Bergbewohner in Galizien (ibidem)

10.) ~~Krasnov A.~~ über die anthr. Typen im Kreise von Charkow. (~~Charkov~~ 1891.

OBSAH.

Přídavek I.

Přídavek II.

With compliments of the author.

1896a

Bibliography p 133

Dr. LUBOR NIEDERLE.

The origin of Slavonic people.

O PŮVODU SLOVANŮ.

STUDIE K SLOVANSKÝM STAROŽITNOSTEM.

Russian translation greatly modified

V PRAZE.

1896.

BURSÍK & KOHOUT

TISKL ALOIS WIESNER.

